

Uitgave
in de Nederlandse taal

Mededelingen en bekendmakingen

<u>Nummer</u>	Inhoud	Bladzijde
	I <i>Mededelingen</i>	
	
	II <i>Vorbereidende besluiten</i>	
	Economisch en Sociaal Comité	
	Zitting van maart 1997	
97/C 158/01	Advies van het Economisch en Sociaal Comité over: — de „Mededeling van de Commissie aan de Raad, het Europees Parlement en het Economisch en Sociaal Comité ‘Doorzichtigheid van de wetgeving binnen de interne markt voor de diensten van de Informatiemaatschappij’”, en — het „Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad voor een derde wijziging van Richtlijn 83/189/EEG betreffende een informatieprocedure op het gebied van normen en technische voorschriften”	1
97/C 158/02	Advies van het Economisch en Sociaal Comité over het „Jaarlijks verslag van het Cohesiefonds 1995”	5
97/C 158/03	Advies van het Economisch en Sociaal Comité over het „Voorstel voor een verordening (EG) van de Raad houdende oprichting van een Europees Waarnemingscentrum voor racisme en vreemdelingenhaat”	9
97/C 158/04	Advies van het Economisch en Sociaal Comité over het „Voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de aanpassing van de wetgevingen van de lid-staten inzake collectief ontslag”	11

<u>Nummer</u>	Inhoud (vervolg)	Bladzijde
97/C 158/05	Advies van het Economisch en Sociaal Comité over het „Voorstel voor een besluit van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van het communautair actieprogramma ‘Europees vrijwilligerswerk voor jongeren’”	12
97/C 158/06	Advies van het Economisch en Sociaal Comité over „Werkgelegenheid, concurrentievermogen en globalisering van de economie”	14
97/C 158/07	Advies van het Economisch en Sociaal Comité over de „Mededeling van de Commissie ‘Uitdagingen voor de Europese defensie-industrie: een bijdrage voor actie op Europees niveau’”	32
97/C 158/08	Advies van het Economisch en Sociaal Comité over „De betrekkingen tussen de Europese Unie en China”	42
97/C 158/09	Advies van het Economisch en Sociaal Comité over „Ambacht en MKB” . . .	53
97/C 158/10	<p>Advies van het Economisch en Sociaal Comité over:</p> <ul style="list-style-type: none"> — het „Voorstel voor een besluit van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van het basisbesluit betreffende het programma Socrates met het oog op de opnemng van Turkije in de lijst van in aanmerking komende landen”, — het „Voorstel voor een besluit van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van het basisbesluit betreffende het programma Jeugd voor Europa III met het oog op de opnemng van Turkije in de lijst van in aanmerking komende landen”, en — het „Voorstel voor een besluit van de Raad tot wijziging van het basisbesluit betreffende het programma Leonardo met het oog op de opnemng van Turkije in de lijst van in aanmerking komende landen” 	74
97/C 158/11	Advies van het Economisch en Sociaal Comité over het „Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad betreffende de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lid-staten inzake de indeling, de verpakking en het kenmerken van gevaarlijke preparaten”	76

II

(Vorbereidende besluiten)

ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ

Advies van het Economisch en Sociaal Comité over:

- de „Mededeling van de Commissie aan de Raad, het Europees Parlement en het Economisch en Sociaal Comité 'Doorzichtigheid van de wetgeving binnen de interne markt voor de diensten van de Informatiemaatschappij'”, en
- het „Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad voor een derde wijziging van Richtlijn 83/189/EEG betreffende een informatieprocedure op het gebied van normen en technische voorschriften”⁽¹⁾

(97/C 158/01)

De Raad heeft op 14 februari 1997 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 100 A van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over de voornoemde mededeling en het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor industrie, handel, ambacht en diensten, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 3 maart 1997 goedgekeurd. Rapporteur was de heer K. De Knecht.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 344e Zitting (vergadering van 19 maart 1997) het nu volgende advies uitgebracht, dat met 41 stemmen vóór en 4 stemmen tegen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. Het beleid van de Commissie inzake de informatiemaatschappij is vastgesteld in haar actieplan „Europa op weg naar de informatiemaatschappij: een actieplan”. In het kader van dit algemene beleid inzake de informatiemaatschappij heeft de Commissie in maart 1995 haar wet- en regelgevend beleid inzake de diensten van de informatiemaatschappij bepaald, d.w.z. inzake de verschillende diensten die op de informatiesnelwegen aangeboden zullen worden.

1.2. Het beleid is er op gericht aan de consument een veelheid van diensten aan te bieden die langs elektronische weg verleend zullen worden. Om deze dienstverlening in alle lid-staten op dezelfde wijze te laten verlopen, is het nodig dat op communautair niveau coördinatie plaatsvindt.

2. Het Commissiedocument

2.1. De mededeling van de Commissie en het bijgaande voorstel voor een richtlijn van de Raad hebben tot doel om op communautair niveau een informatie- en overlegprocedure in te stellen voor eventuele in de toekomst te ontwerpen wetgeving met betrekking tot de diensten van de informatiemaatschappij.

2.2. De verscheidenheid van deze diensten wordt steeds groter en zij bestrijken een uitgebreid terrein, waarbij het vooral gaat om elektronische kranten, onderwijs, televerkoop van reizen, elektronische verkoop van goederen en diensten, raadpleging van advocaten en artsen, interactieve spelletjes en amusement, vrijetijdsbesteding, enz.

2.3. Ten aanzien van de werkzaamheden ter voorbereiding van de wet- en regelgeving, wordt door de Commissie aangegeven dat men in een aantal lid-staten reeds is begonnen met de voorbereidende werkzaamheden om de toekomstige wetgeving in het kader van de

⁽¹⁾ PB nr. C 307 van 16. 10. 1996, blz. 11.

informatiemaatschappij te onderzoeken en te beoordelen. Genoemd worden België, Duitsland, Denemarken, Frankrijk, Italië, Luxemburg, Nederland, Zweden, Finland en het Verenigd Koninkrijk.

2.4. De in Richtlijn 83/189/EEG van 28 maart 1983 vastgestelde procedure voor ontwerp-voorschriften betreffende goederen beoogt precies een dergelijke coördinatieprocedure. Na tien jaar ervaring met de tenuitvoerlegging van deze richtlijn blijkt hoe doelmatig deze is, in die zin dat zij het best functionerende instrument voor doorzichtigheid op wetgevingsgebied vormt. De bestuurlijke samenwerking die dankzij deze richtlijn is ontstaan en de procedures die de richtlijn voorschrijft, beantwoorden volledig aan de huidige behoeften op het gebied van de informatiemaatschappij.

2.5. De Commissie stelt daarom voor het toepassingsgebied van deze richtlijn uit te breiden tot onderwerpen voor wet- en regelgeving op het gebied van de diensten van de informatiemaatschappij.

2.6. Het voorstel voor uitbreiding van de richtlijn beoogt meerdere doelstellingen, en wel:

- een goede werking van de interne markt mogelijk maken door met name te voorkomen dat nieuwe belemmeringen worden opgeworpen door het wederzijds verstrekken van informatie door de lid-staten, alsmede tussen de lid-staten onderling, alsmede tussen de lid-staten en de Commissie;
- te zorgen voor betere bescherming van het algemeen belang door vooraf te bepalen welke behoefte er aan communautair ingrijpen bestaat om de bescherming in alle lid-staten adequaat en gelijkwaardig te doen zijn;
- de behoefte aan nieuwe communautaire regelgeving beter te bepalen door doelmatiger toepassing van het Verdrag, met name de artikelen 52 en 59, en van het Gemeenschapsrecht, alsmede nauwere samenwerking tussen de lid-staten;
- vereenvoudiging van de bestuurlijke samenwerking bij het opstellen van wet- en regelgeving;
- een bijdrage te leveren aan de stabiliteit van de wet- en regelgeving;
- de bevoegde autoriteiten en de gebruikers meer informatie te verstrekken en hun de mogelijkheid te geven een bijdrage te leveren aan ontwerpen voor wet- en regelgeving die op hun betrekking kunnen hebben.

2.7. In het doorzichtigheidsinstrument worden de procedurele bepalingen van Richtlijn 83/189/EEG overgenomen, en wel:

- een informatieprocedure voor ontwerpen van wet- en regelgeving betreffende de hierboven gedefinieerde diensten;
- een overlegprocedure;
- een krachtens Richtlijn 83/189/EEG reeds bestaand Comité, waarin vertegenwoordigers van de lid-staten zitting hebben.

2.8. Het voorstel voor een richtlijn van de Raad houdende de derde wijziging van Richtlijn 83/189 EEG ligt volkomen in lijn van de subsidiariteitsgedachte.

3. Algemene opmerkingen — Mededeling van de Commissie terzake de diensten van de informatiemaatschappij

3.1. Het Economische en Sociaal Comité (ESC) juicht het toe dat de Commissie in het kader van haar algemene beleid inzake de informatiemaatschappij ernaar streeft een wettelijk kader te ontwikkelen, waardoor nieuwe diensten die de informatiemaatschappij met zich brengt, kunnen profiteren van de mogelijkheden die de ruimte zonder binnengrenzen biedt.

3.2. Het ESC onderstreept de opvatting van de Commissie dat bij het verder ontwikkelen van de informatie maatschappij geen afbreuk mag worden gedaan aan de fundamentele doelstellingen van algemeen belang en dat daarom naar behoren rekening moet worden gehouden met de sociale, maatschappelijke en culturele belangen.

3.3. Het is belangrijk dat in tien van de vijftien lid-staten begonnen is met de voorbereidende werkzaamheden om de behoefte aan wetgeving in het kader van de informatiemaatschappij te onderzoeken. Naar de mening van het ESC moeten de Raad en de lid-staten uitspreken dat het van belang is dat alle lid-staten ten aanzien van dit vraagstuk, zo mogelijk, gelijke tred houden.

3.4. Om te voorkomen dat de interne markt verbreekt, vindt de Commissie dat ten behoeve van de toekomstige werkzaamheden coördinatie moet plaatsvinden, maar meent dat het voorbarig is ten behoeve van deze coördinatie uitgebreide voorstellen voor harmonisatie te doen. Het ESC onderschrijft in dezen het standpunt van de Commissie.

3.5. Omdat in het algemeen nog onvoldoende duidelijk is in welke vorm en op welke wijze deze nieuwe diensten zich op de markt kunnen ontwikkelen, kunnen de noodzaak en de inhoud van een dergelijke harmonisatie ten aanzien van de interne markt niet worden vastgesteld. De Commissie stelt daarom voor om de toekomstige wet- en regelgeving te coördineren door middel van de genoemde procedure voor informatie, overleg en bestuurlijke samenwerking.

3.6. Het ESC is het eens met de voorgestelde procedure voor informatie, overleg en bestuurlijke samenwerking. Het ondersteunt daarbij de opvatting van de Commissie, dat in het ontwerp-stadium van wet- en regelgeving de nationale wetgever bereid moet zijn om bij andere nationale bestuursorganen informatie in te winnen over de situatie zoals die in andere lid-staten bestaat. Daarmee kan worden voorkomen dat niet de situatie ontstaat van op zichzelf staande wetgeving waarbij geen rekening is gehouden met elders opgedane ervaring en gevolgen voor in andere landen gevestigde dienstverleners en afnemers.

3.7. Het ESC is het volstrekt eens met de Commissie dat de ontwikkeling van de diensten van de informatiemaatschappij voor de burgers van de Europese Unie van grote betekenis is en dat de toegang daartoe voor allen gelijk moet zijn. Dat geldt evenzeer voor het bedrijfsleven, waaronder het midden- en kleinbedrijf en het microbedrijf.

3.8. Terecht heeft de Commissie vastgesteld dat doorzichtigheid bij het ontwikkelen van de diensten van de informatiemaatschappij van grote betekenis is. Het ESC is van oordeel dat vanaf het begin die doorzichtigheid aanwezig moet zijn.

3.9. Het ESC wil benadrukken dat de programma's die ontwikkeld zullen worden om toegang te krijgen tot de diensten van de informatiemaatschappij, gebruikersvriendelijk moeten zijn. Onderzoek in een aantal lidstaten heeft uitgewezen dat moderne apparatuur, waaronder worden verstaan televisie, videoapparatuur, computers, e.d. moeilijk te bedienen zijn en de handleidingen niet uitblinken in duidelijkheid. Het ESC dringt er bij de Commissie op aan te bewerkstelligen dat de handleidingen in alle officiële talen worden uitgebracht.

3.10. De ontwikkeling van de diensten van de informatiemaatschappij zal stap voor stap plaatsvinden; het is niet aan te geven binnen welke periode het einddoel zal zijn bereikt. Verwacht mag worden dat de technologische ontwikkeling zal doorgaan en dat nieuwe ideeën zullen worden ontwikkeld over de inrichting van de diensten van de informatiemaatschappij. In die zin kan gesproken worden van een continu proces; dat vraagt om een procesmatige aanpak.

3.11. Het voordeel daarvan is dat de ontwikkeling goed gevolgd kan worden; dat geeft de mogelijkheid, daar waar nodig, bij te sturen en alle betrokkenen te vragen constructieve bijdragen te blijven leveren. Tussentijdse verslaggeving over de ontwikkeling van de diensten van de informatiemaatschappij en de wet- en regelgeving is noodzakelijk. Het ESC vraagt de Commissie daar aandacht aan te besteden.

4. Algemene opmerkingen — Voorstel tot derde wijziging van Richtlijn 83/189/EEG

4.1. Het ESC vindt het juist dat de Commissie in haar streven naar het ontwikkelen van een wettelijk kader voor de informatiemaatschappij daarin Richtlijn 83/189/EEG betreft, omdat in deze richtlijn procedures voor ontwerp-voorschriften betreffende goederen zijn vastgesteld en waarop ook een coördinatieprocedure van toepassing is, waarmee goede ervaringen zijn opgedaan.

4.2. Dat heeft tot gevolg dat de richtlijn moet worden uitgebreid en een aantal artikelen moeten worden aangepast, zodat zij kan worden toegepast op ontwerpen voor wet- en regelgeving betreffende de diensten van de

informatiemaatschappij. De Commissie doet daarover concrete voorstellen.

4.3. Richtlijn 83/189/EEG regelt de uitwisseling van informatie tussen de lidstaten op het gebied van technische voorschriften en normalisatie. De lidstaten zijn verplicht de Commissie en de andere lidstaten in kennis te stellen van ieder nationaal ontwerp voor een technisch voorschrift dat zij voornemens zijn goed te keuren.

4.4. Het voorstel van de Commissie om het toepassingsgebied van Richtlijn 83/189/EEG uit te breiden tot weten regelgeving op het gebied van de diensten van de informatiemaatschappij, maakt het voor geïnteresseerden mogelijk kennis te nemen van de ontwikkelingen op dit terrein.

4.5. Alhoewel het ESC beseft dat het voorstel voor de derde wijziging van Richtlijn 83/189/EEG alleen betrekking heeft op het technische gedeelte van de regelingen van de Richtlijn, is het relevant te benadrukken dat normen, behalve dat zij van kapitaal belang zijn voor de goede werking van de interne markt, ook de basis vormen voor het ontwikkelen van goederen en processen van hoge kwaliteit; variërend van producten voor huishoudelijk tot producten voor industrieel gebruik. Kennis kunnen nemen van de ontwikkelingen op dit gebied is van grote betekenis voor ondernemingen van groot tot klein, maar evenzeer voor de burgers.

4.6. De omvang van de bedrijven behorende tot het midden- en kleinbedrijf maakt het niet mogelijk in alle opzichten actief in het proces van de ontwikkeling van de diensten van de informatiemaatschappij te participeren. Dat geldt tevens voor werknemers- en consumentenorganisaties.

4.7. Daarom is het van belang een beleid te voeren dat erop gericht is de belangstelling voor de ontwikkeling van de diensten van de informatiemaatschappij te stimuleren en in stand te houden.

4.8. De Commissie doet regelmatig verslag over de werking van Richtlijn 83/189/EEG. Het ESC heeft kennisgenomen van de mededeling van de Commissie dat het ESC het verslag over de werking van Richtlijn 83/189/EEG officieel zal ontvangen.

4.9. Het ESC stelt vast dat volgens artikel 9 van Richtlijn 83/189/EEG een lidstaat technische voorschriften kan uitvaardigen om dringende redenen die verband houden met de bescherming van de volksgezondheid, de veiligheid of de bescherming van leven en gezondheid van dieren en planten. Ook het Verdrag voorziet in de mogelijkheid dringende maatregelen te treffen ter bescherming van de openbare orde.

Het ESC wordt ook geraadpleegd over het Groenboek betreffende de bescherming van de menselijke waardigheid in audiovisuele en informatiediensten en van de Mededeling van de Commissie over illegale en schadelijke inhoud op het Internet⁽¹⁾.

(1) COM(96) 487 def.

Daar dit soort problemen zich steeds vaker op netwerken zal voordoen, dringt het Comité erop aan dat de Commissie nauwkeuriger de mechanismen en criteria aangeeft die in het kader van de urgentieprocedure kunnen worden gehanteerd.

4.10. Door de derde wijzigingen worden nieuwe elementen aan de richtlijn toegevoegd afgestemd op de ontwikkeling van de diensten van de informatiemaatschappij. De richtlijn zoals de genoemde is tamelijk gecompliceerd, maar moet niettemin toegankelijk zijn.

5. Coördinatie bij de Commissie

5.1. In het kader van de ontwikkeling van de informatiemaatschappij zijn door de Commissie een aantal documenten opgesteld⁽¹⁾. Tussen die documenten bestaat grote samenhang. Het is echter voor het ESC, maar ook voor anderen, niet altijd duidelijk waar de coördinatie van alle activiteiten, die samenhangen met de ontwikkeling van de diensten van de informatiemaatschappij, plaatsvindt en wie daarvoor verantwoordelijk is.

5.2. Terecht wordt in alle documenten gesproken over „doorzichtigheid” van de informatiemaatschappij. Voor allen die zich daarbij betrokken voelen, is het van belang te weten wie binnen de Commissie verantwoordelijk is voor de coördinatie van dit belangrijke vraagstuk, welke diensten daarbij zijn betrokken en welke ontwikkelingen gaande zijn.

⁽¹⁾ (COM(96) 395 def) „van Corfou tot Dublin” en „Gevolgen van de informatiemaatschappij voor het beleid van de Europese Unie - Voorbereiding volgende etappes”; (COM(96) 359 def.) „Normalisatie en de wereldwijde informatiemaatschappij: de Europese aanpak”; (COM(96) 389 def.) „Groenboek — Leven en werken in de informatiemaatschappij: de mens voorop”; (COM(96) 392 def.) „Doorzichtigheid van wetgeving binnen de interne markt voor de diensten van de informatiemaatschappij” en Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad voor een derde wijziging van Richtlijn 83/189/EEG betreffende een informatieprocedure op het gebied van normen en technische voorschriften.

Brussel, 19 maart 1997.

6. Conclusies

6.1. Het ESC kan instemmen met:

- het beleid van de Commissie om ter zake van de diensten van de informatiemaatschappij daarvoor aangepaste wetgeving te ontwikkelen;
- de voorgestelde procedure voor informatie, overleg en bestuurlijke samenwerking;
- de voorgestelde derde wijziging van Richtlijn 83/189/EEG.

7. Aanbevelingen

7.1. Het ESC beveelt aan:

- om de nationale en regionale overheden bij de ontwikkeling van de informatiemaatschappij te betrekken. Van de Commissie moet daartoe een stimulans uitgaan;
- om door middel van tussentijdse verslaggeving informatie te verstrekken over de ontwikkeling van de diensten van de informatiemaatschappij en de wet- en regelgeving;
- om te stimuleren dat er gebruikersvriendelijke programma's worden ontwikkeld, die toegang moeten geven tot de diensten van de informatiemaatschappij;
- om voor werknemers- en consumentenorganisaties, het midden- en kleinbedrijf en microbedrijven een platform „Ontwikkeling van de diensten van de informatiemaatschappij” op te richten;
- om nauwkeuriger mechanismen en criteria vast te stellen die in het kader van de urgentieprocedure gebruikt kunnen worden;
- om door middel van een publicatie duidelijk te maken wie binnen de Commissie verantwoordelijk is voor de ontwikkeling van de diensten van de informatiemaatschappij en welke diensten daarbij zijn betrokken;
- om ten behoeve van de burgers een informatiecentrum „Ontwikkeling van de diensten van de informatiemaatschappij” op te richten;
- na aanvaarding door de Raad van de derde wijziging van Richtlijn 8/189/EEG deze, voorzien van een goede toelichting, zo spoedig mogelijk integraal te publiceren.

De voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

T. JENKINS

Advies van het Economisch en Sociaal Comité over het „Jaarlijks verslag van het Cohesiefonds 1995”

(97/C 158/02)

De Raad heeft op 16 september 1996 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 198 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het „Jaarlijks verslag van het Cohesiefonds 1995”.

De Afdeling voor regionale ontwikkeling, ruimtelijke ordening en urbanisme, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 10 maart 1997 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Barros Vale.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 344e Zitting (vergadering van 19 maart 1997) het volgende advies uitgebracht, dat met 87 stemmen vóór en 4 tegen, bij 7 onthoudingen, is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. Het Economisch en Sociaal Comité wordt wederom geraadpleegd over het verslag van de Commissie inzake de in 1995 samen met de begunstigde lid-staten genomen besluiten in het kader van het Cohesiefonds, dat bij het Verdrag van Maastricht werd ingesteld. Dit fonds heeft tot doel de economische en sociale samenhang te versterken door het verlenen van financiële hulp aan Ierland, Griekenland, Portugal en Spanje voor de verwezenlijking van projecten op het gebied van milieu en vervoersinfrastructuur. Deze financiële steun van in totaal 15 150 miljoen ecu tegen prijzen van 1992 loopt van 1993 tot 1999.

1.2. Deze bijstandsverlening ging op 1 april 1993 van start met de oprichting van het Cohesie-financieringsinstrument, dat tot 26 mei 1994 van kracht was. Op deze dag trad n.l. de Verordening betreffende het Cohesiefonds in werking, waarop de besluiten tussen deze datum en eind 1994 werden gebaseerd.

1.3. Zo is 1995 dus het eerste jaar waarin de instrumenten die in de verordening betreffende het Cohesiefonds het licht zagen, volledig werden benut. Dit verslag is dus ook het eerste verslag sinds de inwerkingtreding van de genoemde verordening dat betrekking heeft op een compleet kalenderjaar.

1.4. Het Economisch en Sociaal Comité stond destijds achter het voorstel tot oprichting van het Cohesie-financieringsinstrument en het Cohesiefonds, en heeft tijdens zijn Zitting van 20 december 1995 zijn goedkeuring gehecht aan een door de desbetreffende Afdeling opgesteld advies over het door de Commissie ingediende verslag inzake het Cohesie-financieringsinstrument 1993/1994 en het Jaarverslag van het Cohesiefonds 1994.

2. Algemene opmerkingen

2.1. Het Comité verheugt zich erover dat het wederom wordt geraadpleegd over het verslag inzake het Cohesiefonds. Het Comité wil de Commissie echter op twee punten wijzen die het nut en de kwaliteit van de

aanbevelingen in dit advies in belangrijke mate hebben beïnvloed: het feit dat de Commissie het verslag niet binnen de gestelde termijn heeft ingediend en het, in sommige gevallen, ontbreken van voldoende vergelijkbare gegevens op grond waarvan het Comité een zo juist mogelijk oordeel kan vellen over het belang van de voorgestelde projecten.

2.2. De Commissie heeft, in weerwil van de opmerkingen hierover in het vorige advies, het verslag pas in september 1996 ingediend en daarmee de voor de indiening van het verslag maximaal toegestane termijn van zes maanden ruim overschreden. Daardoor krijgt het Comité pas aan het eind van 1996, dus een jaar erna, de kans een uitspraak te doen over de besluiten die in 1995 ten aanzien van het Fonds zijn genomen. Het gevolg hiervan is dat de Commissie de aanbevelingen van het Comité niet meer in overweging of ter harte kan nemen om de acties in het kader van het Cohesiefonds beter en doeltreffender te organiseren.

2.3. Ondanks het feit dat de informatie in het verslag erop vooruitgegaan is, blijven er nog een paar minpuntjes te melden, zoals het ontbreken van comparatieve gegevens over de verhouding tussen de steun van het Cohesiefonds en andere, nationale of communautaire, middelen van overheidswege. Met deze gegevens zou n.l. een algemeen beeld kunnen worden geschetst van de bijstand die aan alle gesubsidieerde projecten wordt verleend en van het verband met andere nationale en communautaire middelen en beleidstakken. Het Comité is tevens van mening dat de informatie en conclusies ten aanzien van de economische en sociale gevolgen van de in het kader van het Cohesiefonds genomen besluiten onvoldoende zijn. Bovendien heeft het Comité zo zijn bedenkingen bij de redelijkheid en billijkheid van de voorwaarden voor bijstandsverlening die in artikel 6 van de Verordening betreffende het Cohesiefonds worden geformuleerd.

2.4. Het Comité is, zoals gezegd, ingenomen met het feit dat 1995 het eerste volledige jaar is waarin het

Cohesiefonds zijn activiteiten heeft ontplooid en dat het onderhavige verslag, zoals in het vorige advies werd bepleit, voor het eerst betrekking heeft op een compleet kalenderjaar.

2.5. Het Comité constateert voorts tot zijn genoegen dat er vooruitgang is geboekt in de richting van een algemene stroomlijning van de juridische en bestuursrechtelijke regelgeving en procedures, waardoor m.n. het beheer, de werking, de evaluatie en de controle van de projecten aanmerkelijk zijn verbeterd, wat ook in het verslag tot uiting komt.

2.6. Het Comité is blij dat een aantal aanbevelingen uit het vorige advies zijn overgenomen, maar hoopt dat de Commissie in toekomstige verslagen in minder algemene bewoordingen verwijst naar de raad van het Comité dan in dit verslag het geval is.

2.7. Het Comité is, behoudens een aantal concretere opmerkingen hieronder, verheugd over de wijze waarop de Commissie en de lid-staten erin geslaagd zijn de voor 1995 begrote vastleggingskredieten (opnieuw) en betalingskredieten (voor het eerst) voor 100 % te gebruiken.

2.8. Het Comité is, wederom behoudens uitvoeriger overwegingen in het onderstaande, ingenomen met de positieve ontwikkelingen op het gebied van projectevaluatie, begeleidende en controlemaatregelen en de inter-institutionele dialoog; in het laatste geval is, m.n. waar het gaat om de actieve betrokkenheid van de sociale partners, echter nog een lange weg te gaan.

2.9. Het Comité wijst er nogmaals op dat het zowel nuttig als belangrijk is in het verslag melding te maken van een eventuele verlenging van de looptijd van het fonds na 1999, gezien de grote moeite die de cohesielanden zullen hebben om aan de zogeheten „convergentiecriteria” te voldoen — en te blijven voldoen — en de positieve invloed die de instandhouding van het Cohesiefonds hierop kan uitoefenen.

3. Bijzondere opmerkingen

3.1. In de Verordening betreffende het Cohesiefonds wordt in artikel 10, lid 2, verklaard dat „een passend evenwicht tussen projecten op milieugebied en die voor vervoersinfrastructuur in acht wordt genomen”. Sinds 1993 probeert de Commissie de criteria voor naleving van dit bij verordening vastgelegde principe soepel te hanteren.

Het evenwicht tussen de twee sectoren waarop het Cohesiefonds van toepassing is, heeft zich in de afgelopen drie jaar als volgt ontwikkeld:

3.1.1. Verdeling per sector

	Milieu %	Vervoer %
1993	39	61
1994	49,8	50,2
1995	48,2	51,8
1993-1994	44,8	55,2
1993-1995	46,1	53,9

Verdeling per sector en per land

	Milieu %			Vervoer %		
	1993	1994	1995	1993	1994	1995
Griekenland	62	60	59	38	40	41
Spanje	29	51	48,5	71	49	51,5
Ierland	39	43	49	61	57	51
Portugal	43	40	38	57	60	62

Het Economisch en Sociaal Comité verheugt zich erover dat zijn vorige aanbeveling, nl. dat het in de verordening voorgeschreven evenwicht moest worden getoetst aan een referentieperiode van meer dan een kalenderjaar, niet in de wind is geslagen. Het is immers juist op dit vlak dat de door de Commissie betrachtte flexibiliteit tot uiting zou moeten komen.

De Commissie heeft dit standpunt onderschreven en een en ander op 22 november 1995 toegelicht (Cohesie en milieu — COM(96) 509).

Het Comité pleit echter nogmaals voor een beter evenwicht tussen de twee sectoren, aangezien de ontwikkelingen tussen 1994 en 1995 — ondanks de positieve ontwikkeling van de globale cijfers voor 1993-1995 — een lichte teruggang te zien geven.

Het Comité is voorts van mening dat de 50/50-verdeling beter over de verschillende lid-staten moet worden gespreid.

3.1.2. Verdeling per land

Het Economisch en Sociaal Comité is ook nu weer verheugd over het feit dat de vastleggingskredieten zeer dicht bij het gemiddelde van de indicatieve verdeling per lid-staat zijn gebleven:

Vastleggingskredieten	Kredieten %	Kredieten %	Kredieten %	Indicatieve verdeling
	1993	1994	1995	
Griekenland	18,9	17,9	18,04	16-20
Spanje	54,9	54,9	55,09	52-58
Ierland	9,1	9,1	8,87	7-10
Portugal	18,1	18,1	18	16-20

Het Comité betreurt echter dat zulks niet het geval is voor de betalingskredieten, wat gezien de omstandigheden in 1995 weliswaar begrijpelijk is, maar daarom niet minder reden mag zijn voor de Commissie en de lid-staten om zich hier in de toekomst op te concentreren.

Betalingskredieten	Kredieten %	Kredieten %	Kredieten %	Indicatieve verdeling
	1993	1994	1995	
Griekenland	(*)	(*)	5	16-20
Spanje	(*)	(*)	65	52-58
Ierland	(*)	(*)	8	7-10
Portugal	(*)	(*)	22	16-20

(*) = niet opgenomen in het verslag over de periode 1993-1994.

3.2. Verdeling op vervoersgebied

Op vervoersgebied pleit het Comité, in aansluiting op zijn vorig advies, voor een beter evenwicht tussen de verschillende vervoerswijzen, waarbij voorrang wordt gegeven aan de milieuvriendelijkste vervoerswijzen.

In tegenstelling tot wat in de inleiding bij het verslag wordt beweerd, zijn er op dit gebied geen verbeteringen opgetreden en blijft het vervoer over de weg een té groot aandeel in beslag nemen ten opzichte van andere vervoerswijzen.

Het Comité verzoekt de Commissie derhalve wederom de middelen voor deze sector beter te verdelen en de voorkeur te geven aan de meest milieuvriendelijke vervoerswijzen die de grootste bijdrage leveren aan de economische ontwikkeling en aan de totstandbrenging van een evenwichtiger ruimtelijke ordening, zoals het geval blijkt te zijn met gecombineerd en multimodaal vervoer. Zo zou de Commissie kunnen denken aan verschillende niveaus van communautaire steun, naar gelang van de mate waarin een project aan de eerder genoemde eisen voldoet.

Vastleggingskredieten (vervoer)	Lid-staat %				Totaal
	Spanje	Portugal	Griekenland	Ierland	
Wegen	79,5	88,1	40,5	73,1	75,2
Spoorwegen	19,6	11,9	5,3	22,3	16,1
Havens	—	—	39,4	4,7	6,1
Luchthavens	—	—	14,8	—	2,1
VTS (*)	0,9	—	—	—	0,5

(*) Vessel Traffic System (scheepvaart).

Het Comité verzoekt de Commissie om, met name met het oog op de effectbeoordeling van de bijstandsverlening aan de verschillende vervoerstakken, samen met de

lid-staten naar een gemeenschappelijke methode te zoeken om de rentabiliteit van alle voorgestelde projecten te meten.

3.3. Verdeling op milieugebied

Het verslag bevat, behalve in het geval van Spanje, geen gegevens over de verdeling van de kredieten op milieugebied. Het Comité verzoekt de Commissie derhalve in toekomstige verslagen ook voor de overige landen dergelijke informatie te verstrekken.

Naar aanleiding van de verstrekte informatie moet het Comité de Commissie en de lid-staten echter wederom verzoeken meer aandacht te besteden aan investeringen op het gebied van natuurbehoud, waarvoor nog steeds te weinig middelen worden uitgetrokken gezien het nog steeds bestaande, ernstige gevaar van woestijnvorming in sommige lid-staten.

4. Overige opmerkingen

4.1. Het Comité verzoekt de Commissie voorts de lid-staten erop te wijzen dat zij de investeringen beter moeten verdelen over de regio's en, in overeenstemming met het vorige advies, met name aandacht moeten schenken aan de ultraperifeer gelegen gebieden.

4.2. Het Comité is ingenomen met de positieve veranderingen in de presentatie van dit verslag en in het algemeen met de wijze waarop in dit verslag betere en meer gedetailleerde informatie wordt verschaft.

Het Comité is vooral te spreken over de betere informatie inzake de gefinancierde projecten en de door de lid-staten gehanteerde criteria voor de beoordeling ervan, alsook over het — overigens door het ESC aangeraden — bijvoegen van landkaarten die, in het geval van trans-europese netwerken, inzicht verschaffen in de vraag of de goedgekeurde investeringen in overeenstemming zijn met de gestelde prioriteiten.

4.3. Het Comité stelt echter voor de informatie in het verslag te verbeteren door een aantal detail-aspecten die eigenlijk van minder belang zijn, te vervangen door de punten die in dit advies worden voorgesteld en, in het algemeen, een zogeheten „inventaris” op te maken van de doeltreffendheid van alle tijdens de betrokken periode uitgekeerde middelen.

4.4. Het Comité constateert dat de mate waarin de investeringen verenigbaar zijn met de nationale en communautaire doelstellingen, zich in positieve zin heeft ontwikkeld. Het vindt echter dat, afgezien van de in het verslag ten overvloede geuite bezorgdheid over de dubbele financiering, in toekomstige verslagen moet worden nagegaan in hoeverre het Cohesiefonds heeft bijgedragen tot de verwezenlijking van deze nationale en communautaire doelstellingen.

4.5. Het Comité is, zoals het ook stelde in het vorige advies, fervent voorstander van alle actie in het kader van de „Studies en technische ondersteuningsmaatregelen”, maar vindt nog steeds dat er, ondanks de geboekte vooruitgang, extra aandacht moet worden besteed aan de onderbenutting van de fondsen op dit vlak.

4.6. Het Comité is zeer te spreken over het project dat in opdracht van de Commissie door de London School of Economics wordt uitgevoerd en hoopt dat de resultaten van deze studie, die enige vertraging heeft opgelopen, aan de in het verslag gewekte verwachtingen voldoen. Het Comité hoopt echter dat de Commissie zich in toekomstige verslagen niet beperkt tot het verwijzen naar verrichte onderzoeken, maar in plaats daarvan een — zij het kort — overzicht geeft van de belangrijkste conclusies die eruit kunnen worden getrokken.

4.7. Het Comité is wederom ingenomen met de bijdrage van de EIB op het gebied van de financiering, evaluatie en begeleiding van de projecten in het kader van het Cohesiefonds, maar vindt, opnieuw, dat beter moet worden aangegeven hoe en in welke projecten de EIB een rol speelt.

4.8. Het Comité vindt het ook positief dat in het onderhavige verslag wordt verwezen naar het effect van de investeringen in de betrokken periode op de werkgelegenheidssituatie, en spoort de Commissie ertoe aan meer van dit soort gegevens op te nemen, die beter aangeven wat het effect en de doeltreffendheid zijn van de financiële steun en de bijdrage daarvan aan een betere samenhang tussen de begunstigde landen en de overige lid-staten van de EU.

4.9. Het Comité verzoekt de Commissie, evenals in het vorige advies, in toekomstige verslagen algemene informatie te verstrekken over het percentage van alle ingediende projecten dat wordt goedgekeurd, alsook beter uit te leggen waarom bepaalde projecten zijn afgekeurd.

4.10. Het Comité is ingenomen met de informatie over de vooruitgang die de vier lid-staten in het kader van de convergentieprogramma's hebben geboekt. Het verslag bevat echter onvoldoende informatie over de inhoud en de gevolgen van de aanbevelingen die de Raad in 1994 en 1995 aan de drie lid-staten met een buitensporige overheidsschuld heeft gegeven en vermeldt niets over de maatregelen die de Commissie overeenkomstig artikel 6 in 1996 moest nemen. Het Comité is van mening dat een doorzichtig gebruik van deze bevoegdheid een essentiële waarborg biedt en verzoekt de Commissie in het Jaarverslag 1996 tekst en uitleg te

verschaffen over de maatregelen die zij overeenkomstig artikel 6 heeft genomen.

4.11. Het Comité erkent dat de Commissie haar best heeft gedaan om de controle op te voeren, hoewel deze controle, gezien het toegenomen aantal projecten, nog steeds ontoereikend is. De controleresultaten moeten in toekomstige verslagen nauwkeuriger worden besproken en daarbij moet vooral aandacht worden besteed aan het beheer en de controle door de lid-staten, zoals overigens door het Comité in zijn vorige advies werd bepleit.

4.12. Het Comité erkent eveneens dat het aantal begeleidingsvergaderingen is toegenomen en spoort de Commissie ertoe aan de doeltreffendheid hiervan te vergroten.

4.13. Het Comité dringt wederom met klem aan op een grotere betrokkenheid van de sociale partners bij de vaststelling van de prioriteiten, alsook bij de uitvoering en begeleiding van de gefinancierde projecten.

In verband hiermee en gezien de magere resultaten verzoekt het Comité de Commissie eens te meer de opmerkingen in artikel 4 van de kaderverordening inzake de structuurfondsen ter harte te nemen.

Het Comité dringt er eveneens op aan dat de Commissie de lid-staten verzoekt, vóór het vaststellen van de nationale prioriteiten in het kader van het Cohesiefonds hun licht op te steken bij de respectieve sociaal-economische raden.

4.14. Het Comité deelt de in dit verslag, en overigens door het ESC al eerder naar voren gebrachte mening dat de vaak kleine projecten die op milieugebied worden ingediend, beter gegroepeerd zouden moeten worden.

4.15. Het Comité constateert dat de Commissie geen meldingen heeft ontvangen van fraude met de financiering van de projecten, maar dringt er toch op aan dat in toekomstige verslagen de nodige publiciteit wordt gegeven aan eventuele onregelmatigheden of nalatigheden t.a.v. het beheer van de fondsen.

4.16. Het Comité is blij dat zijn vroegere verzoek om meer aan informatie en bekendmaking te doen, gehoor heeft gevonden.

4.17. Het Comité verzoekt de Commissie opnieuw om in toekomstige verslagen meer details op te nemen over de mate waarin het Cohesiefonds aansluit bij andere communautaire instrumenten en programma's, alsook over het effect en het belang van de investeringen, met als doel het Fonds ook ná 1999 in stand te houden.

Brussel, 19 maart 1997.

*De voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité*

T. JENKINS

Advies van het Economisch en Sociaal Comité over het „Voorstel voor een verordening (EG) van de Raad houdende oprichting van een Europees Waarnemingscentrum voor racisme en vreemdelingenhaat”

(97/C 158/03)

De Raad heeft op 14 februari 1997 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 198 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor sociale aangelegenheden, gezinsvraagstukken, onderwijs en cultuur, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 5 maart 1997 goedgekeurd. Rapporteur was de mevrouw zu Eulenburg.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 344e Zitting (vergadering van 19 maart 1997) het volgende advies uitgebracht, dat met 95 stemmen vóór en 5 stemmen tegen, bij 8 onthoudingen, is goedgekeurd.

1. Algemene opmerkingen

1.1. Dit door de Commissie ingediende voorstel voor een verordening is al tijdens verschillende vergaderingen van de Raad van de Europese Unie in beginsel goedgekeurd. In laatste instantie heeft de Europese Raad tijdens de Top van Dublin, op 13 en 14 december 1996, in zijn „Conclusies van het Voorzitterschap” verklaard: „De Europese Raad is ingenomen met de vorderingen die zijn gemaakt sinds zijn bijeenkomst in Florence en roept de Raad op zijn werk af te maken ten einde spoedig een Europees Waarnemingscentrum voor racisme en vreemdelingenhaat te kunnen oprichten, dat nauw zal moeten samenwerken met de Raad van Europa”.

1.2. Het Economisch en Sociaal Comité heeft dit standpunt onderschreven in zijn advies over de „Mededeling van de Commissie betreffende racisme, vreemdelingenhaat en antisemitisme” en het „Voorstel voor een besluit van de Raad tot aanwijzing van het jaar 1997 als het ‘Europees Jaar tegen racisme’”⁽¹⁾, waarin de Commissie reeds een lans brak voor het oprichten van een Waarnemingscentrum: „Om dezelfde reden en met hetzelfde doel pleit het ESC ook voor de onmiddellijke oprichting van een Europees waarnemingscentrum voor racisme en vreemdelingenhaat” (paragraaf 5.2 van bovenvermeld advies).

1.3. Het Comité gaat nadrukkelijk akkoord met alle taken die het Waarnemingscentrum krachtens artikel 2 van het Commissievoorstel zijn toebedeeld.

2. Bijzondere opmerkingen

2.1. Er zou een nieuwe paragraaf 7a) moeten worden toegevoegd aan de Toelichting bij het voorstel, waarin wordt verwezen naar het akkoord dat tijdens de Europese Raad van Dublin werd bereikt. Punt 9 van het Financieel Memorandum: „Gegevens kosten-effectiviteitsanalyse” zou eveneens dienovereenkomstig moeten worden aangepast.

2.2. Over de keuze van artikel 235 als rechtsgrondslag, dat inderdaad — en op dit punt is het Comité het met de Commissie eens — de enig mogelijke rechtsgrondslag

voor deze verordening is, moet opnieuw advies worden uitgebracht, ook al heeft de Raad zijn politieke zegen al gegeven. Dank zij de uitdrukkelijke verwijzing naar artikel 235 en de toepassing van de daarin voorziene procedure, kunnen de bevoegdheden van het Europees waarnemingscentrum voor racisme nl. duidelijk worden afgebakend.

2.3. Het voorstel van de Commissie — en m.n. artikel 2e), punt 20 van de Toelichting, en paragraaf 4.1 van het Financieel Memorandum — kan voor enige verwarring zorgen, te meer daar de Engelse en Duitse versies afwijken van de Franse tekst, die als basistekst geldt.

Het Comité vindt dat er ten aanzien van dit onderwerp geen enkele twijfel mag blijven bestaan en stelt derhalve voor artikel 2e) als volgt te formuleren: „stelt het conclusies op die openbaar zullen worden gemaakt en aan zowel de communautaire als nationale bevoegde instanties zullen worden toegezonden”.

Het doel van deze nieuwe formulering is de invloed en onafhankelijkheid van het Waarnemingscentrum te waarborgen: het centrum mag ruchtbaarheid geven aan alle conclusies die het ten aanzien van bepaalde verschijnselen op zijn werkterrein meent te moeten trekken; het krijgt echter geen vrijbrief om in de bevoegdheden van de communautaire en/of nationale instanties te treden door aanbevelingen, adviezen of voorstellen uit te werken.

2.3.1. Het Comité verklaart uitdrukkelijk dat dit voorstel niets te maken heeft met de vraag of een dergelijke uitbreiding van de communautaire bevoegdheden in dit specifieke geval niet zelfs gewenst is. Het Comité had dit idee overigens al principiële gesteund in zijn eerder genoemde advies over de Mededeling inzake racisme; daarin heeft het zich onomwonden uitgesproken voor een „non-discriminatieclausule” in de Verdragen en verklaard dat het „elk antiracistisch standpunt van de communautaire instellingen steunt en onderschrijft” (paragraaf 5.1 van het advies). Het Comité voelt zich echter om juridische redenen genoodzaakt duidelijk te stellen dat uitbreiding van de communautaire bevoegdheden in ieder geval niet indirect, via artikel 235, kan plaatsvinden.

⁽¹⁾ PB nr. C 204 van 15. 7. 1996, blz. 23.

2.3.2. Wel kunnen alle verslagen, werkzaamheden en conclusies van het Waarnemingscentrum volgens deze procedure en met inachtneming van de respectieve bevoegdheden van communautaire en nationale instanties, bijdragen aan de totstandkoming van voorstellen en de goedkeuring van maatregelen op zowel communautair als nationaal niveau.

2.4. Het Comité stelt bovendien voor artikel 2, lid 1, als volgt aan te vullen:

2) Het voornaamste doel van het Waarnemingscentrum bestaat in de levering, in het bijzonder op de in artikel 3, lid 3 bedoelde gebieden, van objectieve, betrouwbare en vergelijkbare gegevens aangaande verschijnselen van racisme, vreemdelingenhaat en antisemitisme op Europees vlak, aan de Gemeenschap en haar lid-staten, die hen behulpzaam kunnen zijn wanneer zij op hun respectieve bevoegdheidsgebieden de bestaande maatregelen aanvullen. Dat betekent eveneens dat het Waarnemingscentrum nagaat wat het effect op racisme en vreemdelingenhaat is van communautaire en nationale maatregelen of acties die, om de meest uiteenlopende redenen, speciaal worden getroffen ten behoeve van groepen personen die het slachtoffer zijn van racisme en vreemdelingenhaat.

Het Comité wil de aandacht vestigen op het feit dat racisme en vreemdelingenhaat vaak ook aangemoedigd, ja zelfs uitgelokt kunnen worden door maatregelen van overheidswege: de oorzaken en gevolgen van racisme en vreemdelingenhaat zijn dus zowel in particuliere kring als ook in de overheids sfeer te vinden. Daarom moet de taakomschrijving van het Waarnemingscentrum dienovereenkomstig worden uitgebreid.

2.4.1. In het eerder genoemde advies van het Comité over de Mededeling van de Commissie inzake racisme staat in paragraaf 5.4.4.2: „Het ESC wil dat de eerste zin op blz. 28 van het Commissiedocument, nl. ‘Overwegende dat racistische en xenofobe attitudes een hinderpaal ... vormen’, als volgt wordt aangevuld: ‘en dat de beperking van het recht op vrij verkeer van onderdanen

van derde landen die in de EU wonen, leidt tot een versterking van racistische en xenofobe opvattingen.’”

2.5. Het Comité vindt verder dat de werkgebieden in artikel 3 van het voorstel voor een verordening nauwkeurig en volledig zijn omschreven. Niettemin is het van mening dat de in artikel 3, lid 3, van het voorstel opgenomen lijst van werkgebieden niet uitputtend is. Daardoor heeft het Waarnemingscentrum tot taak alle verschijnselen van racisme, m.n. in het dagelijks leven, te bestuderen en analyseren.

2.6. Het Comité is blij dat de samenwerking met de „niet-gouvernementele organisaties” afdoende wordt geregeld in de verordening (zie punt 21 van de Toelichting en artikel 7, lid 1 van de verordening). Het Comité vindt echter dat het Waarnemingscentrum niet de mogelijkheid maar de plicht moet hebben om met deze organisaties samen te werken en stelt derhalve voor, het werkwoord „kan” door „moet” te vervangen. Het Comité vindt dat artikel 7 moet worden aangevuld met een bepaling inzake de samenwerking met de sociale partners.

2.7. Men kan zich afvragen waarom in artikel 8 betreffende de Raad van Bestuur niet wordt bepaald dat daarin ook een vertegenwoordiger van het Economisch en Sociaal Comité zitting heeft. Het Comité verwijst in dit verband naar zijn advies (CES 533/96 van 24-25 april 1996) over het „Voorstel voor een besluit van de Raad tot aanwijzing van het jaar 1997 als het ‘Europees Jaar tegen racisme’”, en m.n. naar paragraaf 5.4.5 waarin het „erkent dat de behandeling van deze kwestie van groot belang is voor de werkomgeving.” en zijn instemming betuigt met de gemeenschappelijke verklaring van de sociale partners van oktober 1995 in Florence over „de preventie van rassendiscriminatie en vreemdelingenhaat en de bevordering van gelijke behandeling op de werkplek”. Het behoeft dus geen verdere uitleg dat het Comité de strijd tegen het racisme en de vreemdelingenhaat een warm hart toedraagt. Juist de per land zo zeer verschillende en zo goed in het Comité vertegenwoordigde sociaal-economische krachten van de lid-staten, zijn onmisbaar voor een werkelijk permanente waakzaamheid van de samenleving ten aanzien van racisme en vreemdelingenhaat. Het Comité zou derhalve gaarne zien dat het in de Raad van Bestuur vertegenwoordigd wordt.

Brussel, 19 maart 1997.

De voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

T. JENKINS

Advies van het Economisch en Sociaal Comité over het „Voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de aanpassing van de wetgevingen van de lid-staten inzake collectief ontslag”

(97/C 158/04)

De Raad heeft op 27 januari 1997 besloten het Economisch en Sociaal Comité, overeenkomstig artikel 100 van het EG-Verdrag, te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor sociale aangelegenheden, gezinsvraagstukken, onderwijs en cultuur, die met de voorbereiding van de werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 5 maart 1997 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Löw.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 344e Zitting (vergadering van 19 maart 1997) het volgende advies uitgebracht, dat met 92 tegen 4 stemmen, bij 8 onthoudingen, is goedgekeurd.

1. Inhoud van het richtlijnvoorstel

1.1. Met haar voorstel voor een gecodificeerde versie van de richtlijn van de Raad betreffende de aanpassing van de wetgevingen van de lid-staten inzake collectief ontslag, beoogt de Commissie het Gemeenschapsrecht te helpen vereenvoudigen, verduidelijken en doorzichtiger maken.

Het gaat hierbij om de eerste codificatie van een richtlijn op het vlak van het arbeids- en het sociaal recht. Overeenkomstig haar besluit van 1 april 1987, zorgt de Commissie voor constitutieve of officiële codificatie van regelgeving uiterlijk nadat deze voor de tiende maal is gewijzigd. Dat is een minimumregel; omwille van de duidelijkheid en het juiste begrip van de rechtsvoorschriften van de Gemeenschap trachten de diensten van de Commissie de teksten waarvoor zij verantwoordelijkheid dragen, met kortere tussenpozen te codificeren. Dit is het geval bij het onderhavige voorstel, aangezien de richtlijn betreffende collectief ontslag pas eenmaal is gewijzigd. Desalniettemin is de codificering van deze richtlijn zinvol en gewenst, daar veel Europese burgers de gevolgen van de voorschriften van deze richtlijn ondervinden. In zoverre is het oogmerk van de Commissie een belangrijk element bij de verwezenlijking van het „Europa van de burgers”.

De betekenis van „constitutieve of officiële codificatie” is ook nog eens onderstreept in de conclusies van het voorzitterschap van de Europese Raad van Edinburgh van december 1992. Daarin is gesteld dat codificatie van herhaaldelijk gewijzigde wetsteksten „rechtszekerheid verschaft omtrent de vraag welke wet op een gegeven moment op een bepaald onderwerp van toepassing is”.

1.2. In het kader van de constitutieve codificatie wordt geen enkele inhoudelijke wijziging in de betrokken

teksten aangebracht, met uitzondering van de artikelen 9 en 10 van het richtlijnvoorstel betreffende de verplichting van de lid-staten mededeling te doen aan de Commissie van de toepassing en de inwerkingtreding van de richtlijn. De teksten van de Richtlijnen 75/129/EEG en 92/56/EEG worden verder zonder inhoudelijke wijzigingen samen-gevoegd.

2. Algemene opmerkingen

2.1. Het Economisch en Sociaal Comité ziet de harmonisatie van de wettelijke voorschriften van de lid-staten inzake collectief ontslag als een belangrijke bijdrage tot de verwezenlijking van de sociale dimensie van de interne markt.

Het Comité staat zonder meer achter het onderhavige voorstel van de Commissie tot codificatie en het is het volledig met de Commissie eens dat hiermee een bijdrage wordt geleverd tot de verduidelijking van het Gemeenschapsrecht en daarmee tot de verwezenlijking van het „Europa van de burgers”. Het Comité moedigt de Commissie aan verder te gaan met deze wijze van vereenvoudigen van de Europese regelgeving.

Wat de inhoud van de harmonisatierichtlijnen betreft: het Comité heeft op 26 juni 1973⁽¹⁾ advies uitgebracht over het eerste voorstel voor Richtlijn 75/129/EEG, en op 30 januari 1992⁽²⁾ advies uitgebracht over het voorstel voor een richtlijn tot wijziging van Richtlijn 75/129/EEG (Richtlijn 92/56/EEG). Aangezien de inhoud van de richtlijnen nu niet ter discussie staat, brengt het Comité er niet opnieuw advies over uit, maar verwijst het naar voornoemde adviezen.

⁽¹⁾ PB nr. C 100 van 22. 11. 1973.

⁽²⁾ PB nr. C 79 van 30. 3. 1992.

Brussel, 19 maart 1997.

De voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

T. JENKINS

Advies van het Economisch en Sociaal Comité over het „Voorstel voor een besluit van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van het communautair actieprogramma ‘Europees vrijwilligerswerk voor jongeren’”

(97/C 158/05)

De Raad heeft op 19 februari 1997 besloten, overeenkomstig artikel 126 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor sociale aangelegenheden, gezinsvraagstukken, onderwijs en cultuur, die met de voorbereiding van de werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 5 maart 1997 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Liverani.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 344e Zitting (vergadering van 19 maart 1997) het volgende advies uitgebracht, dat met 103 stemmen vóór, 2 stemmen tegen, bij 5 onthoudingen, is goedgekeurd.

1. Inhoud van het Commissievoorstel

1.1. De Commissie heeft een voorstel ingediend voor een programma voor de periode 1998-2002 waarmee beoogd wordt jongeren tussen 18 en 25 jaar die legaal in de EU verblijf houden, in een ander land specifiek vrijwilligerswerk ten dienste van de samenleving te laten doen. Het voorstel, dat gebaseerd is op artikel 126 van het Verdrag, past in het kader van de algemene doelstellingen van het samenwerkingsbeleid op het gebied van jeugdzaken als vastgesteld in het programma „Jeugd voor Europa” (art. 1).

1.2. Het programma biedt jonge Europese vrijwilligers de mogelijkheid leerzame ervaring op te doen over de grenzen heen, gedurende kortere of langere tijd (art. 2). De jongeren kunnen deelnemen aan activiteiten en innoverende initiatieven op velerlei gebied (cultuur, milieu, sociaal vlak, enz.) die van collectief nut zijn en die de lokale samenleving direct ten goede komen. In de bijlage bij het voorstel worden de vijf basisbeginselen voor te financieren projecten genoemd.

1.3. De financiële middelen voor de uitvoering van het programma belopen 60 miljoen ecu voor de periode 1998/1999 (art. 3). De Commissie financiert maximaal 50 % van de kosten van de projecten; de rest komt voor rekening van de organisaties die de jongeren uitzenden of ontvangen. Het programma voorziet ook in de mogelijkheid van deelname door jongeren die verblijf houden in de EU aan activiteiten in de geassocieerde landen van Midden- en Oost-Europa (art. 5).

2. Algemene opmerkingen

2.1. Het Comité schaart zich achter het voorstel van de Commissie en herinnert aan de opmerkingen en suggesties die het destijds geformuleerd heeft m.b.t. „een programma voor vrijwilligerswerk” in zijn initiatiefadvies over „Jeugdwerkloosheid” (paragraaf 4.2.1)⁽¹⁾. Het Comité herinnert er verder ook aan dat het zich al over

de bedoelingen van de Commissie heeft uitgesproken in een initiatiefadvies over het werkdocument van de Commissie „Oriëntaties voor Europees vrijwilligerswerk voor jongeren”⁽²⁾ waarin een proefproject beschreven werd voor vrijwilligerswerk voor jongeren bedoeld om ervaring op te doen met het oog op het onderhavige meerjarenprogramma.

2.2. Het Comité benadrukt het belang van dit initiatief als bijdrage tot de verwezenlijking van een nieuwe sociale en culturele dynamiek in de EU, door o.a. de samenwerking tussen de lid-staten aan te moedigen met de bedoeling de deelname van jongeren te stimuleren, hun zin voor initiatief te ondersteunen en de Europese gedachte onder hen te verbreiden.

2.3. Het Comité neemt met belangstelling kennis van de resultaten die in 1996 met dat proefproject zijn geboekt, dat uitgebreid beschreven en beoordeeld is in het eerste tussentijds verslag van de Commissie. Verwacht wordt dat in de loop van dit jaar 2000 à 2500 jongeren bij deze proefactie zullen kunnen worden ingeschakeld.

2.4. Uit de ervaringen met het proefproject blijkt dat de projecten invloed kunnen hebben op de lokale ontwikkeling, dat door het programma ondersteunde activiteiten en lokale initiatieven voor ontwikkeling complementair kunnen zijn en dat er mogelijkheden zijn „sociaal partnerschap” te bevorderen.

2.5. Het Comité stemt in met de overwegingen die in de „considerans” bij het voorstel voor een besluit worden geformuleerd en die, samen met de conclusies van de Europese Raad van Essen (1994), Cannes (1995) en Florence (1996), het belang aantonen van initiatieven ter bevordering van een communautair jeugdbeleid, van de integratie van jongeren in het maatschappelijk en het beroepsleven in Europa en daarmee ook van transnationale samenwerking op het vlak van vrijwilligerswerk.

⁽¹⁾ PB nr. C 18 van 22. 1. 1996.

⁽²⁾ PB nr. C 204 van 15. 7. 1996.

2.6. Tenslotte herinnert het Comité in dit verband ook nog aan de analyse en de voorstellen in de witboeken „groei, concurrentievermogen en werkgelegenheid” (1993) en „Europees sociaal beleid” (1994) en aan de conclusies in voornoemd initiatiefadvies over „Jeugdwerkloosheid”⁽¹⁾, waarin maatregelen bepleit worden ter verbetering van de onderwijsstelsels en de beroepsopleiding in de lid-staten en ter voorkoming van maatschappelijke uitsluiting. In deze context zou ook vrijwilligerswerk, dat alle jongeren, zonder onderscheid, specifieke kansen biedt op integratie in het beroepsleven, om werken beroepservaring alsmede talenkennis op te doen, kunnen bijdragen tot de bestrijding van de jeugdwerkloosheid en tot het tegengaan van uitsluiting, terwijl er ook een communautaire dimensie wordt toegevoegd en er een wenselijk multiplicatoreffect van kan uitgaan op het jeugdbeleid van de lid-staten. De selectie van de deelnemers aan het programma dient steeds aan de hand van deze criteria en doelstellingen plaats te hebben.

3. Bijzondere opmerkingen

3.1. Het Comité neemt nota van de maatregelen die worden voorgesteld m.b.t. de samenwerking met de lid-staten bij de verwezenlijking van het programma (art. 7), m.b.t. het verschaffen van een getuigschrift aan de jonge vrijwilligers (art. 8), m.b.t. het instellen van een comité voor de beoordeling van de projecten (art. 9) en m.b.t. het aan het Europees Parlement en aan de Raad uit te brengen evaluatieverslag (art. 10). Het Economisch en Sociaal Comité wil ook op de hoogte gehouden worden, waarbij het verwijst naar de opmerking in zijn advies over „Jeugdwerkloosheid” dat het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's betrokken moeten worden bij het opstellen van het programma voor vrijwilligerswerk (paragraaf 4.2.1).

3.2. Het Comité zou bovendien willen kunnen deelnemen aan het toezicht op het verloop van het programma en aan de beoordeling van de resultaten ervan.

3.3. Het Comité herhaalt verder dat ook de sociale partners moeten worden betrokken bij het opstellen en uitvoeren van het programma, aangezien moet worden voorkomen dat er distorsies optreden op de arbeidsmarkt en omdat de oplossing moet worden vergemakkelijkt van problemen die zich zouden kunnen voordoen bij de inschakeling van de jonge vrijwilligers en tijdens hun verblijf alsmede m.b.t. hun sociale zekerheid. In dit verband herinnert het Comité aan hetgeen in het advies

over het werkdocument van de Commissie „Oriëntaties voor Europees vrijwilligerswerk voor jongeren”⁽²⁾ is opgemerkt over het belang van:

- „het betrekken van de werknemers- en werkgeversorganisaties bij het programma om te voorkomen dat normale werkgelegenheid wordt vervangen door vrijwilligerswerk. Het is duidelijk dat alleen onder de garantie dat volwaardige werkgelegenheid niet vervangen wordt door vrijwilligerswerk, dat het Comité kan instemmen met dit voorstel van de Commissie”;
- „een dialoog tussen de sociale partners en de NGO's die humanitaire projecten uitvoeren over de manier waarop vrijwilligers bij hen kunnen worden ingezet”.

3.4. Het Comité verzoekt de Commissie in dit verband er, bij initiatieven ter bevordering van partnerschappen, voor te zorgen dat de samenwerking met de NGO's ook solidariteitsverenigingen en deelname van plaatselijke en regionale overheden omvat.

3.5. Het Comité komt bovendien terug op wat in dit advies al is onderstreept m.b.t. de noodzakelijke garanties dat de jonge vrijwilligers verzekerd zijn (ziekteverzekering, ongevallenverzekering, wettelijke-aansprakelijkheidsverzekering) tijdens hun verblijf, en m.b.t. de begeleiding van de jongeren, alsmede t.a.v. de verantwoordelijkheid van de ontvangende organisaties.

3.6. Het Comité acht goedkeuring van, de bij het Commissievoorstel gevoegde ontwerp-resolutie van de Raad onontbeerlijk. Deze resolutie richt zich tot de lid-staten en spoort deze aan de nodige faciliteiten te scheppen voor jonge vrijwilligers die aan het programma willen deelnemen inzake verblijfsrecht, sociale bescherming en behoud van het recht op werkloosheidsuitkeringen en gezinstoelagen voor jongeren tijdens hun verblijf in het buitenland.

3.7. Het Comité zou gaarne zien dat op de begroting meer middelen werden uitgetrokken zodat het programma kan worden uitgebreid tot derde landen (b.v. buurlanden van de EU, landen rond de Middellandse Zee, USA), die al blijk van belangstelling hebben gegeven.

3.8. Ten slotte benadrukt het Comité dat in de EU informatie over het programma moet worden verspreid, waarbij de nationale jongerenorganisaties en hun internationale fora moeten worden betrokken, die een belangrijke rol kunnen spelen bij de verwezenlijking ervan.

⁽¹⁾ PB nr. C 18 van 22. 1. 1996.

⁽²⁾ PB nr. C 204 van 15. 7. 1996.

Brussel, 19 maart 1997.

*De voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité*

T. JENKINS

Advies van het Economisch en Sociaal Comité over „Werkgelegenheid, concurrentievermogen en globalisering van de economie”

(97/C 158/06)

Het Economisch en Sociaal Comité heeft op 28 maart 1996 overeenkomstig artikel 23.3 van zijn Reglement van Orde besloten een advies op te stellen over het onderwerp „Werkgelegenheid, concurrentievermogen en globalisering van de economie”.

De Afdeling voor economische, financiële en monetaire vraagstukken, die met de voorbereiding van de werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 14 februari 1997 goedgekeurd. Rapporteur was mevrouw Konitzer.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 344e Zitting (vergadering van 19 maart 1997) het volgende advies uitgebracht, dat met 104 stemmen vóór, 27 stemmen tegen en bij 11 onthoudingen is goedgekeurd.

Samenvatting

Globalisering is het proces van vergaande en internationaal georganiseerde vervlechting van de productie van goederen en diensten. Dit proces hangt samen met de technische innovatie en de vooruitgang op het gebied van vervoer en communicatie, en wordt geschraagd door een internationale financiële markt waar in enkele seconden financiële transacties kunnen worden gesloten die het volume van de reële economische stromen ver overschrijden. Het proces wordt tevens bevorderd door de afbraak van de internationale handelsbelemmeringen, door het optreden van mondiale organisaties (WTO) en door regionale aaneensluitingen.

Deze ontwikkeling heeft natuurlijk ook een culturele betekenis, maar is vooral bepalend voor de internationale diversifiëring van de productie van goederen en diensten. De permanente zoektocht naar „snelle” winstmogelijkheden op de geglobaliseerde deviezen- en obligatiemarkten houdt het risico van onrust in die de nationale betalingssystemen en de stabiliteit van het economisch verkeer kan bedreigen.

De globalisering gaat gepaard met een verandering van de betekenis van het begrip „concurrentievermogen”: het is steeds vaker zo dat niet langer de ondernemingen op een vestigingsplaats concurrerend moeten zijn, maar dat de vestigingsplaatsen onderling de concurrentiestrijd aangaan om het internationaal mobiele kapitaal. Het devies voor de werkgelegenheid luidt dan ook dat de regio gezond moet worden gemaakt om investeringen aan te trekken en door middel van capaciteitsuitbreiding aldaar banen te creëren.

Wat betekent dit nu voor Europa? De mondialisering betekent een uitdaging, die in eerste instantie positief moet worden beoordeeld. Wel dient dit proces te worden begeleid door een internationale strategie waaraan door alle actoren op het niveau van de EU en in de lid-staten moet worden bijgedragen. Het is namelijk niet uitgesloten dat de mondialisering zich asymmetrisch voltrekt. Aan de ene kant opereren de politieke instellingen op lokaal, regionaal of nationaal niveau en het ontbreekt hen aan een mondiale communicatiestructuur. Aan de andere kant profiteren de transnationale ondernemingen in mondiaal verband van steeds lagere transactiekosten. Erger nog: de actoren aan de zijde van het arbeidsaanbod bevinden zich in geïsoleerde invloedssferen (regionale en lokale loononderhandelingen), terwijl de ondernemingen hun beslissingen aan de hand van een internatio-

nale globale calculatie treffen. Vermeden moet daarom worden dat de concurrentie tussen vestigingsplaatsen zo ver gaat dat het tot lagere lonen, te sterke bezuinigingen op de overheidsuitgaven, koopkrachtverlies, daling van de effectieve vraag, stagnatie, recessie en uiteindelijk weer meer werkloosheid komt. Ten einde de roep om afgrensdeling en protectie te doen verstommen, dient een Europees beleid inzake internationaal concurrentievermogen te worden gevoerd met een transnationale oriëntatie. Doel hiervan moet zijn, internationale tegenhangers voor nationale voorschriften zoals kartelverbod, consumenten- en milieubescherming en sociale verplichtingen van het kapitaal te creëren. Er moeten ook fundamentele internationale minimumnormen voor mensen-, arbeids- en milieurechten komen, internationale organisaties met gelegitimeerde bevoegdheden op het gebied van de economische politiek, alsmede goed functionerende internationale structuren voor collectieve onderhandelingen en vormen van sociale dialoog. Aangezien Europa het meest te verliezen heeft bij een neerwaartse sociaal-economische spiraal, dient het zelf initiatieven tot internationale samenwerking te nemen. Sommige ondernemingen hebben in dit verband al het goede voorbeeld gegeven. Het multilaterale investeringsverdrag, waarover in OESO-verband wordt onderhandeld, moet voor de Europese Commissie aanleiding zijn om verdere initiatieven te ontplooien.

Getracht wordt, het mondialiseringsproces te kwantificeren. In de meeste sectoren is weliswaar sprake van mondialisering, maar dit geldt voor de ene sector meer dan voor de andere. Hoewel de grensoverschrijdende investeringen de afgelopen jaren sneller zijn gestegen dan de kapitaalvorming als geheel, kan niet van een „ongezonde” uitvoer van arbeidsplaatsen van de ontwikkelde naar de ontwikkelingslanden worden gesproken.

De mondialisering is dus niet debet aan de huidige problemen van Europa. De vraag kan beter als volgt luiden: „met welke comparatieve voordelen qua vestigingsplaats kan Europa op de wereldmarkt concurreren en welke producten en diensten kan het daar verkopen?” Het Comité noemt in dit verband uitdrukkelijk het Europees sociaal model als comparatief voordeel. Het systeem van sociale verzekeringen moet niet alleen maar als kostenfactor worden gezien. Het sociaal model zorgt voor sociale samenhang, sociale vrede en, daaruit resulterend, stabiliteit en daarmee ook een belangrijk voordeel voor Europa als vestigingsplaats. Bij het ontwikkelen van groeistrategieën moet hiermee ter dege rekening worden gehouden.

Wat de concurrentie uit de lage-lonenlanden betreft, is het antwoord van het Comité duidelijk: deze landen kopen meer bij ons dan wij bij hen. De noodzakelijke interne structuurveranderingen moeten tot stand worden gebracht via een actieve werkgelegenheids- en arbeidsmarktpolitiek. De in Europa door verplaatsing van productie-activiteiten vrijkomende, minder productieve, arbeidskrachten dienen via opleidingsbevorderende maatregelen te worden geïntegreerd in andere sectoren waar Europa over relatieve concurrentievoordelen beschikt.

Het Comité stelt zich op het standpunt dat het gewenste doel niet kan worden bereikt door te sterk op een loonmatigingsbeleid te vertrouwen. Verdere besnoeiingen op de sociale voorzieningen leidt evenmin tot duurzame verbeteringen. Het is zelfs zo dat de hiermee samenhangende sociale spanningen een bedreiging vormen. Deze tendens wordt nog versterkt door de systematische inperking van de werknemersrechten in een aantal lid-staten en de uitholling van de positie van de vakbonden. Vaak blijken korte-termijnconcurrentievoordelen om te slaan in verminderde productiviteit en concurrentienadelen. Het Europees sociaal model vormt dus een endogeen groeipotentieel, dat sterker door Europa moet worden benut. Hetzelfde geldt voor de totstandbrenging van een klimaat met betere randvoorwaarden ten behoeve van het MKB en de uitbouw van de infrastructuur (transeuropese netwerken). Verouderde bureaucratistische belemmeringen moeten uit de weg worden geruimd, en er moeten meer stimulansen komen voor het verstrekken van risicokapitaal. Ook moet gestreefd worden naar een betere benutting van het menselijk potentieel zodat nieuwe goederen en diensten kunnen worden ontwikkeld en uiteindelijk nieuwe markten kunnen worden ontsloten. Daarom pleit het Comité voor een dynamische innovatiestrategie. Beter management en meer deelname van de werknemers aan het innovatieproces zijn van vitaal belang. Tot besluit onderstreept het Comité dat de voltooiing van de interne markt, de beoogde EMU en het Europese sociaal model Europa de beste uitgangspunten bieden voor het ingaan van de volgende eeuw.

Inleiding

Er gaat geen dag voorbij of het onderwerp „globalisering” is aan de orde. In de media is nauwelijks een onderwerp te vinden dat zich beter voor twistgesprekken leent. Aan de ene kant staan zij die de globalisering van de economie verantwoordelijk stellen voor alle problemen waarmee wij momenteel te kampen hebben, zoals de werkgelegenheids crisis en de afslanking van de verzorgingsstaat, milieu- en distributieproblemen en zelfs de hoge staatsschuld. Aan de andere kant treft men de personen aan die het begrip „globalisering” het liefst helemaal uit het politieke begrippenapparaat zouden schrappen en daarachter uitsluitend door belangengroepen opgeroepen ondergangs- en rampscenarië's vermoeden.

In dit initiatiefadvies van het Economisch en Sociaal Comité wordt een middenweg bewandeld. Het ESC gaat er in eerste instantie van uit dat het verschijnsel serieus moet worden genomen. Zo wijst het op de voor-, maar ook op de nadelen van globalisering, en vervolgens op

de noodzaak van intensivering van de internationale samenwerking. Daarna wordt het globaliseringsproces evenwel tot zijn reële proporties herleid. Ook uit de gegevens komt een globaliseringstendens naar voren, hetgeen nog niet betekent dat wij in een volledig geglobaliseerde economie leven. Daarvan uitgaande, werkt het ESC voor de Europese economie een adequaat beleid uit dat haar concurrentiekracht moet vergroten.

Het ESC staat op het standpunt dat de intensiteit waarmee de huidige politieke discussie over het verschijnsel „globalisering” thans wordt gevoerd, alleen maar te doorgronden is indien wordt beseft dat in de Europese Unie nog steeds geen oplossing voor met name de hoge werkloosheid is gevonden. Daarom wil het in dit advies nagaan hoe globalisering, concurrentievermogen en werkgelegenheid zich tot elkaar verhouden.

1. Economisch-theoretische uitgangspunten

1.1. *Het globaliseringsproces*

1.1.1. Onze wereld staat in technisch, economisch en maatschappelijk opzicht voor uitdagingen van een nieuw formaat.

1.1.2. Technologische vernieuwingen bieden de mensheid ongekende mogelijkheden. De tijd die nodig is om naar de meest afgelegen regio's van de wereld „te reizen”, wordt steeds korter: zo heeft een supersonisch vliegtuig voor de reis van Parijs of Londen naar New York nog maar drie uur nodig. Het vervoer van goederen en mensen over de hele aardbol heen wordt steeds goedkoper. Computers, microchips en satellieten hebben voor een revolutie in de communicatie gezorgd. Verzendings van een bericht van de ene naar de andere plaats op aarde neemt maar enkele seconden in beslag. Communicatie tussen de meest afgelegen delen van de wereld wordt steeds voordeliger. Daarmee wordt het voor ondernemingen in toenemende mate technisch mogelijk en goedkoper om nationale grenzen te overschrijden.

1.1.3. Deze technologische ontwikkeling wordt door de internationale politiek versterkt. Ook de consequente uitbouw van GATT tot WTO, de daarmee verbonden wereldwijde vermindering van handelsbelemmeringen en de aaneensluiting van nationale staten tot economisch geïntegreerde zones (EU, NAFTA en ASEAN) maken het ook de ondernemingen gemakkelijker nationale grenzen achter zich te laten.

1.1.4. Technologische ontwikkeling en internationale liberalisering van de handel hebben een concreet raakvlak: zij leiden tot een daling van de kosten bij internationale operaties. Hoe geringer de internationale transactiekosten worden, des te kleiner worden de afstanden en des te sterker verliezen de nationale grenzen hun economische functie. De Europese interne markt kan als voorbeeld voor deze ontwikkeling worden beschouwd.

1.1.5. In de eerste plaats kan vanwege deze tendens waarschijnlijk een verhoging van het welvaartsniveau worden verwacht. Door het dalen van transactiekosten

kan de internationale arbeidsverdeling worden verbeterd. Productiestructuren kunnen in toenemende mate zo over de aardbol worden gespreid dat voor elk productieproces de comparatief optimale voorwaarden worden gerealiseerd.

1.1.6. Nog steeds is het zo dat de situaties tussen de sectoren aanvankelijk sterk kunnen verschillen. Eenvoudiger gezegd: regio's met een goede infrastructuur, zeer gekwalificeerde werknemers en hoge sociale cohesie specialiseren zich op technologisch hoogwaardige producten, diensten op het terrein van informatie- en communicatiesystemen, onderzoeksintensieve productieprocessen en op communicatie georiënteerde procédés. In landen die in dit opzicht minder goed bedeeld zijn, zullen b.v. eerder eenvoudige productiemethoden worden toegepast of grondstoffen worden voortgebracht. Dit was altijd al de grondslag voor internationale handel. De internationale arbeidsverdeling krijgt evenwel een nieuw kenmerk: het wordt steeds beter mogelijk de afzonderlijke fasen in de totstandkoming van een product of een dienst over de verschillende regio's van de wereld te spreiden.

1.1.7. Deze vorm van internationale arbeidsverdeling wordt het opvallendst geconcretiseerd in internationaal opererende ondernemingen, waar productie- en distributie-afdelingen elders kunnen zijn gevestigd dan de directie. Dit zijn ondernemingen die dankzij gedaalde transactiekosten ontstaan en in staat zijn productie en handelsactiviteiten, alsook dienstverlening op die plaatsen in de wereld te vestigen waar zij de voor hen gunstigste voorwaarden aantreffen. De globalisering van de economie wordt aldus gekenmerkt door de overgang van vlakke, op handel gebaseerde internationale verbindingen van individuele volkshuishoudingen naar diepe, op productie gebaseerde internationale vervlechtingen door transnationale ondernemingen⁽¹⁾. Deze globale integratie van productie- en dienstenactiviteiten wordt omschreven door begrippen als global sourcing, global village en globale fabriek.

1.1.8. Deze ontwikkeling wordt mede mogelijk gemaakt door een geglobaliseerde financiële markt. Dankzij de nieuwe communicatietechnologieën wordt over de hele wereld van elke beleggingsmogelijkheid die zich maar voordoet, ogenblikkelijk gebruik gemaakt; de totale geldstromen zijn zeer veel groter dan de reële economische stromen. De handel wordt behalve door de traditionele banksystemen in toenemende mate door internationale beleggingsmaatschappijen bepaald. In dit verband moet ook rekening worden gehouden met de complexe derivatenhandel. Als gevolg van deze ontwikkeling gaan geld- en kapitaalstromen in sterke mate een eigen leven leiden, los van het reële economisch verkeer, met alle risico's vandien. De permanente zoektocht naar „snelle” winstmogelijkheden op de gegloba-

liseerde deviezen- en effectenmarkten houdt het risico van onrust in die de nationale betalingssystemen en de stabiliteit van het economisch verkeer kan bedreigen.

1.1.9. Uiteraard heeft het globaliseringsproces nog andere kenmerken, zoals de verandering van interne ondernemingsstructuren (van hiërarchische structuren in vlakkere beslissingsprocedures) of een nauwere verflechting van de verschillende culturen, ook in het maatschappelijke vlak. De economische concretisering van deze ontwikkeling is de internationale diversifiëring van de productie van goederen en diensten.

1.1.10. In algemene termen betekent globalisering door transnationale ondernemingen momenteel dat de hoeveelheid internationaal benodigde input voor de productie van het internationaal verlangde goederenpakket afneemt. Dit is een positieve ontwikkeling voor de mensheid. Het globaliseringsproces kan en mag daarom ook niet ongedaan worden gemaakt. In zijn beleidsaanbevelingen zal het Economisch en Sociaal Comité aangeven hoe kan worden bewerkstelligd dat alle betrokkenen de vruchten van deze ontwikkeling kunnen plukken.

1.2. Concurrentievermogen en werkgelegenheid

1.2.1. De beschreven globalisering gaat gepaard met een verandering van de betekenis van het begrip „concurrentievermogen”. Vroeger was een land, een regio, een vestigingsplaats internationaal concurrerend wanneer de aldaar gevestigde ondernemingen op de internationale goederenmarkt in bepaalde sectoren tegen concurrerende prijzen op de wereldmarkt waren konden aanbieden en daarbij optimaal gebruik werd gemaakt van de economische hulpbronnen, met name de factor arbeid. Dit had tot gevolg dat het de regio waar deze ondernemingen waren gevestigd, voor de wind ging.

1.2.2. Naarmate de globalisering voortschrijdt, wordt de band van een volkshuishouding met haar „eigen” ondernemingen lossen. Het is steeds vaker zo dat niet langer de ondernemingen, die immers over verschillende vestigingsplaatsen in de wereld zijn gespreid, concurrerend moeten zijn ter wille van de welvaart van hun regio. Feitelijk concurreert de vestigingsplaats zelf met andere vestigingsplaatsen in de wereld. De transnationale ondernemingen wortelen steeds minder in hun oorspronkelijke vestigingsplaatsen, daar zij internationaal kunnen investeren. Regio's gaan met elkaar de concurrentiestrijd aan om dit internationaal mobiele kapitaal naar zich toe te trekken.

1.2.3. Internationaal concurrerend zijn volgens deze logica vestigingsplaatsen die erin slagen voorwaarden te creëren waarmee productieactiviteiten naar de eigen regio kunnen worden togetrokken. Zo dingen hele economische, sociale en milieusystemen naar de gunst van internationaal mobiel kapitaal. In periodes van hoge en nog toenemende werkloosheid luidt het devies de regio gezond te maken om investeringen aan te trekken en door middel van capaciteitsuitbreiding aldaar banen te creëren.

1.2.4. Wat is nu bepalend voor de investeringsbeslissing? Tegen de achtergrond van het doel „werkgelegen-

⁽¹⁾ Zie VN World Investment Report 1993 vanaf blz. 161 voor de onderbouwing van dit betoog. Onder transnationale ondernemingen worden niet bepaald grote economische concerns verstaan. Juist door de daling van de transactiekosten bestaan ook voor kleine en middelgrote ondernemingen steeds grotere mogelijkheden om internationaal te werken.

heid in onze regio" is het zaak twee tegengestelde motieven in het ondernemingsbesluit te onderscheiden: enerzijds kan het voor een transnationale onderneming wegens bedrijfseconomische motieven nodig zijn in haar nabijheid afzetmarkten te produceren. Tal van directe investeringen in een bepaalde regio vinden juist om die reden plaats. Naarmate de factor nabijheid geen doorslaggevende rol voor het marktsucces meer speelt, gaat een ander motief voor keuze van een vestigingsplaats gelden: efficiency en winstgevendheid van productie, transport en handel in de ruimste betekenis. Uiteindelijk wordt die vestigingsplaats voor de productie van het goed of de realisering van een productiefase gekozen waar het product of de dienst op de meest winstgevende manier kan worden gerealiseerd: men zou kunnen zeggen dat kapitaal de beste gastheer zoekt.

1.2.5. Terwijl het eerste motief ertoe leidt dat wegens de behoefte aan nabijheid van de markt altijd een minimum aan investeringen van transnationaal opererende ondernemingen in de eigen regio zal worden gedaan, staat met name het tweede motief in nauwe samenhang met het concurrentievermogen van een regio: naarmate de globalisering voortschrijdt, is het dan namelijk zaak de productievoorzwaarden ter plaatse zo vorm te geven dat transnationale ondernemingen in de eigen regio ten minste evenveel winst maken als in andere potentiële vestigingsplaatsen, waar zij vanwege de beschreven globaliseringstrend evengoed zouden kunnen investeren. In dit advies zal worden nagegaan welke voorwaarden hiervoor zorgen. Op deze plaats wordt uitsluitend geconstateerd dat een hele reeks factoren invloed daarop hebben. Voorts is het echter ook belangrijk hoe deze factoren, als gevolg van de sterke interdependenties, elkaar beïnvloeden.

2. Een op globalisering gericht Europees beleid

2.1. Algemene kansen en risico's

2.1.1. Globalisering is een historisch geïnduceerde ontwikkeling die voor alle betrokkenen kansen biedt indien zij beleidsmatig positief wordt begeleid. Nodig is een bewuste strategie in de omgang met globalisering, waartoe op EU-niveau en in de lid-staten door alle actoren een bijdrage wordt geleverd. Tot deze strategie behoort een op globalisering gericht Europees beleid, neerkomend op een sterkere internationale samenwerking. Daarenboven stelt het ESC een op concurrentiekracht gericht beleid voor dat harmonisch bij de historische wortels van Europa en het gemeenschappelijk cultureel erfgoed aansluit.

In deze passage wordt in de eerste plaats uiteengezet dat het ESC een politiek initiatief over de grenzen heen beslist noodzakelijk acht. In hoofdstuk 4 wordt uiteengezet hoe de regio Europa door bevordering van de concurrentiekracht van het Europese bedrijfsleven als duurzame strategie op de globalisering kan reageren.

2.1.2. Uitgangspunt voor de op globalisering gerichte beleidsaanbevelingen van het ESC is het risico dat de globalisering zich asymmetrisch voltrekt. Met de toenemende globalisering worden, zoals eerder uiteengezet, ondernemingsstrategieën internationaal geïntegreerd. Hieruit ontstaat dan pas de concurrentie tussen vestigingsplaatsen in de huidige vorm. Daarentegen behoudt de economische politiek grotendeels haar nationale oriëntatie. Bestaande supranationale organisaties hebben er vooral toe bijgedragen dat de transactiekosten van de internationale diversifiëring van ondernemingen worden verlaagd. Daarbij werd echter nagelaten de economisch-politieke ordening van dit proces (b.v. vanuit de invalshoek van de concurrentie) internationaal te coördineren. De bestaande economisch-politieke instellingen begeven zich nauwelijks buiten hun regionale of nationale invloedssfeer. Waar het gaat om het creëren van aanbodsvoorwaarden, dus om de vormgeving van sociale, belasting- en milieusystemen, alsook het regelen van de betrekkingen tussen werkgevers en werknemers staan transnationale ondernemingen tegenover economisch-politieke instellingen die niet over een vergelijkbare internationale organisatie- en communicatiestructuur beschikken. Ditzelfde geldt voor de factor arbeid. Dat loononderhandelingen op regionaal of plaatselijk niveau plaatsvinden, is niet het probleem. De asymmetrie komt juist tot uiting in het feit dat de actoren aan de zijde van het arbeidsaanbod zich in even geïsoleerde invloedssferen bevinden als de economisch-politieke instellingen, terwijl de ondernemingen hun beslissingen aan de hand van een internationale globale calculatie treffen.

2.1.3. Deze asymmetrie waarmee de globalisering gepaard gaat, is zeker niet zonder risico's: men zou verwachten dat op geglobaliseerde markten de ondernemingen meer zouden gaan concurreren om in het belang van iedereen naar de gunst van de consument te dingen; in feite kan echter worden geconstateerd dat de „global players" hun machtspositie op de markt kunnen opbouwen of uitbreiden. Daardoor wordt het concurrentiemechanisme, waarop elke markteconomie stoelt, in zijn effect beperkt. Hieruit vloeit de vaak gehoorde bezorgdheid voort over het gevaar dat een zgn. „wedloop met noodlottige gevolgen" in scène wordt gezet.

Men kan zich het volgende scenario voorstellen: door concurrentie bij het aantrekken van productieactiviteiten komt een proces op gang waarbij regio's elkaar overbieden om de transnationale ondernemingen althans voor de korte termijn de beste vestigingsvoorwaarden te bieden. Economie, staat, deelstaten en regio's trachten door lage lonen en sociale en milieulasten hun vestigingsplaats concurrerender te maken. Lagere lonen en te sterke bezuinigingen op de overheidsuitgaven houden echter tevens inkomensderving, koopkrachtverlies en daling van de effectieve vraag in. Dit leidt tot stagnatie, recessie en werkloosheid. Op langere termijn gaan de sociale voorzieningen en de infrastructuur steeds verder achteruit, hetgeen wederom het concurrentievermogen negatief beïnvloedt. Dit is dan aanleiding voor nog meer ingrepen. De roep om afgrenzing en protectie wordt in de politiek weer luider om het eigen land als vestigingsplaats te beschermen. Naarmate de asymmetrie door de globalisering wordt vergroot, zal de vrijhandel dus niet voor iedereen in gelijke mate de vruchten afwerpen die hiervan verwacht worden. Niet de eigen-

lijke globalisering, maar de asymmetrische ontwikkeling hiervan leidt ertoe dat de arbeids-, milieu- en sociale voorwaarden in benedenwaartse richting worden geharmoniseerd. Uitgaande van de tot dusver opgedane ervaringen is dit scenario nog theorie. Het ESC geeft alleen maar uiting aan zijn bezorgdheid dat de regio's op het stuk van randvoorwaarden de concurrentiestrijd met elkaar aangaan.

2.1.4. Met een op de lange termijn gericht Europees beleid inzake internationaal concurrentievermogen wordt getracht deze neerwaartse trend om te buigen, door hieraan een transnationale oriëntatie te geven. Doel hiervan moet zijn, internationale tegenhangers voor nationale voorschriften zoals kartelverbod, consumenten- en milieubescherming en sociale verplichtingen van het kapitaal te creëren. Er moeten fundamentele internationale minimumnormen voor mensen-, arbeids- en milieurechten komen. De internationale organisaties krijgen gelegitimeerde bevoegdheden op het gebied van de economische politiek. Om weer voor een machtsevenwicht tussen de arbeidsmarktpartijen te zorgen, worden goed functionerende internationale structuren voor collectieve onderhandelingen en vormen van sociale dialoog opgebouwd.

2.1.5. Een dergelijk transnationaal initiatief op het terrein van de economische politiek dient van Europa uit te gaan. Europa is een regio waar de sociale bescherming goed is geregeld. Daarom is bij een neerwaartse trend zeer veel te verliezen. Ook kan Europa bogen op meer dan een veertigjarige ervaring met het economisch-politiek vormgeven van de interne markt en zijn kaderwetgeving op het terrein van het sociaal en het milieubeleid. Niet in de laatste plaats uit zelfbehoud dient Europa daarom dringend contact met andere internationale regio's te zoeken en op een internationaal gecoördineerde economische en sociale politiek aan te dringen waarbij het subsidiariteitsbeginsel niet in het gedrang komt.

2.1.6. In Europa overheerst bovendien het inzicht dat een langdurige economische ontwikkeling uitsluitend mogelijk zal zijn indien voor behoud van het milieu wordt gezorgd, en dat duurzame ontwikkeling in alle landen een van de belangrijkste nationale en internationale doelstellingen moet zijn⁽¹⁾. Om milieudumping te voorkomen, dient Europa het voortouw te nemen bij de pogingen voor het vaststellen van milieunormen een internationaal raamwerk tot stand te brengen en in dit verband landen met raad en daad bij te staan die momenteel nog een minder strenge standaard hebben. Het ESC spreekt zich in dit verband uit voor consequente uitvoering van de tijdens de VN-conferentie voor milieu en ontwikkeling (Rio de Janeiro, juni 1992) aangenomen Agenda 21, die door 170 landen werd ondertekend. Agenda 21 omvat concrete actieprogramma's voor de 21e eeuw, zowel voor de industrie- als voor de ontwikkelingslanden, en legt de deelnemers vast op belangrijke zaken als bestrijding van armoede, handel en milieu, beleid inzake afvalstromen, chemicaliën, klimaat en energie, alsook financiële en technologische samenwerking van industrie- en ontwikkelingslanden.

2.1.7. Het Comité is ervan overtuigd dat een dergelijk internationaal initiatief tot een onrustige stemming bij alle actoren zal leiden. Dat inmiddels het besef doordringt dat men machteloos en hulpeloos staat tegenover de op te lossen problemen, zoals de werkgelegenheids crisis, heeft ten dele te maken met het feit dat momenteel wordt getracht, de wereldomspannende globalisering met geïsoleerde nationale en regionale strategieën tegemoet te treden. Versterking van de internationale samenwerking is volgens het Comité een probaat middel om eventuele uitwassen van de globalisering te vermijden.

Bijgevolg vindt het Comité het een zeer goede zaak dat sommige vooruitdenkende ondernemingen reeds zijn begonnen met het opbouwen van wereldomspannende informatie- en communicatiestructuren voor de vertegenwoordigers van de werknemers. Als positieve voorbeelden hiervan moeten de National Westminster Bank (Londen) en Volkswagen AG (Wolfsburg) worden vermeld. Het ESC wijst in dit verband op de bijzondere rol van de vakbonden bij het ontwikkelen van internationale solidariteit tussen werkenden en haakt daarbij in op de resolutie van het Europees Parlement⁽²⁾.

2.1.8. De wereldeconomie staat voor grote problemen en uitdagingen. De opvatting dat de „Instellingen van Bretton Woods” en de VN in hun huidige vorm niet opgewassen zijn tegen de uitdagingen van de globalisering, wint steeds meer terrein. Het ontbreekt vooral aan coördinatie. Het „global steering committee”⁽³⁾ heeft een concreet hervormingsvoorstel voorgesteld. Volgens dit voorstel zou in VN-verband een „economische veiligheidsraad” moeten worden opgericht en de Instellingen van Bretton Woods moeten worden hervormd, o.m. door de regels i.v.m. de stemming aan de huidige economische verhoudingen aan te passen.

Deze economische veiligheidsraad zou bevoegd moeten zijn voor economische, sociale en milieuvraagstukken. Hij zou parallel aan de bestaande Veiligheidsraad moeten functioneren, maar anders zijn samengesteld, representatiever moeten zijn dan de G7 of de Instellingen van Bretton Woods en een adviserende taak moeten krijgen. Met name dient hij ervoor te zorgen dat IMF, Wereldbank en Wereldhandelsorganisatie een op elkaar afgestemd beleid gaan voeren.

Het Economisch en Sociaal Comité staat achter deze voorstellen en wenst dat in deze richting verder wordt gegaan.

2.2. *Het multilaterale OESO-verdrag over investeringen: een concreet voorbeeld*

2.2.1. Het aandringen van het ESC op internationaal gecoördineerde regelingen van de economische politiek

⁽¹⁾ Mededeling van de Commissie aan de Raad en het EP over handel en milieu (COM(96) 54 def.).

⁽²⁾ EP-resolutie over de naleving van de rechten van de mens in de EU, met name de passages over het recht van vereniging van vergadering (1994).

⁽³⁾ „Our Global Neighbourhood” (Commission on Global Governance), Londen, 1995.

dient te worden geconcretiseerd, b.v. tijdens lopende onderhandelingen over multilaterale verdragen, die bijvoorbeeld bij de OESO en de WTO plaatsvinden.

2.2.2. Een actueel voorbeeld is het multilaterale investeringsverdrag, waarover in OESO-verband wordt onderhandeld. Ervan uitgaande dat grensoverschrijdende investeringen de motor van de globalisering zijn, hebben de OESO-ministers in mei 1995 op het starten van deze onderhandelingen aangedrongen. Met het verdrag wordt met name beoogd de globalisering te bevorderen door via procedure- en beschermingsbepalingen de belemmeringen ten aanzien van het grensoverschrijdend investeren te ondervangen⁽¹⁾.

2.2.3. In aansluiting bij het voorgaande is het ESC van oordeel dat in dit verdrag beslist elementaire arbeidsrechtelijke, sociale en milieubepalingen dienen te worden opgenomen om de asymmetrie in de globale ontwikkeling niet nog te versterken. Blijft het bij liberalisering van de grensoverschrijdende investeringsstromen, dan is het enige resultaat dat het ondernemingen gemakkelijker wordt gemaakt de dwangbuis van de nationale grenzen af te werpen en zich op internationale diversifiëring te richten. Met liberalisering wordt echter niet noodzakelijk bewerkstelligd dat de verwachte welvaartsstijging ook inderdaad plaatsvindt. Het multilateraal investeringsverdrag zou met name als voorbeeld voor een poging tot effectieve economisch-politieke vormgeving van de globalisering kunnen dienen doordat de investeringsvoorschriften van een sociale dimensie worden voorzien⁽²⁾.

3. Kwantitatieve omvang van de globalisering

3.1. Bovenstaande argumenten voor intensievere internationale samenwerking vormen het noodzakelijke antwoord op de globaliseringstendens zoals die in het eerste hoofdstuk theoretisch werd geschetst. Daarbij is er met name op gewezen dat de grensoverschrijdende organisatie van productie en dienstverlening een bijzonder kenmerk van deze globalisering is. Nu zal een poging worden ondernomen om kwantitatief in beeld te brengen hoever dit proces van internationale integratie inmiddels gevorderd is, ten einde de werkelijke omvang en urgentie van deze problematiek te kunnen inschatten.

3.2. Grensoverschrijdende investeringen door bedrijven (foreign direct investment, afgekort FDI) zijn een indicator om deze integratie te kunnen meten. Een aanzwellende stroom van rechtstreekse grensoverschrijdende investeringen betekent dat de internationale overdracht van kapitaal, technologie en know how in een

stroomversnelling komt en wijst in de richting van verdere integratie in de toekomst. De FDI als voorraadgrootheid geeft daarentegen aan, hoeveel kapitaal reeds voorhanden is in het buitenland, en geeft dus een beeld van de mate waarin het proces van integratie van de productie al is gevorderd. In de regel baseert men zich daarbij op de uitgaande kapitaalstromen, resp. de omvang van het externe kapitaalbestand⁽³⁾. Tabel 1 geeft een overzicht van deze indicator in vergelijking met andere indicatoren voor de internationalisering van de wereldeconomie.

3.3. De internationaliseringsindicatoren geven met name voor de periode tussen 1986 en 1990 een opvallend snelle stijging te zien. Terwijl het inkomen in deze periode met minder dan 11 % op jaarbasis is gestegen, groeide de mondiale export met meer dan 14 %. De FDI-stroom heeft echter een nog veel snellere ontwikkeling doorgemaakt: tussen 1986 en 1990 zwol deze aan met bijna 30 % per jaar. Ook de externe kapitaalvoorraad nam krachtig toe, met maar liefst 20 %, terwijl de kapitaalvoorraad in de gehele wereld in totaal met slechts ongeveer 10 % is toegenomen. Tegen het begin van de jaren '90 heeft zich echter een wereldwijde trendbreuk voorgedaan in de ontwikkeling van deze indicatoren, wat aan de mondiale recessie moet worden toegeschreven. Ook in deze periode is echter de groei van de FDI nog groter dan die van de inkomens, de handel en de accumulatie van kapitaalgoederen in de wereld.

3.4. Deze indruk wordt bevestigd wanneer men ziet hoe sterk de grootste internationaal opererende concerns zijn gediversifieerd. Tabel 2 geeft een momentopname uit 1993. Royal Dutch Shell, dat op de eerste plaats staat, heeft meer dan twee derde van zijn kapitaal in het buitenland, maar realiseert nauwelijks de helft van zijn omzet in het buitenland, en heeft meer dan 70 % van zijn werknemers in het buitenland in dienst. De ranking in deze tabel is op basis van absolute cijfers, en bij de „lager” geplaatste concerns treft men soms zelfs nog indrukwekkendere verhoudingen aan.

3.5. In tabel 3 worden de in- en uitgaande investeringsstromen met elkaar vergeleken. Bij over de hele linie toenemende cijfers blijkt de sterkste integratie zich tussen de ontwikkelde landen te voltrekken. In 1994 waren de ontwikkelde landen goed voor 60 % van de binnenkommende kapitaalstroom, en voor 85 % van de uitgaande stroom. Daarnaast blijkt dat de investeringsstroom naar de ontwikkelingslanden weliswaar 2 à 3 keer zo groot is als de investeringsstroom die de ontwikkelingslanden verlaat, maar dat het aandeel ervan naar verhouding vrij gering is (ongeveer een derde van de totale binnenkommende stromen in 1994). De in de ontwikkelde landen vaak gehoorde klacht dat arbeidsplaatsen naar de ontwikkelingslanden worden geëxporteerd, lijkt tegen de achtergrond van deze cijfers dan ook overtrokken.

3.6. Afbeelding 1 geeft een momentopname van de grensoverschrijdende buitenlandse kapitaalvoorraad

⁽³⁾ Zuiver theoretisch gezien moeten de inkomende en uitgaande stromen resp. voorraden mondiaal gezien met elkaar overeenstemmen. Door technische problemen in verband met het verzamelen van de statistische gegevens ontstaan echter verschillen.

⁽¹⁾ Zie initiatiefadvies van het ESC over „Wereldwijde uniforme regels voor directe investeringen” waarin een uitvoerig oordeel over deze onderhandelingen wordt uitgesproken (rapporteur: de heer Cal), in PB nr. C 153 van 28. 5. 1996.

⁽²⁾ Hier zou kunnen worden gerefereerd aan de IAO-verdragen. Het Comité heeft zich al vaker over dit onderwerp uitgesproken. Zie voor „sociale clausules” het advies over „De mondiale uitdaging van de internationale handel”: een markttoegangsstrategie voor de Europese Unie (rapporteur: J.J. van Dijk), met name hoofdstuk 5 in PB nr. C 56 van 24. 2. 1997; voor de vastlegging van milieuvoorschriften in internationaal verband zie het initiatiefadvies over „De internationale handel en het milieu” (rapporteur: J. Koopman), in PB nr. C 56 van 24. 2. 1997.

binnen de triade. Hier blijkt dat de integratie tussen Europa en de VS veel verder gevorderd is dan ten opzichte van Japan. Vanuit Europees gezichtspunt blijkt tevens dat ten aanzien van de buitenlandse kapitaalvoorraden zeker niet van een onevenwichtige verhouding — noch ten opzichte van Japan, noch ten opzichte van de VS — kan worden gesproken.

3.7. Afbeelding 2 brengt de omvang van de buitenlandse kapitaalstromen ten opzichte van de totale interne investeringsomvang in kaart. Het beeld dat hier ontstaat, brengt de globaliseringsdiscussie tot zijn ware proporties terug. Zo was het buitenland, zelfs in de piekjaren 1989 en 1990, slechts goed voor iets meer dan 5 % van de totale kapitaalvorming. Bijna 95 % kwam dus voor rekening van het bedrijfsleven van de afzonderlijke nationale volkshuishoudingen⁽¹⁾.

3.8. Conclusie: globalisering in de zin van wereldwijde integratie van de productie is een snel groeiend verschijnsel. In die zin kunnen sommigen terecht stellen dat er inderdaad sprake is van een tendens naar internationalisering van de economie. Uit een nuchtere analyse blijkt echter dat de angst voor een massale verplaatsing van arbeidsplaatsen per saldo ongegrond is⁽²⁾. Het is niet zo dat hele productievestigingen consequent verplaatst worden naar ontwikkelingslanden en het is evenmin zo dat andere ontwikkelde regio's in de wereld over de gehele linie aantrekkelijk zijn.

4. Concurrentievermogen van de Europese economie

4.1. Opmerkingen vooraf

4.1.1. Kwantitatieve analyse heeft aangetoond dat de globalisering een proces is dat al vele jaren aan de gang is, maar waarvan de omvang nog te overzien is. Het regionaal beleid beschikt nog altijd over veel manoeuvreerruimte, die dan ook benut moet worden. Het wegvallen van de internationale transactiekosten is een proces dat zich langzaam voortzet en niet in alle sectoren in dezelfde mate tot uiting komt. Zo zijn er internationaal volkomen geïntegreerde markten (b.v. de deviezenmarkten), maar ook economische branches die geheel van de internationale concurrentie zijn afgeschermd (b.v. bepaalde delen van de tertiaire sector).

⁽¹⁾ Tabel 4 geeft een beeld van de omvang van de buitenlandse handel t.o.v. het bruto binnenlands product (BBP). Het is verrassend vast te stellen dat de externe Europese in- en uitvoer de afgelopen dertig jaar met slechts ongeveer 10 % van het BBP vrij constant is gebleven.

⁽²⁾ In een onlangs gepubliceerde studie komt de IAO tot de conclusie dat slechts 5 à 6 % van de werkgelegenheid rechtstreeks of op indirecte wijze afhangt van transnationale ondernemingen, en zij stelt: „No doubt this overall contribution of MNEs to employment seems hardly significant at the present”, uit *World Employment 1995: An ILO Report*, Genève 1995, blz. 45. Wel is het zo dat 50 % van de werknemers in de wereld in de landbouw werkzaam is, zodat bovengenoemd cijfer, uitgedrukt in procenten van de werkgelegenheid in de industriële en dienstensector, verdubbeld moet worden (10 à 12 %).

4.1.2. Veel van de problemen waarvoor Europa zich thans geplaatst ziet, zouden zich zonder de beschreven globaliseringstendens in een soortgelijke vorm hebben voorgedaan of zijn door onszelf veroorzaakt. Er is nog steeds een Europese economie (los van de transnationale ondernemingen) die aan de internationale wereldhandel deelneemt, en de vraag moet worden gesteld met welke goederen Europese ondernemingen met succes aan de internationale handel kunnen deelnemen.

Dit leidt tot de vraag over welke comparatieve voordelen Europa als vestigingsplaats beschikt. Met zijn beleidsaanbevelingen wil het Economisch en Sociaal Comité, nadat een antwoord op deze vraag is gegeven, toewerken naar een uitbouw van deze voordelen.

4.1.3. Algemeen kan men stellen dat Europa's pluspunten als vestigingsplaats in eerste instantie bestaan uit het opleidingsniveau van de arbeidskrachten, en ook uit de goed ontwikkelde materiële en sociale infrastructuur. Het bestaan van deze comparatieve voordelen hangt nauw samen met het Europees sociaal model. Het Comité is er dan ook van overtuigd dat het voor een op het concurrentievermogen van de Europese economie gerichte strategie absoluut noodzakelijk is dat de werkgelegenheidsbevorderende elementen van het Europees sociaal model, met behoud van de maatschappelijke consensus, op dynamische wijze wordt uitgebouwd⁽³⁾. In dit verband mag de economische politiek de voor het economisch klimaat essentiële functie van het sociale bestel en zijn instellingen alsmede het systeem van sociale verzekeringen niet alleen maar als kostenfactor in het kader van het internationale concurrentievermogen zien. Het komt erop aan dat de sociale dimensie gezien wordt als voorwaarde voor totstandbrenging en activering van potentieel op de meest uiteenlopende gebieden. Dit is vooral zo significant omdat de ontwikkelde volkshuishoudingen zich momenteel in een overgangsfase bevinden van een industriële samenleving naar een informatie-, diensten- en cultuurmaatschappij. Economisch gezien is het Europees sociaal model — respectievelijk de met het Europees sociaal model verbonden grote sociale samenhang, de sociale vrede en de daaruit resulterende stabiliteit — een specifiek Europese productiefactor en daarmee ook een belangrijk voordeel voor Europa als vestigingsplaats, dat systematisch moet worden benut. Verdere ontwikkeling van dit sociaal model in de meest brede zin van het woord heeft dus het karakter van een investering: hierdoor kunnen ontwikkelings-, hervormings- en moderniseringsprocessen in de economie worden doorgevoerd en kan voor een soepel verloop van economische structuurveranderingen worden gezorgd.

4.2. Concurrentie met de zogenaamde lage-lonenlanden

4.2.1. Niet in alle sectoren kan het productievermogen van een hoog opleidingsniveau van de werknemers en een goed ontwikkeld sociaal vangnet zonder meer in dienovereenkomstige productiviteitsverbeteringen worden omgezet. Het gaat hier om productiesectoren die in

⁽³⁾ In artikel B van het EU-Verdrag staat hierover het volgende: „... bevordering van een evenwichtige en duurzame economische en sociale vooruitgang (...) door de versterking van de economische en sociale samenhang”.

het kader van de internationale arbeidsverdeling in toenemende mate in landen met een lager loonniveau worden gevestigd. De stelling dat de lage-lonenlanden onze arbeidsplaatsen „stelen”, is in dit verband echter onjuist. Er is hierboven al op gewezen dat de internationale investeringsstromen van en naar de ontwikkelingslanden geen onevenwichtigheden vertonen. Voorts is het zo dat de Europese handelsbalans met deze landengroep een overschot aanwijst. Dit betekent in de eerste plaats dat het aldaar ontstane inkomen uit goederenexport intern in groei wordt omgezet, wat weer betekent dat de vraag uit die landen ook toeneemt. In de tweede plaats blijkt de Europese economie concurrerend te zijn, aangezien deze vraag met Europese export wordt bevredigd, en dus in Europese productie wordt omgezet.

4.2.2. De beleidsaanbeveling in dit verband kan alleen maar luiden dat de noodzakelijke interne structuurveranderingen tot stand moeten worden gebracht via een actieve werkgelegenheids- en arbeidsmarktpolitiek. De in Europa door deze verplaatsing van productieactiviteiten vrijkomende, minder productieve, arbeidskrachten dienen via opleidingsbevorderende maatregelen te worden geïntegreerd in andere sectoren waar Europa over relatieve concurrentievoordelen beschikt. De uit de structuurveranderingen resulterende macro-economische groeieffecten zullen dan voor nieuwe werkgelegenheidskansen zorgen in de niet-handelssector en dienstverlening. In de mate waarin de internationale handel de groei bevordert, zal deze ontwikkeling ertoe bijdragen, de arbeidsmarkt weer in evenwicht te brengen.

4.3. *Prijsconcurrentie tussen de triade* ⁽¹⁾: EU, NAFTA, ASEAN

4.3.1. In vele sectoren van de economie zijn de ondernemingen uit de ontwikkelde volkshuishoudingen in een felle concurrentiestrijd gewikkeld om marktaandeel in de wereld te veroveren. Bij het analyseren van het internationale concurrentievermogen van de Europese economie wordt daarom vooral gekeken naar het concurrentievermogen op het niveau van de prijzen. Eenvoudiger gezegd: de ontwikkelde volkshuishoudingen beschikken over soortgelijke pluspunten en willen dan ook dezelfde markten in de wereld bedienen. Daarom moet gezocht worden naar een economische strategie waarmee Europa in staat wordt gesteld om zich in deze strijd om marktaandeel staande te houden en anderzijds om in een zeer dynamische omgeving flexibel op nieuwe marktkansen te kunnen inspelen.

4.3.2. Een in dit verband door de Commissie gehanteerde definitie luidt als volgt: „Een land is concurrerend wanneer zijn productiviteit minstens zo krachtig toeneemt als bij zijn handelspartners, bij een vergelijkbaar ontwikkelingspeil, en wanneer het zijn externe evenwicht bij een open markteconomie en een hoog werkgelegenheidspeil weet te handhaven”. Uit de bijlagen blijkt dat

Europa aan alle criteria voldoet — met uitzondering van het hoge werkgelegenheidspeil (tabel 5): Bij een lopende rekening in evenwicht (tabel 5) ligt de productiviteitsgroei in Europa op hetzelfde peil als in Japan en hoger dan in de VS (tabel 6).

4.3.3. Om dat hoge werkgelegenheidspeil ook te kunnen bereiken, wordt vaak de mogelijkheid geopperd, de verschillen binnen de loonschaal te vergroten om zo te proberen, ook bedrijfstakingen met geringere productiviteit concurrerend te maken. Naar het oordeel van het Comité kan dit theoretisch weliswaar tot „een indrukwekkende verfraaiing van de werkloosheidscijfers” leiden, maar niet tot een dienovereenkomstige verbetering van de levensomstandigheden van de betrokkenen. Indien deze uitbreiding van de werkgelegenheid niet gepaard gaat met een navenante toename van de overdrachtsbetalingen aan de werknemers in de lage-lonensectoren, verplaatst het probleem zich alleen maar: wij staan dan niet langer voor de uitdaging om iets te doen aan armoede als gevolg van werkloosheid, maar zien ons geplaatst voor het probleem dat de armoede aanhoudt ondanks het feit dat er werk is. Tabel 7 laat bovendien zien dat de reële loonkosten per eenheid product in de EU sedert 1975 gestaag zijn gedaald, terwijl deze in de VS ongeveer op hetzelfde niveau zijn gebleven en in Japan zelfs aanzienlijk zijn toegenomen. Het Comité heeft zich in dit verband al eerder op het standpunt gesteld ⁽²⁾ dat het gewenste doel derhalve niet kan worden bereikt door te zeer op een loonmatigingsbeleid te vertrouwen.

4.3.4. Een op korte termijn doorgevoerde terugdringing van de kosten, door verdere radicale besnoeiingen op de sociale voorzieningen in de meest brede zin van het woord, leidt evenmin tot duurzame verbetering van het concurrentievermogen. De vraag is zelfs of de productiviteit in de economie als gevolg van de toenemende sociale spanningen niet daalt. Deze tendens wordt nog versterkt door de systematische inperking van de huidige werknemersrechten in een aantal lid-staten en de uitholling van de positie van de vakbonden. Dit beperkt met name de mogelijkheden voor een verantwoord geschillenbeslechting, waarin het Comité een bedreiging van de democratische stelsels ziet. Het Economisch en Sociaal Comité trekt hieruit de lering dat maatregelen die vormen van armoede in de samenleving met zich mee brengen, het concurrentievermogen als geheel in Europa net zo min dienen als de werkloosheid zelf. Korte-termijnconcurrentievoordelen die het resultaat zijn van kostendaling door verdere afbraak van het sociale stelsel en druk op het loonniveau, hebben in verband met de algemene maatschappelijke effecten ervan een negatieve uitwerking op de productiviteit van de economie en slaan uiteindelijk om in concurrentienadelen.

4.3.5. Het Economisch en Sociaal Comité pleit voor een juist tegengestelde strategie: in het kader van een duurzame en milieuvriendelijke strategie ter bevordering

⁽¹⁾ Het begrip „triade” wordt in dit verband met name gebezigd door de VN-Conferentie voor handel en ontwikkeling (UNCTAD).

⁽²⁾ Zie het advies over het Economisch Jaarverslag 1996, PB nr. C 204 van 15. 7. 1996, paragrafen 3.3.1 t/m 3.3.3.

van het concurrentievermogen moet Europa inzetten op zijn endogene groeipotentieel. Door dynamische uitbouw van het Europees sociaal model, gepaard gaande met een verhoging van het menselijk potentieel, komt een stabiel kader tot stand waarbinnen het potentieel van de interne markt volledig kan worden benut. De snellere ontwikkeling van infrastructuur, o.m. de transeuropese netwerken, zal met name voor het MKB een klimaat scheppen waarin de werkgelegenheidsbevorderende impulsen van deze bedrijvenscategorie tot hun recht kunnen komen. Het ter beschikking stellen van risicokapitaal stimuleert nieuwe ondernemingsinitiatieven, technische vooruitgang en innovatie. Dank zij dit endogene groeipotentieel kan een verbetering van de algemene productiviteit bij gelijkblijvende kosten worden verwezenlijkt, wat tegelijkertijd een verbetering van het concurrentievermogen met positieve werkgelegenheidseffecten inhoudt. De te verwachten groeieffecten zullen bovendien tot gevolg hebben dat arbeidsbesparende technische vooruitgang zich niet in meer werkloosheid vertaalt.

4.3.6. Het Economisch en Sociaal Comité ziet bovendien politieke speelruimte om de marktwerking in de Europese Unie efficiënter te maken. Verouderde bureaucratische belemmeringen en regelgeving die de marktflexibiliteit onnodig aantasten, moeten uit de weg worden geruimd. Ondanks alle recente pogingen beschikken startende of innoverende ondernemers nog altijd over te weinig financieringsmogelijkheden. Er moeten, met inachtneming van de financieel-economische en monetaire beperkingen, meer stimulansen komen voor het verstrekken van risicokapitaal.

4.3.7. In dit verband stelt het Comité vast dat het bedrijfsleven er meer aan moet doen om sluimerende productiviteitsreserves bij hun werknemers te activeren. Het concurrentievermogen van de Europese economie als geheel kan verbeterd worden indien op bedrijfsniveau, door ontwikkeling van deelnemings- en overlegstructuren, traditionele hiërarchische structuren worden opengebroken en nieuwe managementtechnieken worden ingevoerd waarvoor van de werknemers daadwerkelijk nieuwe vaardigheden worden verlangd. Pas dan kan de beschreven productieve kracht van het Europees sociaal model werkelijk tot ontplooiing komen⁽¹⁾.

4.4. Van prijsconcurrentie naar ideëenconcurrentie

4.4.1. De overwegingen hierboven hebben betrekking op de vraag hoe Europa's concurrentievermogen op het vlak van de prijzen in bestaande economische sectoren kan worden gegarandeerd. Het prestatievermogen van een ontwikkeld economisch systeem laat zich echter ook beoordelen naar de mate waarin het nieuwe markten weet te ontsluiten. Europa staat dan ook voor de uitdaging om het menselijk kapitaal in de volkshuishouding te benutten om nieuwe goederen en oplossingen voor problemen c.q. kwalitatief betere goederen en diensten te ontwikkelen, te produceren en te exporteren.

4.4.2. Indien de Europese economie de resultaten van O&O-werkzaamheden weet om te zetten in product- en procesinnovatie, dan kan zij voordelen verwerven, nog voor de eigenlijke prijsconcurrentie bij de opschaling van de industriële productie überhaupt begint. Deze voordelen bieden ruimte voor een hoge levensstandaard en hoge investeringen, die weer uitgangspunt kunnen zijn voor nieuwe innovatie. Onderzoekresultaten en innovaties laten zich echter niet nauwkeurig plannen. In tegenstelling tot gestandaardiseerde productie van een economisch goed of een dienst, waarbij de verwachte productie eenvoudigweg kan worden berekend op basis van de stand van de techniek en de structuur van de inputfactoren, wordt het innovatievermogen van een economie in sterke mate bepaald door niet-grijpbare, immateriële factoren en hun onderlinge samenhangen. Het gaat hier dus om een vorm van concurrentievermogen waarbij de omgeving zodanig is vorm gegeven dat een innovatievriendelijk klimaat ontstaat.

4.4.3. In haar Groenboek over innovatie⁽²⁾ heeft de Commissie laten zien dat het innovatieklimaat in Europa kennelijk niet goed is. Uit de in het Groenboek onderzochte statistische gegevens blijkt dat de economische prestaties in Europa weliswaar uitstekend zijn, maar dat er nog heel wat schort aan de omzetting van O&O-resultaten in industriële en commerciële producten en/of diensten. Dit „omzettingsmanco” gaat tevens gepaard met een toch al geringe inspanning op het gebied van onderzoek en ontwikkeling in vergelijking met landen als de VS en Japan.

4.4.4. Volgens het Comité is er op dit gebied sprake van een ernstige lacune in het concurrentievermogen en dienen absoluut maatregelen te worden genomen. Het Comité heeft bijzondere waardering voor het door de Commissie opgestelde rapport en sluit zich volledig aan bij de hierin neergelegde beleidsaanbeveling⁽³⁾:

„Europa moet vastberaden reageren. Het moet zijn intelligentie als troef uitspelen en investeren in het immateriële. Het onderwijs, de opleiding gedurende het hele leven, de creativiteit, de exploitatie van onderzoeksresultaten, en het anticiperen op technische en commerciële ontwikkelingen moeten worden ontwikkeld. Voorts moeten de ondernemingen beter worden beheerd en naar buiten toe worden opengesteld en moeten de werknemers bij het innovatieproces worden betrokken, ten einde alle noodzakelijke vaardigheden te mobiliseren. Tenslotte moet een innovatievriendelijk klimaat worden gecreëerd op het gebied van financiering (risicokapitaal, effectenbeurzen), daadwerkelijke gebruikmaking van intellectuele eigendomsrechten, regelgeving en normen.”⁽⁴⁾

4.4.5. Het Economisch en Sociaal Comité wil in dit verband opmerken dat het door de Commissie

⁽²⁾ Bulletin van de Europese Unie, supplement 5/95, gebaseerd op Commissiedocument (95) 688 def.

⁽³⁾ Zie ook het advies van het ESC over het Groenboek over innovatie (rapporteur: mevrouw Sirkeinen, co-rapporteur: mevrouw Konitzer — PB nr. C 212 van 22. 7. 1996).

⁽⁴⁾ Bulletin van de Europese Unie, supplement 5/95, blz. 6.

⁽¹⁾ Zie ook het advies van het ESC „Nieuwe technologie en werkgelegenheid”, PB nr. C 66 van 3. 3. 1997, blz. 78.

voorgestelde beleid ter verbetering van het concurrentievermogen door het stimuleren van innovatie niet indruist tegen een beleid dat erop is gericht, het prijsconcurrentievermogen te versterken, zoals beschreven in het vorige hoofdstuk. Veeleer vullen de genoemde voorstellen van de Commissie inzake innovatie en de voorstellen van het Economisch en Sociaal Comité met betrekking tot de prijsconcurrentie elkaar aan, en kan op deze wijze een omvattende en samenhangende strategie voor het concurrentievermogen van het Europese bedrijfsleven worden ontwikkeld.

5. Perspectief

5.1. Europa moet naar de toekomst kijken. Mondialisering is een proces dat doelbewust wordt nagestreefd en dat kansen moet bieden aan allen. Wel moet er een nieuw internationaal initiatief in de economische en de sociale politiek komen om de risico's van het mondialiseringsproces te beperken en de vruchten ervan eerlijker te verdelen. Tegenover wereldwijd opererende ondernemingen doet zich daarom de praktische noodzaak voor om zodanige voorwaarden te scheppen dat politieke besluiten kunnen worden genomen door slagvaardige internationale instellingen. Dit inzicht vereist de nodige moed van alle actoren, aangezien een nieuwe aanpak zal moeten worden ontwikkeld. Oude recepten werken echter niet meer: nu al wordt luid

geroepen om protectie. Het Economisch en Sociaal Comité spreekt zich hiertegen zeer beslist uit. Een internationale samenwerking op een nieuwe grondslag is geen utopie, maar een toekomstperspectief waarvoor het Comité een aantal suggesties heeft aangereikt. Het doet een beroep op alle actoren om zich, ieder op zijn eigen terrein en zonder het zicht op de totale samenhang te verliezen, in te zetten voor deze internationale samenwerking.

5.2. Europa heeft een goede uitgangspositie voor het ingaan van de volgende eeuw. Belangrijke elementen zijn de voltooiing van de interne markt en de beoogde Economische en Monetaire Unie enerzijds, en de verworvenheden van de sociale bescherming anderzijds. Geen van deze projecten mag stranden. Naast de economische moet ook de sociale integratie binnen een concurrerende economie worden bevorderd. Uitsluiting en discriminatie zijn de uitdrukking van tekortschietend beleid; sociale samenhang en integratie van allen vereist daarentegen een krachtige economie en een gezonde samenleving. „Herstel vereist een samenleving die wordt geactiveerd door burgers die zich bewust zijn van hun eigen verantwoordelijkheid en worden gemotiveerd door solidariteit tegenover degenen met wie zij lokale en nationale gemeenschappen vormen, met hun geschiedenis en hun gevoel van saamhorigheid.”⁽¹⁾

⁽¹⁾ Uit de Preambule van het Witboek „Groei, concurrentievermogen, werkgelegenheid”, Europese Commissie, 1993.

Brussel, 19 maart 1997.

*De voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité*

T. JENKINS

BIJLAGE 1

bij het advies van het Economisch en Sociaal Comité

TABEL 1

Geselecteerde mondiale FDI (*), economische en financiële indicatoren, 1981-1993

Indicator	Waarde in marktprijzen, 1993 (in miljard dollar)	Gemiddelde jaarlijkse toename (in %)		
		1981-1985	1986-1990	1991-1993
FDI-uitstroom	222	0,8	28,3	5,6
FDI-voorraad	2 135	5,4	19,8	7,2
Omzet van verbonden buitenlandse bedrijven van transnationale ondernemingen (a)	5 235 (b)	1,3 (c)	17,4	- 2,6 (d)
Bruto binnenlands product tegen factor-kosten	23 276	2,1	10,6	3,3
Bruto-vorming vaste activa	5 351	0,7	9,9	3,2
Export van goederen en niet-factor-diensten	4 762	- 0,1	14,3	3,5
Inkomsten uit royalty's en andere rechten	38	- 0,7	21,8	13,0

Bron: UNCTAD, Afdeling Transnationale Ondernemingen en Investerings, gebaseerd op betalingsbalansgegevens van het IMF, juni 1995; ongepubliceerde gegevens van het secretariaat van de OESO en de Wereldbank, Afdeling Internationale Economie.

(*) Grensoverschrijdende directe investeringen (foreign direct investment, afgekort FDI).

(a) Geschat door extrapolatie van de wereldwijde omzet van buitenlandse bedrijven van transnationale ondernemingen uit Frankrijk, Duitsland, Italië, Japan en de Verenigde Staten op basis van het aandeel van deze landen in de FDI-voorraad in de wereld. De omzetgegevens van verbonden buitenlandse bedrijven van Franse ondernemingen zijn pas sinds 1988 opgenomen, omdat geen gegevens vóór die datum beschikbaar zijn. De omzetcijfers voor Italië staan alleen vermeld bij de gegevens voor 1986, 1988, 1990 en 1992.

(b) 1992.

(c) 1982-1985.

(d) 1991-1992.

TABEL 2

De 25 grootste niet-financiële transnationale ondernemingen
Gerangschikt naar buitenlands kapitaal (1993)

Rang	Onderneming	Land	Branche	Buitenl. kapitaal in miljard \$	Totaal in miljard \$	Buitenl. omzet in miljard \$	Totale omzet in miljard \$	Buitenl. werkgelegenheid	Totale werkgelegenheid
1	Royal Dutch Shell	GB/NL	Olie	69,4	100,8	45,5	95,2	85 000	117 000
2	Exxon	USA	Olie	47,4	84,1	87,7	111,2	57 000	91 000
3	IBM	USA	Computers	44,1	81,1	37,0	64,1	130 655	256 207
4	GM	USA	Voertuigen	36,9	167,4	28,6	133,6	270 000	756 000
5	GE	USA	Elektronica	31,6	251,5	11,2	60,5	59 000	222 000
6	Toyota	Japan	Voertuigen	—	97,6	41,1	94,5	23 824	110 534
7	Ford	USA	Voertuigen	30,9	198,9	36,0	108,5	180 900	332 700
8	Hitachi	Japan	Elektronica	—	86,7	16,5	71,8	—	330 600
9	Sony	Japan	Elektronica	—	41,5	26,3	36,3	70 000	130 000
10	Mitsubishi	Japan	Handel	—	85,2	65,3	168,4	—	157 900
11	Nestle	Zwitserland	Voeding	24,8	30,6	38,4	39,2	203 000	209 800
12	Mobil	USA	Olie	23,1	40,7	42,5	63,5	28 600	61 900
13	Nissan	Japan	Voertuigen	—	68,3	24,2	56,5	34 564	143 900
14	Matsushita	Japan	Elektronica	22,5	77,2	31,7	64,3	98 600	254 000
15	Elf Aquitaine	Frankrijk	olie	22,4	45,5	14,9	35,5	44 600	94 250
16	ABB	Zwitserland	Industriële inst.	21,5	24,9	24,7	28,3	—	206 500
17	Philips	Nederland	Elektronica	—	23,8	26,6	30,3	200 000	244 400
18	British Petroleum	GB	Aardolie	19,0	28,1	39,2	52,4	62 600	84 500
19	Hanson	GB	Bouwmaterialen	19,0	37,9	7,6	15,4	53 000	71 000
20	Siemens	Duitsland	Elektronica	—	58,4	13,8	50,0	153 000	403 800
21	Unilever	GB/NL	Voeding	18,0	24,7	16,1	40,0	187 000	294 000
22	Mitsui	Japan	Handel	—	72,5	49,8	172,9	—	11 500
23	Alcatel Alsthom	Frankrijk	Elektronica	—	44,2	5,0	26,5	115 500	196 500
24	Du Pont	USA	Chemie	16,4	37,1	16,8	37,1	36 400	114 000
25	B.A.T. Industries	GB	Tabak	15,7	50,5	25,3	33,2	175 500	190 300

Bron: UNCTAD. World Investment Report 1995.

TABEL 3

Inkomende en uitgaande FDI-stromen, 1982-1994

(in miljard dollar en %)

Jaar	Ontwikkelde landen		Ontwikkelingslanden		Midden- en Oost-Europa		Alle landen	
	In	Uit	In	Uit	In	Uit	In	Uit
Waarde (in miljard dollar)								
1982-1986	43	53	19	4	0,02	0,01	61	57
1987-1991	142	183	31	12	0,6	0,02	174	195
1989	172	202	29	15	0,3	0,02	200	218
1990	176	226	35	17	0,3	0,04	211	243
1991	115	188	41	11	2,5	0,04	158	199
1992	111	171	55	19	4,4	0,02	170	191
1993	129	193	73	29	6,0	0,08	208	222
1994 (a)	135	189	84	33	6,3	0,07	226	222
Aandeel in het totaal (in %) (b)								
1982-1986	70	94	30	6	0,03	0,01	100	100
1987-1991	82	94	18	6	0,4	0,01	100	100
1992	65	90	32	10	3	0,01	100	100
1993	62	87	35	13	3	0,03	100	100
1994 (a)	60	85	37	15	3	0,03	100	100
Aangroei (in %) (b)								
1982-1986	24	25	- 11	7	3	53	11	24
1987-1991	0,5	9	16	15	278	47	4	9
1992	- 3	- 9	34	76	81	- 54	8	- 4
1993	16	13	34	51	35	353	22	17
1994(a)	5	- 2	15	13	5	- 13	8	0,04

Bron: UNCTAD, Afdeling Transnationale Ondernemingen en Investeringsen, gebaseerd op betalingsbalansgegevens van het IMF, juni 1995; gegevens van het secretariaat van de OESO

(a) Voorlopige schattingen

(b) Berekeningen op basis van FDI-stromen in miljoen dollar

N.B.: Theoretisch gezien zouden de inkomende en uitgaande FDI-stromen en -voorraden hier en in de andere tabellen met elkaar in overeenstemming moeten zijn. In de praktijk is dat echter niet het geval. Oorzaken hiervan zijn o.m. de verschillen tussen de landen bij de definitie en waardering van FDI; de behandeling van niet-uitgekeerde winsten van verbonden bedrijven bij inkomende en uitgaande FDI-stromen; de behandeling van niet-gerealiseerde vermogenswinsten en -verliezen; de registratie van transacties van „offshore”-ondernemingen; de boekhoudkundige verantwoording van geherinvesteerde winsten bij inkomende en uitgaande FDI-stromen; de behandeling van investeringen in onroerende zaken en gebouwen; en verschillen t.a.v. de eigen-vermogensdrempel tussen inkomende en uitgaande FDI-stromen. De omvang van de wereldwijde verschillen tussen de FDI-stromen is de afgelopen jaren teruggelopen.

TABEL 4

Mate van openheid van de Gemeenschap, de VS en Japan

	Marktprijzen								
	Goederenexport in % van het BBP					Goederenimport in % van het BBP			
	Intra-EU	Extra-EU	VS	Japan	Wereld	Intra-EU	Extra-EU	VS	Japan
1965	8	6	4	9		8	8	3	9
1970	10	7	4	9	8	10	8	4	9
1975	12	8	7	11	13	12	9	6	12
1980	13	9	8	12	16	13	11	9	13
1985	15	10	5	13	15	15	11	9	9
1990	15	8	7	10	15	15	8	9	8
1995	15	9	8	9	17	14	9	11	7

Bron: Ameco, Europese Commissie, D.-G. II.

TABEL 5

Beoordeling van het concurrentievermogen

	EU	VS
BBP-groei per capita		
1971-1995	1,9	1,6
1971-1980	2,6	1,6
1981-1990	2,1	1,8
1991-1995	0,9	1,3
Lopende rekening (in % van het BBP)		
1971-1995	0,0	-1,0
1971-1980	-0,1	0,2
1981-1990	0,0	-1,9
1991-1995	0,1	-1,3
Werkloosheid		
1971-1995	7,7	6,7
1971-1980	4,0	6,4
1981-1990	9,0	7,1
1991-1995	10,1	6,5

Bron: Ameco, Europese Commissie, D.-G. II.

TABEL 6

Totale factorproductiviteit (indexcijfers)

	EUR 15	VS	Japan
1970	100	100	100
1975	106	102	108
1980	116	105	118
1985	121	110	130
1990	130	113	142
1994	135	118	139

Bron: Ameco, Europese Commissie, D.-G. II.

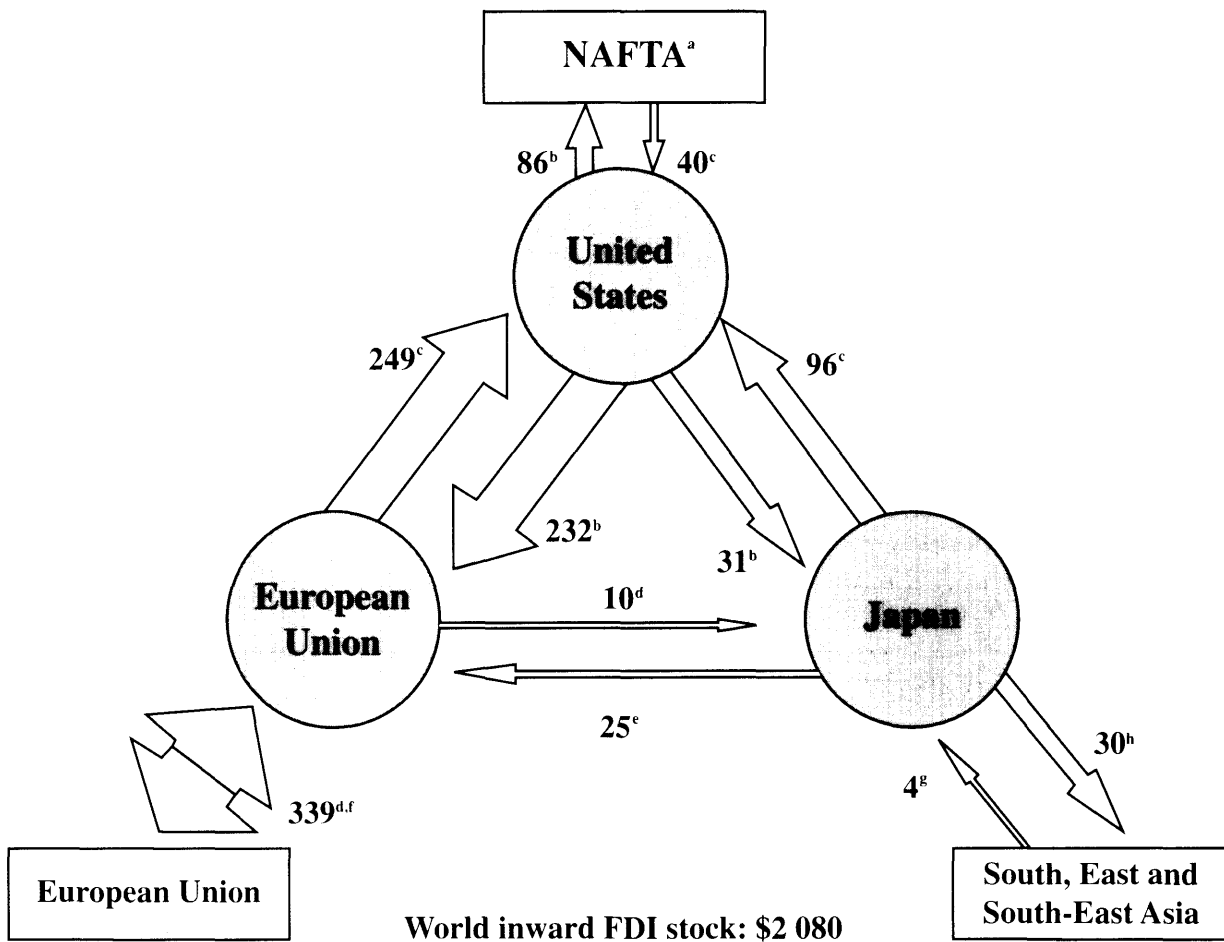
TABEL 7

Arbeidskosten (indexcijfers)

	EUR 15	VS	Japan
Reële beloning per werknemer			
1970	100	100	100
1975	122	103	142
1980	133	106	163
1985	138	109	177
1990	146	114	202
1995	152	120	213
Reëel BBP per werknemer			
1970	100	100	100
1975	114	105	121
1980	130	106	144
1985	142	112	166
1990	156	116	193
1995	171	122	198
Reële arbeidskosten per eenheid product			
1970	100	100	100
1975	107	98	118
1980	102	100	113
1985	97	97	106
1990	94	98	105
1995	89	99	108

Bron: Ameco, Europese Commissie, D.-G. II.

Afbeelding 1: FDI stock among Triad members and their clusters, 1993
(Billions of dollars)

Source: UNCTAD, Division on Transnational Corporations and Investment, FDI database.
World Investment Report 1995

^a Canada and Mexico.

^b United States outward FDI stock.

^c United States inward FDI stock.

^d Outward FDI stock of Austria, Finland, France, Germany, Italy, the Netherlands, Sweden and the United Kingdom. Data for Austria are for 1991 and data for France and the Netherlands are for 1992.

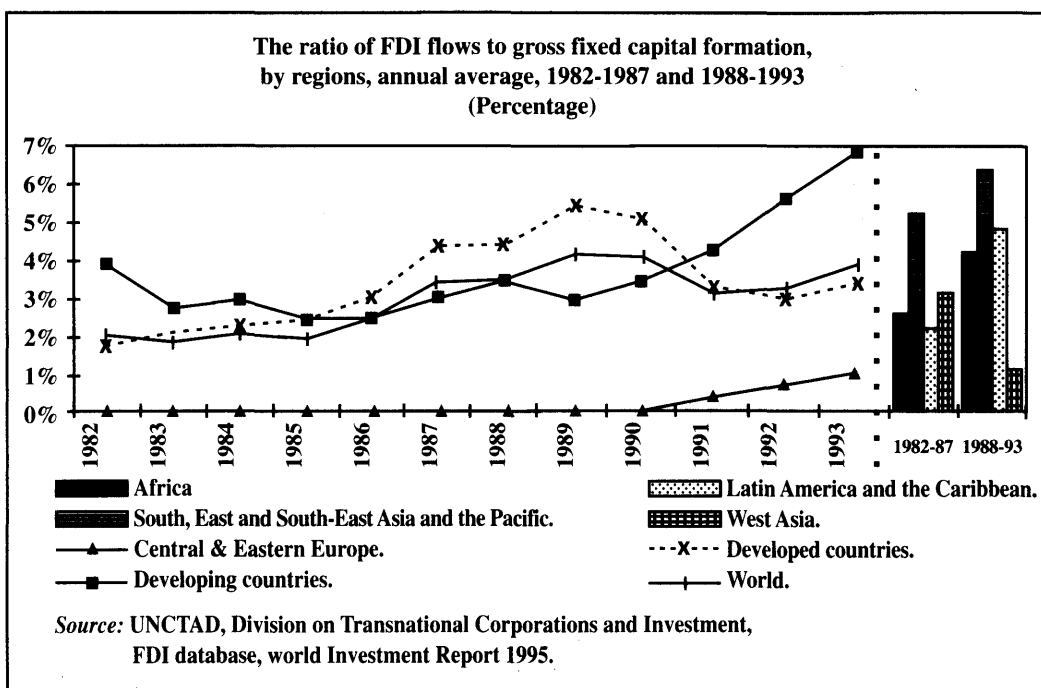
^e Data from inward FDI stock of Austria, France, Germany, Italy, the Netherlands and the United Kingdom. Data for Austria and France are 1991 and data for Italy and the Netherlands are for 1992.

^f For Sweden, the data reflect FDI to and from all European countries. Intra-European Union FDI, based on inward stocks, in \$ 225 billion.

^g Data are based on approvals/notifications and represent those from countries other than those in North America and Europe.

^h Estimated by multiplying the values of the cumulative flows to the region according to FDI approvals by the ratio of disbursed to approved/notified FDI in developing countries.

Afbeelding 2: The ratio of FDI flows to gross fixed capital formation, by regions, annual average, 1982-1987 and 1988-1993

BIJLAGE 2

bij het advies van het Economisch en Sociaal Comité

De volgende wijzigingsvoorstellen, waarvóór ten minste één kwart van de leden heeft gestemd, werden tijdens de beraadslagingen verworpen:

Paragraaf 2.1.3

Als volgt te lezen:

„Deze asymmetrie waarmee de globalisering gepaard gaat, is niet geheel zonder risico's: de ondernemers zullen op geglobaliseerde markten meer gaan concurreren om naar de gunst van de consument te dingen, wat in het belang van iedereen is, en bovendien kunnen de 'global players' hun marktaandeel en invloed op de verschillende markten opvoeren. Dit kan tot ongewenste effecten leiden. Het volgende scenario is namelijk denkbaar: door concurrentie bij het aantrekken van investeringen in extra productiecapaciteit komt een proces op gang waarbij individuele regio's elkaar overbieden om transnationale ondernemingen de meest aantrekkelijke vestigingsvoorwaarden te bieden. Iedere regio heeft er veel belang bij om investeerders een combinatie van voorwaarden aan de aanbodzijde te bieden die gunstiger zijn dan die van andere regio's. Dit betekent dat de overheden in iedere regio de aantrekkingskracht van die regio als vestigingsplaats proberen te vergroten, waardoor indirect een neerwaartse druk ontstaat op de lonen en de sociale en milieulasten. Niet de eigenlijke globalisering zorgt voor problemen, maar de asymmetrische gevolgen ervan, doordat concurrentiedruk wordt uitgeoefend op de arbeidsmarkt en de sociale en milieuvorwaarden. Vele regio's in de EU hebben geprofiteerd van de investeringen van wereldwijd opererende ondernemingen. De vrees neemt echter toe dat de voordelen voor de regio's wel eens zouden kunnen verdwijnen. Het Economisch en Sociaal Comité geeft dan ook uiting aan zijn bezorgdheid dat de regio's in de verleiding komen om op het stuk van de randvoorwaarden de concurrentiestrijd met elkaar aan te gaan.”

Motivering

De redenering dient te berusten op een meer algemeen aanvaarde analyse van de impact van recente tendensen op het stuk van globalisering. Bovendien moet de kritiek worden ondervangen dat het in het advies beschreven sneeuwbaaleffect overtrokken is.

Uitslag van de stemming

Vóór: 45, tegen: 63, onthoudingen: 15.

Paragraaf 2.1.4

Als volgt formuleren:

„Met een op de lange termijn gericht Europees beleid inzake internationaal concurrentievermogen zou worden getracht deze bezorgdheid te ondervangen. De moeilijkheden die zich voordoen bij het bereiken van overeenstemming, zijn zonneklaar. Over internationale normen t.a.v. consumentenbescherming, rechten van werknemers of milieurechten is moeilijker tot overeenstemming te komen en de naleving is moeilijker af te dwingen dan in nationaal of in EU-verband.”

Motivering

De redenering dient te berusten op een meer algemeen aanvaarde analyse van de impact van recente tendensen op het stuk van globalisering. Bovendien moet de kritiek worden ondervangen dat het in het advies beschreven sneeuwbaaleffect overtrokken is.

Uitslag van de stemming

Vóór: 41, tegen: 66, onthoudingen: 11.

Advies van het Economisch en Sociaal Comité over de „Mededeling van de Commissie ‘Uitdagingen voor de Europese defensie-industrie: een bijdrage voor actie op Europees niveau’”

(97/C 158/07)

De Commissie heeft op 24 mei 1996 besloten, overeenkomstig artikel 198 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over de voornoemde mededeling.

De Afdeling voor industrie, handel, ambacht en diensten, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 3 maart 1997 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Sepi.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 344e Zitting (vergadering van 19 maart 1997) met 118 stemmen vóór en 4 stemmen tegen, bij 9 onthoudingen, het volgende advies goedgekeurd.

1. Een nieuwe aanpak van de Commissie

1.1. De onderhavige Mededeling is het eerste document van de Commissie waarin een volledig overzicht wordt gegeven van de problemen rond de Europese defensie-industrie.

1.2. Uit de Mededeling blijkt overduidelijk dat de Commissie zich ervan bewust is dat haar aanpak volledig nieuw is en dat de betrokken sector een geheel eigen karakter heeft. Zonder dat specifieke karakter uit het oog te verliezen en in het besef dat haar activiteiten noodzakelijkerwijs stap voor stap moeten worden opgebouwd, legt de Commissie de lid-staten en sociale partners ter overweging de instrumenten van industrieel, technologisch en handelsbeleid voor die volgens haar ook op de defensie-industrie zouden kunnen worden toegepast.

1.3. Een en ander impliceert een nieuwe wijze van toepassing van artikel 223 van het Verdrag (waarin is vastgelegd dat de lid-staten niet aan de communautaire regelingen zijn gebonden als de nationale veiligheid op het spel staat), die in overeenstemming is met de desbetreffende beraadslagingen van het Hof van Justitie. Tot dusver is aan de in dit artikel toegestane uitzonderingen een zeer ruime uitleg gegeven, waardoor de nationale overheden nagenoeg het alleenrecht hadden op het voor de defensie-industrie te voeren beleid.

1.4. Met het einde van de Koude Oorlog en het uiteenvallen van het Sovjet-machtsblok zijn de voorwaarden geschapen voor een nieuwe oriëntatie van het beleid voor de Europese defensie-industrie en de vermindering van de militaire uitgaven, oftewel de verwezenlijking van het zgn. „dividend van de vrede”. Uit het Verdrag van Maastricht en de discussie over de tweede pijler van de EU (buitenlands beleid en gemeenschappelijke defensie) blijkt de bereidheid van de lid-staten om in dit verband ook het bewapeningsbeleid opnieuw in overweging te nemen.

1.5. In het Verdrag en latere besluiten van de Raad is de WEU⁽¹⁾ gevraagd een beleid voor de integratie van de Europese bewapeningsindustrie uit te stippelen en werd de mogelijke oprichting van een Europees bewapeningsbureau geopperd. De WEU-landen zijn overeen-

gekomen dat aan veiligheid en defensie een echte Europese identiteit moet worden gegeven en dat Europa op defensiegebied meer verantwoordelijkheid moet krijgen. De WEU zou voor de defensie binnen de Unie moeten instaan en de Europese pijler van de NAVO moeten versterken. De uit dertien bij de NAVO aangesloten Europese landen bestaande WEAG (Western European Armaments Group) is opgericht als orgaan dat verantwoordelijk is voor de samenwerking binnen de WEU op het gebied van de bewapening en is als zodanig met de WEU geassocieerd. De WEAG stelt zich ten doel een Europese markt voor militaire uitrusting te creëren, de technologische en industriële basis van de Europese defensie-industrie te versterken en de samenwerking op het gebied van O&O te vergroten.

1.6. De activiteiten van de WEU, óók via de WEAG, hebben tot dusver nog niet tot concrete resultaten geleid t.a.v. de verdere integratie van de defensie-industrie van de lid-staten. Recente ontwikkelingen in de WEAG lijken echter uitzicht te bieden op meer samenwerking, althans tussen de grootste landen. Daarnaast zou de activiteit van de WEAG kunnen worden geruggesteund als de Commissie meer greep krijgt op het industriebeleid in deze sector.

1.7. De als voorloper van het Europese bewapeningsbureau door de ministers van defensie van de WEU op 19 november 1996 te Oostende opgerichte West-Europese bewapeningsorganisatie dient ook een plaats te krijgen in het geheel van voorstellen die momenteel in overweging worden genomen.

2. Analyse van de Commissie

2.1. De Commissie begint haar analyse van de problematiek rond de Europese defensie-industrie met een onderzoek naar de uitdagingen waarmee deze wordt geconfronteerd. In economisch en industrieel opzicht zijn de grootste moeilijkheden dat bezuinigingen moeten worden doorgevoerd en dat de Europese bewapeningsmarkt altijd versnipperd is geweest.

2.2. De moeilijkheden die de Europese defensie-industrie op de Europese markt is gaan ondervinden, hebben uiteraard haar positie op de wereldmarkt beïnvloed: vooral in vergelijking met de Amerikaanse defen-

(1) WEU = West-Europese Unie.

sie-industrie is haar concurrentievermogen steeds verder aangetast. De Amerikaanse defensie-industrie heeft niet alleen kunnen profiteren van de goedkopere dollar, maar is ook veel sneller tot concentratie overgegaan en heeft zich structureel veel sneller aan de nieuwe omstandigheden aangepast.

2.3. Een van de zwakke punten van de Europese defensie-industrie (in vergelijking met de Amerikaanse) is ongetwijfeld de versnippering van de Europese markt. Als gevolg daarvan hebben nationale industrieën die niet van schaalvoordelen kunnen profiteren, toch het hoofd boven water kunnen houden, ontvangen nationale bedrijven nog steeds overheidssteun in allerlei vormen — óók via contracten —, en konden er tussen landen samenwerkingsovereenkomsten worden gesloten op grond van voornamelijk politieke afspraken uitgaande van het beginsel van de „juste retour” voor ieder afzonderlijk programma. Er zijn ten minste vijf factoren die de samenwerkingsmogelijkheden voor Europese bedrijven in de defensie-industrie beperken, nl.:

- de opvatting van de regeringen van de lid-staten dat hierdoor de nationale veiligheid wordt bedreigd;
- de verschillen in de operationele eisen die aan de Europese legers worden gesteld;
- de verschillen in gebruiken bij de uitvoer van wapens;
- de verschillen in de diverse lid-staten tussen overheids- en particuliere ondernemingen;
- het ontbreken van een rechtskader in Europa, waardoor de oprichting van transnationale bedrijven zou worden vergemakkelijkt.

2.4. Sinds 1987 is de Europese defensiemarkt aanzienlijk geslonken: de vraag naar wapens in de lid-staten daalde in reële waarde met niet veel minder dan een derde.

2.5. Die daling van de vraag heeft de Europese defensie-industrie gedwongen tot vergaande herstructureringen, met als hoofdkenmerken banenverlies en pogingen om de productie te diversifiëren. In alle lid-staten is de tendens tot concentratievorming beduidend toegenomen; als gevolg daarvan zijn nationale concerns („national champions”) ontstaan die aan internationale samenwerkingsprogramma's hebben genomen.

2.6. Tot op heden hebben in de betrokken sector maar zelden grensoverschrijdende fusies plaatsgevonden.

2.7. De defensie-industrie heeft op het gebied van O&O de civiele industrie nog steeds veel hoogwaardige technologie te bieden, ook al is de invloed in tegenovergestelde richting, het zgn. „spin-in-effect”, ook groter aan het worden. De daardoor ontwikkelde „dubbele” technologieën winnen aan belang vanwege hun economische voordelen. Het is dan ook zaak dat, zowel in bedrijfsstrategieën als in het overheidsbeleid, zoveel mogelijk naar synergieën tussen civiele en militaire onderzoeksactiviteiten wordt gestreefd.

2.8. De Commissie stelt vast dat de Europese defensie-industrie tegen de achtergrond van de noodzaak om aan veiligheid en defensie een Europese identiteit te geven, voor nieuwe uitdagingen staat. In deze context moet versterking van de defensie en de technologie van de EU als voorwaarde voor de uitstippeling van een toekomstig defensiebeleid, als een prioriteit worden beschouwd.

2.9. De EU moet niet alleen een GBVB (Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid) ontwikkelen, maar tegelijkertijd ook zorgen voor de opbouw van een eigen industriële basis waardoor de EU de beschikking krijgt over de technologieën en producten die voor de Europese defensie onontbeerlijk zijn. De resultaten van de IGC zullen de doorslag geven, zij het dat deze hoe dan ook in overeenstemming zullen zijn met de richtsnoeren van het Verdrag betreffende de Europese Unie en van de desbetreffende documenten van de WEU. De Commissie trekt daaruit niet de conclusie dat dus maar met maatregelen voor de Europese defensie-industrie moet worden gewacht totdat de resultaten van de IGC bekend zijn, maar is juist de tegenovergestelde mening toegedaan: de kritieke situatie in de defensie-industrie vraagt om onmiddellijk optreden als voorwaarde voor een mogelijk GBVB.

2.10. Zo zou de defensie-industrie er volgens de Commissie veel baat bij hebben als overheidsopdrachten aan concurrentie worden blootgesteld en als daarvoor transparante regelingen worden getroffen. De EU-regelgeving voor overheidsopdrachten zou daarvoor kunnen worden gebruikt, op voorwaarde dat deze aan de specifieke kenmerken van de defensie-industrie wordt aangepast. Onderzoek heeft uitgewezen dat een nieuwe regeling jaarlijks een besparing van 5 à 11 miljard ecu zou kunnen opleveren.

2.11. De Commissie vindt ook dat de intracommunautaire handel in defensiematerieel moet worden gestimuleerd. Het ontstaan van een echte Europese defensiemarkt kan de samenwerking tussen en integratie van de Europese industrie alleen maar vergemakkelijken.

2.12. De civiele O&TO-activiteiten die momenteel in het kader van de lopende EU-onderzoeksprogramma's worden uitgevoerd, worden ook steeds belangrijker voor de militaire sector. Bij ongeveer een derde van die door de EU gefinancierde activiteiten gaat het om producten die voor „dubbel” gebruik in aanmerking komen. De Commissie acht het dan ook wenselijk dat synergieën tussen militair en civiel onderzoek worden bevorderd.

2.13. Normalisering en harmonisatie van technische normen worden steeds belangrijker met het oog op een efficiëntere werking van de interne markt. Een van de hoofddoelstellingen van het Europese defensiebeleid zou volgens de Commissie dan ook moeten zijn dat de activiteiten op dit gebied tot de defensie-industrie worden uitgebreid. Op die manier kunnen de bevoorradingskosten worden verlaagd, kan de concurrentie tussen de toeleverende bedrijven worden uitgebreid en de voor het uitwerken van technische normen benodigde tijd worden ingekort.

2.14. Als stap voor stap wordt toegewerkt naar een Europese interne defensiemarkt, dan wordt het ook noodzakelijk om voor de defensie-industrie een Europees mededingingsbeleid uit te stippelen. Hoe dan ook kan een dergelijk beleid slechts gefaseerd op de defensie-industrie worden toegepast, omdat dit met de andere belevingsvormen van de EU in overeenstemming moet worden gebracht en omdat rekening moet worden gehouden met de specifieke kenmerken van de defensiesector en de eisen van de lid-staten, met name op het gebied van de nationale veiligheid.

2.15. De Commissie wijst erop dat meer dan de helft van de gebieden die voor hun economie van de defensie-industrie afhankelijk zijn, gebruik kunnen maken van de financiële middelen van de structuurfondsen. Van belang is evenwel dat zelfs in de regio's die steun ontvangen, investeringen in de defensie-industrie niet voor steun uit de structuurfondsen in aanmerking komen. Hiervoor verwijst de Commissie naar de programma's Konver en Adapt, maar ook naar mogelijke andere financieringsbronnen.

2.16. De Commissie beschouwt de uitwerking van een Europees beleid voor wapenuitvoer als een van de maatregelen die noodzakelijk zijn voor de verwezenlijking van een Europese gemeenschappelijke defensiemarkt.

2.17. Daarvoor kan volgens haar gebruik worden gemaakt van de ervaring die met het in juli 1995 in werking getreden communautaire systeem voor controle op de uitvoer van producten en technologieën voor „dubbel” gebruik is opgedaan.

2.18. In verband met de verwezenlijking van een Europese gemeenschappelijke wapenmarkt hecht de Commissie eraan in herinnering te brengen dat zij het alleenrecht heeft op het sluiten van douane-akkoorden, met name als het gaat om het heffen van invoerrechten op militair materieel. Bovendien meent de Commissie zelf een handelsbeleid te moeten uitwerken, vooral om het evenwicht in de militaire handel tussen de EU en de VS te herstellen.

2.19. Samengevat maken de moeilijkheden waarmee de Europese defensie-industrie momenteel te kampen heeft, de uitdagingen waarvoor deze industrie staat en het feit dat de Commissie over instrumenten moet beschikken waarmee onverwijld en concreet kan worden ingegrepen, een optreden van de EU gewenst.

3. Algemene opmerkingen over de Mededeling van de Commissie

3.1. De Mededeling van de Commissie maakt van meet af aan duidelijk dat aan een discussie over defensie en veiligheid in Europa niet valt te ontkomen. Overigens mag deze problematiek niet alleen vanuit de militaire invalshoek worden gezien. De EU heeft al te maken met een hele reeks invloedssferen die de veiligheid

rechtstreeks beïnvloeden, zoals diplomatieke initiatieven, internationale handel, ontwikkelingssamenwerking en initiatieven om hulp te bieden in noodsituaties. Meer in het algemeen beschikt de EU nu al over de nodige instrumenten om tot de veiligheid van Europa bij te dragen door de economische en sociale ontwikkeling van de buurgebieden te bevorderen (Oost-Europa, Middellandse-Zeegebied en Midden-Oosten).

3.2. Bovendien mag niet uit het oog worden verloren dat de veiligheidsproblemen van de Europese samenleving sinds het einde van de Koude Oorlog verder gaan dan alleen de verdediging aan de grenzen. Daarbij behoren namelijk ook de noodzaak om spanningshaarden op te heffen, voor het herstel van de vrede in de wereld te ijveren en de volkeren van de EU tegen milieu- en natuurrampen, terrorisme, enz., te beschermen. Daarom zou de oplossing van die problemen in de toekomst ook tot de strategische doelstellingen van de EU moeten worden gerekend. Bij de diversifiëring van de defensie-industrie kan in die richting worden gedacht.

3.3. Wat de defensie betreft, moet bij de gestage uitwerking van het GBVB rekening worden gehouden met de uiteenlopende samenstelling van de internationale organisaties (EU, WEU, WEAG, NAVO, OESO en Partnerschap voor de Vrede) die voor de veiligheid in Europa verschillende rollen vervullen. Daarbij moet in het bijzonder aandacht worden geschonken aan de behoeften van EU-lid-staten die zich traditiegetrouw neutraal of onpartijdig opstellen.

3.4. Bij de totstandbrenging van een nieuwe Europese „veiligheidsstructuur” moet hoe dan ook worden gekeken naar de te verduidelijken betrekkingen tussen EU, WEU en NAVO onderling en tussen die organisaties en andere internationale organisaties als de VN en de OESO. Ook de tijdens de NAVO-Top van Berlijn (juni 1996) naar voren gekomen tendens om de landen van Europa meer verantwoordelijkheid te geven voor militaire interventies van het Atlantisch bondgenootschap (die voornamelijk zijn gericht op peace-keeping of peace-enforcing), maakt het dringend noodzakelijk dat wordt bepaald welke rol EU en WEU in de toekomst op veiligheidsgebied moeten gaan spelen.

3.5. De Mededeling van de Commissie betreft echter alleen de defensie-industrie en heeft tot doel na te gaan of een aantal EU-maatregelen voor steun aan en rationalisering van de Europese defensie-industrie op korte termijn, d.w.z. voordat een GBVB wordt uitgestippeld en dus voordat er een gemeenschappelijk defensiebeleid komt — uitvoerbaar zijn.

3.6. Het Comité stelt vast dat de Europese defensie-industrie, net als die van haar partners en concurrenten, in de eerste plaats die van de VS, geheel eigen kenmerken heeft. Deze betreffen zowel de politieke en veiligheids-

doelinden ervan als de internationale concurrentieverhoudingen, de wijze waarop O&O is georganiseerd, de normaliseringsbehoefte en de exportvoorwaarden.

3.7. Het voorgaande betekent dat, zolang er nog nationaal defensiebeleid bestaat, rekening zal moeten worden gehouden met het verband tussen dat beleid en de nationale defensie-industrie. Bovendien moet in aanmerking worden genomen dat er verschillende strategische opties kunnen bestaan waardoor het optreden van de Commissie in deze sector beperkt of aan banden gelegd kan worden. Het aantal opties kan echter beter gering worden gehouden om het integratieproces niet in de weg te staan.

3.8. Bovendien zal bij iedere mogelijke maatregel van industrie- en mededingingsbeleid rekening moeten worden gehouden met de tijd die nodig is voor het ontwerpen, ontwikkelen en produceren van militair materieel, en ook met de grote impact op de totale kosten van de O&O-investeringen, die kunnen oplopen tot 40 % van de totale kosten (tegen ongeveer 12 % in de chemische industrie en ongeveer 8 % in de automobiellindustrie).

3.9. Het is echter ook van het allergegrootste belang dat uiterst snel wordt ingegrepen om de industriële en technologische capaciteit van de Europese defensie-industrie in stand te houden. Die capaciteit wordt op meerdere manieren bedreigd, vooral door de verlaging van de nationale defensie-uitgaven van de afgelopen jaren. Dit is de oorzaak van de huidige crisis in de defensie-industrie, die tot vergaande herstructureringen en een beduidende inkrimping van deze industrieseCTOR in de EU heeft geleid. Daarbij is bovendien duidelijk geworden dat het industriebeleid van de lid-staten op bepaalde punten zeer uiteenloopt.

3.10. Het Comité is dan ook tot het inzicht gekomen dat ingrijpen van de Gemeenschap, ondanks de vastgestelde beperkingen, al geboden is voordat het — door de ministerraad van september 1996 blijkbaar alweer naar later verschoven — GBVB wordt uitgestippeld. De reden is dat niet langer kan worden gewacht met maatregelen om de instandhouding van de werkgelegenheid door de grootst mogelijke diversifiëring te verzekeren, maar ook om het bestaande technologieniveau van de EU-defensie-industrie op peil te houden. Het Comité acht het derhalve nuttig om de nu al voor de ondersteuning en de rationalisering van de Europese defensie-industrie beschikbare EU-beleidsinstrumenten nauwlettend te onderzoeken.

3.11. Tenslotte moeten voorstellen worden gedaan voor de invoering van aankoopregelingen die op een grotere intracommunautaire concurrentie zijn gebaseerd om het industriële integratieproces te versnellen. De mate waarin concurrentie wordt toegestaan, kan afhankelijk worden gemaakt van het soort product.

3.12. Bovendien vindt Comité dat de instandhouding van de technologische knowhow en productiecapaciteit van de defensie-industrie in de EU de toepassing van de

communautaire preferentie op nationale aankopen van wapensystemen of militair materieel vergt. Op die manier kan ook het hoofd worden geboden aan het optreden van bepaalde landen buiten de EU die zowel directe als indirecte maatregelen nemen om hun eigen defensie-industrie te steunen.

3.13. Tenslotte moet de technologiecapaciteit in de EU volgens het Comité op een peil worden gehouden dat hoog genoeg is om ervoor te zorgen dat de EU de rol die zij in de wereld wil spelen ten gunste van de instandhouding van de vrede, de onafhankelijkheid van de EU en de veiligheid van de Europese burger, waar kan maken.

3.14. Het Comité doet een dringend beroep op de deelnemers aan de IGC om allereerst de inhoud van de tweede pijler vast te leggen, omdat de definitie daarvan aanzienlijke gevolgen heeft voor de bevoegdheden, beleidsinstrumenten en richtsnoeren in het kader van het industriebeleid.

4. Specifieke opmerkingen over de Mededeling van de Commissie

4.1. *Tendensen in de defensie-uitgaven van landen van de EU*

Ten aanzien van de tendensen in de defensie-uitgaven van landen van de EU blijkt uit de bij dit advies gevoegde tabel 1 dat de lid-staten die uitgaven ook in 1995 hebben verlaagd. Uit verder nog beschikbare gegevens kan bovendien worden afgeleid dat die dalende tendens in 1996 zal worden voortgezet. De noodzaak om de overheidsfinanciën te saneren, geldt voor alle EU-lid-staten. De kans is dan ook groot dat in deze recente tendens voorlopig geen verandering zal komen en dat de uitgaven voor wapens nog sneller zullen blijven dalen dan die voor defensie in het algemeen. In die context is het volgens de Commissie hoog tijd dat een beleid wordt uitgestippeld waardoor de EU maatregelen kan nemen voor de defensie-industrie.

4.2. *Diversifiëring en industriële omschakeling*

Defensie-industrieën hebben over het algemeen de beschikking over hoogwaardige technologie en zijn met name vaak in staat om complexe productiesystemen op te zetten. Bovendien is het kwaliteitsniveau daarvan zeer hoog. Kortom, het gaat hier om een patrimonium dat niet verloren mag gaan, niet alleen omdat dit als onderbouwing van het GBVB moet dienen, maar ook met het oog op de omschakeling op nieuwe producten. Communautaire beleidsinstrumenten kunnen onder die omstandigheden derhalve ook voor een diversifiëring van de sector worden aangewend. Daarvoor moeten doelstellingen worden vastgelegd en nieuwe producten voor de civiele markt worden geïdentificeerd, waarbij dit technologisch en organisatorisch patrimonium kan worden benut en de werkgelegenheid kan worden gehandhaafd. In Europa is al ervaring opgedaan met de uitwerking van strategieën voor industriële diversifiëring, ook in de militaire sector: deze ervaring moet worden benut en uitgebreid.

4.3. Producten voor „dubbel” gebruik (*dual use*)

Door de evolutie van technologieën en producten zijn de afgelopen jaren de verschillen tussen specifieke technieken die worden toegepast bij talrijke onderdelen die voor militaire en voor analoge civiele doeleinden kunnen worden gebruikt, steeds verder vervaagd. Veel bedrijven hebben dit al uitgebuit door zowel voor de civiele als voor de militaire markt te produceren (producten voor „dubbel” gebruik), zonder dat hun productiestructuur daarvoor ingrijpend behoefde te worden aangepast. De Commissie zou aan dit groeipotentieel voorrang kunnen geven door O&O voor en de productie van „dual use”-producten te stimuleren en te steunen. Ondersteuning van „dubbele” producties brengt wel het risico met zich mee dat de concurrentieverhoudingen op de commerciële markten worden verstoord. Dat moet worden voorkomen.

4.4. O&O-activiteiten

Steun aan de ombuiging van het technologisch potentieel van de Europese defensie-industrie kan het resultaat zijn van een heroverweging van de financiering van wetenschappelijk en technologisch onderzoek, ook hier met het oog op „dubbel” gebruik⁽¹⁾.

4.5. Uitwerking en beheer van militaire programma's

Een specifiek probleem bij het uitstippelen van beleid voor high tech-sectoren is dat de tijdschema's van de industrie zelf en de tijd die de overheid nodig heeft voor het uitwerken van beleid en de administratieve verwerking daarvan, met elkaar in overeenstemming moeten worden gebracht. De productiestrategie van high tech-industrieën, vooral waar complexe systemen worden gemaakt — zoals in bepaalde vertakkingen van de defensie-industrie —, heeft een looptijd van tien tot vijftien jaar. Het partnership dat daardoor tussen producenten en opdrachtgevers ontstaat, lijkt a priori uit te sluiten dat op deze markten, net als in de overige sectoren van de industrie, de concurrentie speelt of het marktmechanisme functioneert. Aan de andere kant kunnen de invoering van dergelijke concurrentie-elementen bij overheidsopdrachten, alsook de toename van de concurrentie tussen toeleverende bedrijven aanzienlijk bijdragen tot de vergroting van de efficiëntie en de productiviteit in de defensie-industrie. Voorwaarde is echter wel de instandhouding van de technologische capaciteit en de systeemkennis die in de defensie-industrie beschikbaar zijn en die niet op korte termijn weer op peil kunnen worden gebracht.

4.6. Industriële samenwerking in de defensiesector

Nu de lid-staten hun uitgaven voor wapens steeds meer terugschroeven en de nieuwe wapensystemen almaar

duurder worden, is het verwezenlijken van gemeenschappelijke projecten om grotere hoeveelheden te kunnen gaan produceren, een dringende noodzaak geworden voor Europese bedrijven. Er is dan ook een groot aantal bilaterale en multilaterale samenwerkingsovereenkomsten gesloten (zie tabel 2). Die tendens is dan wel een stap vooruit naar de integratie van de Europese defensie-industrie (door rationalisering van industriële activiteiten en oprichting van concerns die de internationale concurrentie efficiënt het hoofd kunnen bieden), maar veroorzaakt desalniettemin tal van problemen. In de eerste plaats worden deze overeenkomsten meestal tussen regeringen gesloten, waardoor maar weinig ruimte wordt gelaten voor concrete technologische en industriële integratie op het niveau van de bedrijven zelf (in Europa is het aantal overeenkomsten tussen bedrijven en overnames van bedrijven vrij gering, zie tabel 3). In de tweede plaats zijn de bestaande samenwerkingsverbanden meestal gericht op de productie van één enkel wapensysteem: het komt slechts zelden voor dat een samenwerkingsovereenkomst een groter industrieel gebied bestrijkt. Deze overeenkomsten tussen regeringen lijken dan ook allesbehalve geschikt om het veel ingewikkeldere en complexere integratieproces van de defensie-industrie van alle EU-lid-staten tot stand te brengen.

4.7. Industriebeleid

Het Comité ziet de noodzaak in van de herstructurering van de Europese defensie-industrie, omdat anders voor de Europese militaire productie onontbeerlijke technologische en industriële capaciteit verloren gaat. Die herstructurering moet worden begeleid door doortastende beleidsmaatregelen voor de industrie. De Commissie kan daarbij een belangrijke rol spelen door vaart te zetten achter de ontwikkeling van het wettelijke instrument „Europese vennootschap”: op die manier krijgen ondernemers de beschikking over een middel om hun bedrijf te rationaliseren, waardoor het mogelijk wordt op voet van gelijkheid overeenkomsten te sluiten en fusies aan te gaan. Vooruitlopend op de interne defensiemarkt en gezien de noodzaak om te zorgen voor gelijke kansen voor alle Europese ondernemingen, vindt het Comité bovendien dat de Commissie de privatisering van wapens producerende overheidsbedrijven moet stimuleren. In het algemeen moet het optreden van de Commissie erop zijn gericht, de voorwaarden te scheppen waaronder een Europese interne defensiemarkt kan worden ontwikkeld. Daarbij dienen van tevoren vastgelegde dominerende posities te worden uitgebannen en moeten alle potentiële concurrenten gelijke kansen krijgen.

4.8. De rol van toeleverende bedrijven

Het Comité spreekt er zich bovendien voor uit dat bedrijven die werkzaam zijn in de sector van de toelevering van systemen en sub-systemen een belangrijke rol wordt toebedeeld. Op die manier kan o.m. een te grote verticale integratie van de Europese defensie-industrie worden voorkomen en kan de structuur van de defensie-industrie flexibeler worden gemaakt.

⁽¹⁾ Zie advies van het Comité over onderzoeksactiviteiten; PB nr. C 18 van 22. 1. 1996.

4.9. *De Europese interne defensiemarkt*

Het Comité acht het van het allergrootste belang dat de integratie en rationalisering van de Europese defensie-industrie wordt gestimuleerd om de efficiëntie en het concurrentievermogen daarvan te vergroten. Dat doel kan alleen worden bereikt door de verwezenlijking van een Europese interne defensiemarkt. De EU en de WEU moeten de organisatorische kant van de verwezenlijking van een dergelijke markt op zich nemen, mede door de oprichting van een Europees bewapeningsbureau. Het Comité dringt er bij de Raad op aan om, uitgaande van de samenwerking die op dit gebied al tussen Frankrijk, Duitsland, Italië en het VK bestaat, tot een algemene overeenkomst over de oprichting van een dergelijk bureau te komen.

4.10. *De problematiek van de Europese interne defensiemarkt*

Dat Europees bewapeningsbureau zou de technische standaardisering moeten begeleiden en ervoor moeten zorgen dat de defensiemarkt wordt gerationaliseerd en geïntegreerd, zonder dat daaraan kwalijke sociale gevolgen verbonden zijn. Bij de taakomschrijving van dit bureau moet echter wel rekening worden gehouden met de strategisch-militaire bevoegdheden van de WEU en de economische en industriële bevoegdheden van de Commissie. Vooral de Commissie, met haar regelgevende bevoegdheden, haar technische en administratieve structuren en haar schat aan ervaring in andere sectoren van de industrie, heeft grote troeven om bij de oprichting, de uitbouw en het beheer van dit bureau een belangrijke ondersteunende rol te spelen. Daarbij kan de Commissie gebruik laten maken van inmiddels beproefde contractregelingen en andere voorschriften, waardoor bovengenoemd proces ongetwijfeld kan worden vergemakkelijkt en versneld.

Hierbij mag de cruciale rol van de regeringen van de lid-staten echter niet uit het oog worden verloren: de politieke wil waarvan deze in het Verdrag van Maastricht blij hebben gegeven, moet worden geconcretiseerd in de juiste tenuitvoerlegging daarvan.

4.11. *Overheidsopdrachten*

Het Comité vindt dat de Gemeenschap een aanvang kan maken met de geleidelijke gelijkenschakeling van de regels voor civiele en voor militaire overheidsopdrachten. Hierbij moet worden uitgegaan van de beginselen van non-discriminatie en gelijke behandeling voor EU-onderdanen, moeten de mededingingsregels, om te beginnen voor de minder gevoelige producten, in acht worden genomen en moeten open en doorzichtige procedures op grond van objectieve selectie- en vergunningscriteria worden toegepast. Overigens gebeurt dit al voor de civiele en „dubbele” producten die in de legers van de lid-staten worden gebruikt. Vooral bij de

toepassing van de mededingingsregels moet rekening worden gehouden met het specifieke karakter van de defensie-industrie en het belang van de veiligheid van de lid-staten.

4.12. *Normalisering en technische harmonisatie*

Dat er voor de lid-staten gemeenschappelijk technische normen worden vastgelegd, beschouwt het Comité als een absolute voorwaarde voor de verwezenlijking van een Europese interne defensiemarkt. Het is zich echter bewust van de moeilijkheden waarop ook in andere sectoren bij de verwezenlijking van een daadwerkelijke technische harmonisatie is gestuit. Het deelt de mening van de Commissie dat militaire normen, in samenwerking met de WEU en de NAVO, geleidelijk aan met de bestaande normen voor civiele producten in overeenstemming moeten worden gebracht, zodat optimaal gebruik kan worden gemaakt van de mogelijkheden om producten voor „dubbel” gebruik te ontwikkelen.

4.13. *Criteria voor het beleid inzake de uitvoer van wapens*

In de Raad zijn de afgelopen jaren, mede in de aanloop naar een GBVB, discussies gevoerd over gemeenschappelijke EU-criteria voor de regelgeving inzake de uitvoer van wapens. De acht tijdens de Europese Raad van Luxemburg in 1991 goedgekeurde en vervolgens in 1992 in Lissabon bevestigde criteria voor de harmonisatie van het handelsbeleid van de lid-staten vormen daarbij het voornaamste aanknopingspunt. Er moeten rechtsinstrumenten voor de toepassing van die criteria worden uitgewerkt, zodat de Commissie voor de toepassing daarvan gebruik kan maken van artikel 113 van het Verdrag. Het is hoog tijd dat beleid en wetgeving van de lid-staten voor de uitvoer van wapens worden geharmoniseerd. Alleen op die manier kan worden gezorgd voor transparantie en gelijklopende regels en kan aan de industrie de nodige zekerheid voor de toekomst worden gegeven. Daarbij dient ervoor te worden gezorgd dat landen met strenge regels niet verplicht zijn tot harmonisering in neerwaartse richting.

4.14. *Doorzichtigheid bij de uitvoer van wapens*

Om concurrentievervalsing tussen de lid-staten te voorkomen, moeten in de toekomstige EU-regeling beginselen zijn vastgelegd waardoor aan het Europees Parlement en de nationale parlementen vergaande controlebevoegdheden en een uitgebreid recht op voorlichting over de uitvoer van wapens worden toegekend. Verder adviseert het Comité de Commissie om — ten behoeve van het toezicht op en de transparantie bij de uitvoer van wapens — op gezette tijden verslag uit te brengen over de verkoop van wapens van EU-lid-staten aan landen buiten de EU: op die manier kan bij de toepassing van die criteria voor de nodige transparantie worden gezorgd. Het Comité vindt dat de in de Raad al in 1991

en 1992 besproken en goedgekeurde criteria nader moeten worden omschreven en onverkort moeten worden toegepast om interpretatieverschillen te voorkomen. Ook dringt het met nadruk aan op een Europees en wereldwijd verbod op de productie, de verkoop en het gebruik van anti-persoonsmijnen.

4.15. *Toezicht op de uitvoer van „dubbele” producten en technologieën*

Het Comité stemt in met de wijze waarop de regeling voor de uitvoer van „dubbele” producten en technologieën wordt uitgevoerd. Deze regeling dient echter ook nader te worden omschreven en onverkort te worden toegepast om interpretatieverschillen te voorkomen.

4.16. *Sociale problemen als gevolg van de rationalisering van de defensie-industrie*

De bezuinigingen op militaire uitgaven, de noodzakelijke rationalisering van de Europese productie en verhoging van de productiviteit hebben tot grote problemen geleid: ontslagen van geschoolde werknemers en zeer ernstige sociale schade in de regio's van Europa die voor hun economie sterk van militaire productie afhankelijk zijn. Aan de oplossing van die problemen dient speciale aandacht te worden geschonken. Er moeten gerichte maatregelen worden genomen om het in de defensie-industrie aanwezige menselijk kapitaal en de aldaar beschikbare vakkennis in andere sectoren in te zetten. De volgende maatregelen behoren tot de mogelijkheden:

- a) proefprojecten voor diversifiëring en nieuwe werkgelegenheid in de regio zelf, die steunen op lopende initiatieven voor de regio's;
- b) programma's voor beroepsopleiding met het oog op de ontwikkeling van nieuwe activiteiten;
- c) steun voor de ontwikkeling van kleine en middelgrote bedrijven als onderdeel van bestaande algemene beleidsvormen van de Gemeenschap;
- d) deelname van het MKB aan de O&O-programma's;
- e) coördinatie tussen de instanties op de diverse institutionele niveaus (regio, overheid, EU) om te zorgen voor een optimale benutting van de beschikbare financiële middelen, met name van de structuurfondsen.

4.17. *Structuurfondsen*

Tot op heden is de toegang tot de structuurfondsen voornamelijk bemoeilijkt door de weinig efficiënte werking van de bureaucratie van de lid-staten en de te restrictieve EU-regelgeving voor middelgrote en grote ondernemingen uit de defensiesector. Het Comité vindt dat over de uitvoering van het enige programma waaruit

steun wordt verleend voor de omschakeling van de Europese defensie-industrie, nl. het Konver-programma, meer informatie moet worden vergaard dan nu al beschikbaar is. Verder kunnen er nieuwe programma's worden uitgewerkt die beter zijn afgestemd op de herstructurerings- en diversifiëringsbehoeften van bedrijven uit de defensiesector. Daarbij moet vooral aandacht wordt geschonken aan de sociale gevolgen daarvan voor de regio.

Het Comité dringt er bij de Commissie op aan, de resultaten van het Konver-programma te evalueren en de doelstellingen daarvan bij te sturen.

4.18. *Subsidiariteit*

De betekenis van subsidiariteit moet tegen deze achtergrond worden bepaald. Daarbij moet worden getracht om de financiële middelen en de productiemogelijkheden op de diverse institutionele niveaus te coördineren, zodat technologie en werkgelegenheid op het huidige peil gehandhaafd kunnen blijven.

4.19. *Overige initiatieven van de Commissie in de defensie-industrie*

Het Comité acht het tenslotte zeer wenselijk dat de Commissie op korte termijn een actieplan („master plan”) opstelt, waarin wordt bepaald welke acties zij in samenwerking met de lid-staten nog wil gaan ondernemen. In dat actieplan zou moeten worden vastgelegd welke doelstellingen de Commissie in de toekomst voor de defensie-industrie nastreeft, welke actoren daarbij betrokken zullen worden en welke bevoegdheden deze moeten hebben, welke maatregelen kunnen worden genomen om de voorgenomen doelstellingen te bereiken, en vooral volgens welk tijdschema de als meest doeltreffend aangemerkte maatregelen stapsgewijs ten uitvoer kunnen worden gelegd.

5. *Samenvatting*

5.1. De Commissie heeft in 1996 voor het eerst een mededeling bekend gemaakt over de problematiek van de defensie-industrie in de EU op grond van een nieuwe interpretatie van artikel 223 van het Verdrag en met het oog op de in het Verdrag van Maastricht omschreven tweede pijler van de EU.

5.1.1. Sinds het einde van de Koude Oorlog ondergaan de opvattingen over en de instrumenten van het veiligheidsbeleid een verandering, waarbij de zienswijze die gebaseerd is op de tegenstelling tussen machtsblokken en de inzet van uitsluitend militaire instrumenten, als te beperkt wordt ervaren.

5.1.2. De lid-staten van de EU maken zich op om een geheel nieuwe Europese veiligheidsstructuur vast te leggen. Daarbij moet enerzijds rekening worden gehouden met de bestaande internationale organisaties (WEU, NAVO, OESO, enz.) en anderzijds met de EU-lid-staten die in militair opzicht traditiegetrouw neutraal of ongebonden zijn.

5.1.3. Bij maatregelen van de Commissie t.a.v. de Europese defensie-industrie moeten in ieder geval de specifieke kenmerken van deze sector in aanmerking worden genomen, nl. het verband tussen defensie-industrie en het veiligheids- en defensiebeleid, de wijze waarop O&O en productie zijn geregeld, en het feit dat deze industrie afhankelijk is van de aankopen van de ministeries van defensie.

5.1.4. Doel van het optreden van de Commissie dient te zijn, de werkgelegenheid in en de technologische vakkennis van de Europese defensie-industrie in stand te houden.

5.1.5. Tegen deze achtergrond en gezien het huidige gebrek aan evenwicht in de internationale wapenhandel zal het noodzakelijk zijn de Europese productie te bevoorrechten.

5.2. Om de werkgelegenheid en de technologische knowhow van de Europese defensie-industrie bij een dalende vraag op peil te houden, moet meer vaart achter omschakeling en diversifiëring worden gezet en moet naar een technologische ombuiging van deze sector worden gestreefd, waarbij ook naar de door de zgn.

„dubbele” technologieën geboden mogelijkheden moet worden gekeken.

5.2.1. Tot dusver hebben de complexiteit en de lange looptijd van de militaire programma's, alsook de op het beginsel van de „juste retour” gegrondveste samenwerkingsverbanden tussen regeringen, de ontwikkeling van een Europese wapenmarkt in technisch en politiek opzicht aan banden gelegd.

5.2.2. Door de beginselen van de interne markt gedeeltelijk ook op de Europese defensie-industrie te gaan toepassen en tegelijk nieuwe instrumenten, zoals een Europees bewapeningsbureau, in te zetten, moeten de efficiëntie, de productiviteit en dus ook het concurrentievermogen van de defensie-industrie van de EU worden verhoogd.

5.2.3. De bevoegdheid van de Europese Unie op het gebied van de externe handel moet stapsgewijs ook tot de wapenhandel worden uitgebreid, ook al om een verstoring van de handel als gevolg van de verschillen tussen de nationale regels voor de uitvoer van wapens tegen te gaan. Voor een mogelijke toekomstige EU-regelgeving in deze sector moet worden uitgegaan van de al in 1991 en 1992 door de Europese Raad goedgekeurde beginselen en van de noodzaak om een grote mate van doorzichtigheid te bereiken.

Brussel, 19 maart 1997.

De voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité
T. JENKINS

BIJLAGE

bij het advies van het Economisch en Sociaal Comité

TABEL 1

Defensie-uitgaven in de voornaamste landen van Europa t.o.v. uitgaven van de NAVO in haar geheel en van de VS (uitgedrukt in nationale munt; voor de Italiaanse lire in miljoenen, resp. miljarden; prijzen en koersen van 1990; periode: 1975-1995)

Land	Valuta	1975	1980	1985	1990	1991	1992	1993	1994	1995
VK	GBP	21 848	22 092	24 576	22 287	22 400	19 969	19 304	18 364	17 288
Frankrijk	FR	168 701	203 950	222 363	231 911	233 239	236 044	222 677	224 180	213 450
Duitsland	DEM	60 568	64 021	66 139	68 376	63 123	59 816	54 023	50 668	50 419
Italië	LIT	22 048	23 289	26 608	28 007	27 478	27 839	27 965	27 365	25 668
NAVO	USD	—	401 447	496 529	503 906	458 521	467 932	447 371	427 293	406 928
VS	USD	213 125	224 685	301 661	306 170	265 586	283 251	267 870	253 245	238 523

Bron: NAVO-berichten: januari/februari 1996, blz. 31.

TABEL 2

Voornaamste Europese samenwerkingsprogramma's (31 december 1995)

Project	Eurofighter (EF-2000)	Future Large Aircraft (FLA)	Middellange-afstandssystemen voor luchtafweer (MEADS)	Horizon Common New Generation Frigate (CNGF)	Trilateral Frigate Cooperation (TFC)
Productcategorie (eerste order)	Jachtvliegtuig (2000-2002)	Vrachtvliegtuig (2003)	Anti-raketinstallaties (2005)	Fregat (Luchtafweer) (2002)	Fregat (Luchtafweer) (2001-2004)
Landen/bedrijven/participatiegraad	Duitsland/DASA/23 % UK/BAe/41 % Italië/Alenia/21 % Spanje/CASA/14 %	Frankrijk/Aérospatiale; Duitsland/DASA; Italië/Alenia; Spanje/CASA; VK/BAe; (België); (Portugal); (Turkije)	Frankrijk/Aérospatiale-Thomson; Duitsland/DASA-Siemens; Italië/Alenia; VS/Hughes-Raytheon-Lockheed	Frankrijk/ DCN; Italië/ Fincantieri; VK/GEC Marconi	Duitsland/ Blohm & Voss; Nederland/Royal Schelde
Hoeveelheid	607	260	100	20	5
Stand van zaken	Productie wordt binnenkort opgestart	Ontwikkelingsfase binnenkort in uitvoering	Prototype in uitvoering	Ontwikkelingsfase in uitvoering	Ontwikkelingsfase start binnenkort

Bron: SIPRI Yearbook 1996, blz. 424.

TABEL 3

Voornaamste overnames van militaire bedrijven in Europa (1994-1995)

Overnemend bedrijf	Overgenomen bedrijf	Sector
In Europa		
Thomson CSF (Frankrijk)	24,9 % van Indra (Spanje)	Informatica
Gruppo THC (Nederland)	Swan Hunter (VK)	Scheepvaart
Matra Marconi Space (Frankrijk/VK)	Aandeel in British Aerospace (VK)	Ruimtevaart
Matra Marconi Space (Frankrijk/VK)	Aandeel in Ferranti International (VK)	Satellietverbindingen
Thomson CSF (Frankrijk)	Amper Programas (Spanje)	Communicatie
Thomson CSF (Frankrijk)	Militaire afdeling van Thorn EMI (VK)	Rakettenbouw, optronica
Thomson CSF (Frankrijk)	Redifon (VK)	Communicatie
Overname van bedrijven buiten de EU door EU-ondernemingen		
BGT (Duitsland)	AIC Electronics (VS)	Herstel vliegtuigen
Mercedes-Benz (Duitsland)	Aandeel in Oshkosh Truck (VS)	Voertuigen
Rolls-Royce (VK)	Allison Engine (VS)	Vliegtuigmotoren
Ultra Electronics (VK)	Devtek Applied (Canada)	Electronica
Sextant Avionique (Frankrijk)	Mili-Com Electronics (VS)	Satellietverbindingen
Thomson CSF (Frankrijk)	Rediffusion Simulation (VS)	Simulatie
Overname van EU-bedrijven door ondernemingen buiten de EU		
CAE Inc. (Canada)	Trislot System (België)	Industriefilters
CAE Inc. (Canada)	Invertron Simulated Systems (VK)	Simulatie
Sundstrand (VS)	Aandeel in Dowty Aerospace (VK)	Vliegtuigmotoren

Bron: SIPRI Yearbook 1996, blz. 416.

Advies van het Economisch en Sociaal Comité over „De betrekkingen tussen de Europese Unie en China”

(97/C 158/08)

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn Zitting van 30 januari 1997 besloten overeenkomstig artikel 23 (3e alinea) van zijn Reglement van Orde een advies⁽¹⁾ op te stellen over „De betrekkingen tussen de Europese Unie en China”.

De Afdeling voor externe betrekkingen, handels- en ontwikkelingsbeleid, die met de voorbereidende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 11 februari 1997 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Frerichs; co-rapporteur was de heer Etyy.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 344e Zitting (vergadering van 19 maart 1997) het volgende advies uitgebracht, dat met 56 stemmen vóór en 3 stemmen tegen bij 7 onthoudingen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. De Commissie heeft de Raad en het Europees Parlement op 4 september 1995 een Mededeling over een langetermijnbeleid op het vlak van de betrekkingen met China toegezonden. In deze Mededeling, die voortvloeit uit de nieuwe Azië-strategie waaraan de Europese Raad in Essen zijn goedkeuring heeft gehecht, worden de bakens uitgezet voor de verdere uitbouw van de Europees-Chinese betrekkingen tot in de volgende eeuw.

1.2. De Mededeling is op 4 december 1995 door de Raad Algemene Zaken goedgekeurd. In de desbetreffende conclusies, die dus de grondslag van Europa's langetermijnbeleid ten aanzien van China vormen, wordt verklaard dat de Mededeling van de Commissie op het juiste moment komt omdat China zich in een cruciale fase van zijn geschiedenis bevindt: het treedt zowel in economisch als in politiek opzicht steeds meer op de voorgrond en maakt ernstig werk van zijn integratie in de internationale economische, politieke en veiligheidsstructuren.

1.3. De Europese Raad van Madrid heeft van deze conclusies kennis genomen en uitdrukkelijk verklaard groot belang te hechten aan de uitbouw van de betrekkingen met China.

1.4. Ook het Comité volgt deze problematiek met grote belangstelling. Met dit initiatiefadvies wil het zijn steun betuigen aan het voorgestelde langetermijnbeleid en tevens het zijne bijdragen aan de verdieping van de Europees-Chinese betrekkingen.

2. De betrekkingen tussen de Unie en China: stand van zaken

2.1. In de Mededeling wordt erop gewezen dat de Unie en China al twintig jaar diplomatieke betrekkingen met elkaar onderhouden en dat hun huidige handels- en samenwerkingsovereenkomst inmiddels al tien jaar oud is. De gestage opmars van de bilaterale betrekkingen met China werd in 1989 echter bruusk onderbroken

door het Tiananmen-incident, waarop Europa, samen met nog andere belangrijke internationale partners van China, met sancties heeft gereageerd. Inmiddels hebben beide partijen hun betrekkingen weer geleidelijk aan genormaliseerd. Vooral in de afgelopen vier jaar hebben zij heel wat vooruitgang geboekt, waardoor de weg werd geëffend voor een nieuwe opbloei van de bilaterale handel en de Europese investeringsactiviteit in China. In 1994 is de bilaterale samenwerking nogmaals in een stroomversnelling gekomen.

2.2. In juni 1994 is een nieuw ambitieus kader voor de bilaterale politieke dialoog uitgewerkt. De bedoeling is om China meer in de internationale gemeenschap te integreren, wat, zo is de achterliggende gedachte, beide partijen ten goede zal komen. Sindsdien hebben er regelmatig ontmoetingen tussen ministers van de EU-Trojka en van China alsmede politieke besprekingen tussen de Commissie en de Chinese autoriteiten plaats. Daarbij komen binnenkort ook nog *ad hoc*-ontmoetingen van de respectieve ministers van Buitenlandse Zaken, jaarlijkse bijeenkomsten van de Chinese minister van Buitenlandse Zaken en de EU-ambassadeurs in Peking en eveneens jaarlijkse ontmoetingen tussen de minister van Buitenlandse Zaken van de met het voorzitterschap belaste lid-staat en de Chinese ambassadeur in het land in kwestie. Verder gaan ook gespecialiseerde hoge ambtenaren met elkaar om de tafel zitten. Het ligt in de bedoeling dat de politieke dialoog mettertijd alle onderwerpen van algemene aard en van gemeenschappelijk belang gaat bestrijken. Nu ook de hinderpalen voor contacten tussen de militaire instanties zijn opgeheven, lijkt bovendien de tijd rijp om ook het Volksbevrijdingsleger in de groep potentiële dialoogpartners op te nemen, gezien de aanzienlijke invloed van het Chinese leger op 's lands politiek en economisch bestel.

2.3. Hongkong is een van de voornaamste handelspartners van de Unie: de bilaterale handel tussen Hongkong en Hongkongs vijf belangrijkste EU-partners is momenteel goed voor meer dan 2 miljard ecu. Hongkong is ook een belangrijke bestemming voor buitenlandse investeringen uit de Unie: maar liefst 40 banken en 45 verzekeringsmaatschappijen uit alle lid-staten hebben er vestigingen geopend. Ten slotte leven en werken in Hongkong ook zo'n 60 000 EU-burgers.

⁽¹⁾ In plaats van een informatief rapport, zoals tijdens de Zitting van 22 en 23 november 1995 was besloten.

Sinds 1993 heeft de Unie in Hongkong een bureau dat bevoegd is voor haar betrekkingen met Hongkong en Macao. China heeft toegezegd dat dit bureau na de soevereiniteitsoverdracht kan blijven voortbestaan en zijn onafhankelijke status zal behouden. Ook de in 1992 gesloten handels- en samenwerkingsovereenkomst met Macao blijft na de overdracht verder van kracht. In het kader van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) leidt de overdracht al evenmin tot veranderingen want Hongkong en Macao blijven volwaardige WTO-leden. Ten slotte zij er nog op gewezen dat de Unie en Hongkong al op een aantal terreinen nauw met elkaar samenwerken (douaneaanleggenheden, normen, hoger onderwijs en bedrijfsleven).

2.4. De ingrijpende veranderingen in de Chinese economie hebben aanzienlijke gevolgen gehad voor het handelsverkeer met de Unie. In 1993 was dit goed voor meer dan 30 miljard ecu, in 1994 meer dan 35 miljard ecu en in 1995 meer dan 40 miljard ecu (+18 %).

De handel tussen de Unie en China is sinds het begin van de economische hervormingen in dit land met een factor 14 toegenomen. Aan Europese zijde is de uitvoer echter sterk achtergebleven bij de invoer. In het midden van de jaren '80 gaf Europa's handelsbalans met China nog een overschot te zien, maar dit is sindsdien omgeslagen in een tekort, dat zich in de afgelopen vier jaar heeft gestabiliseerd op 8 à 10 miljard ecu. Het Europese tekort valt echter volledig in het niet tegenover dat van de Verenigde Staten. Qua import/exportverhouding scoort de Unie heel wat beter dan de Verenigde Staten: 55 % in het geval van Europa tegenover slechts 26 % in het geval van de Verenigde Staten (1993). Bovendien is het EU-aandeel in de totale Chinese import in de eerste helft van dit decennium van 11 tot 15 % gestegen. Ook op dit punt presteert de Unie beter dan de Verenigde Staten, die slechts heel geleidelijk in de buurt van 12 % beginnen te komen. De beste score is evenwel die van Japan, dat 42 % voor zijn rekening neemt. Tot slot zij er nog op gewezen dat de Unie in China een groter marktaandeel heeft dan in andere delen van Azië: in 1995 was zij de op twee na grootste handelspartner van China en werd zij alleen voorafgegaan door Japan en de Verenigde Staten.

2.5. Op het vlak van de directe investeringen scoort de Unie echter minder goed: haar aandeel in de directe buitenlandse investeringen in China bedraagt slechts zo'n 4 %. Daarmee blijft China als bestemming van Europese DBI's een flink stuk achter bij de andere emerging markets. In China moeten de Europese bedrijven het duidelijk afleggen tegen bedrijven van overzeese en Hongkong-Chinezen en tegen bedrijven uit de Verenigde Staten en Japan.

Tussen 1979 en 1996 investeerden bedrijven uit het Europa van Vijftien in zo'n 3 900 projecten. Die investeringen waren samen goed voor 3,8 miljard dollar (waarbij voor nog eens 10,4 miljard dollar verplichtingen werden aangegaan). Daarmee haalt Europa niet eens de helft van het bedrag dat de Verenigde Staten of Japan in China investeren. Nu zijn de meeste Europese projecten weliswaar omvangrijker dan die van Europa's concurrenten en wordt de uitstekende kwaliteit van enkele Europese projecten in sleutelsectoren van de Chinese economie (motorvoertuigen, telecommunicatie en farmaceutische producten) alom erkend, maar toch is men in Chinees-Europese en andere economische kringen de overtuiging toegedaan dat Europa op de Chinese markt een geringer dynamisme aan de dag legt dan zijn concurrenten en daardoor heel wat kansen misloopt.

2.6. Sinds 1992 worden de bilaterale handelsbesprekingen beheerst door drie nauw met elkaar samenhangende doelstellingen: ondersteuning van de Chinese hervormingen op het gebied van economie en handel, bevordering van China's integratie in het multilaterale handelssysteem en verbetering van de markttoegang voor Europese goederen en diensten.

In 1993 werd deze dialoog geïnstitutionaliseerd met de instelling van de werkgroep „Economie en handel”. In het kader van deze werkgroep hebben in de periode 1994-1996 sectorale besprekingen over intellectuele eigendomsrechten, landbouw en financiële dienstverlening plaatsgehad. Later zou daar nog de mededingingsproblematiek bij kunnen komen, aangezien samenwerking op dit gebied een gunstig effect heeft op de internationale handel.

In juni 1996 had China voor een bedrag van 11,9 miljard dollar aan leningen uitstaan bij EU-lid-staten of EU-financieringsinstellingen. Daarmee bedroeg het aandeel van de Unie in de leningen van overheden aan China 49,6 %.

De Unie heeft voor de samenwerking met China tot dusverre maar weinig geld uitgetrokken, zeker in verhouding tot het belang van dit land. Sinds de samenwerking in 1995 is opgevoerd, is dit bedrag jaarlijks met zo'n 50 miljoen ecu opgetrokken.

3. De voorstellen van de Commissie

3.1. Het voorgestelde langetermijnbeleid stoelt voornamelijk op de volgende drie pijlers:

- politieke betrekkingen (integratie van China in de internationale gemeenschap);
- economische betrekkingen en handelsrelaties (opkomst van een nieuwe economische grootmacht);
- samenwerking (nieuwe prioriteiten).

3.2. In het kader van de politieke dialoog dient de eerbiediging van de mensenrechten in al hun facetten centraal te staan. In dit verband zij erop gewezen dat bescherming van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden een wezenlijk onderdeel van het externe beleid van de Unie vormt. Naleving van de internationale mensenrechtennormen en politieke liberalisering zijn volgens de Unie immers een *conditio sine qua non* voor een duurzame sociale en politieke stabiliteit.

3.3. Daarnaast dient de Unie ook nog:

- te ijveren voor de instelling van een dialoog over regionale en mondiale veiligheidskwesaties,

- praktische hulp te verlenen bij de hervorming van China's maatschappelijk bestel en bij de opbouw van een op de beginselen van de rechtsstaat stoelende civiele samenleving,
- een programma op te zetten ter bevordering van een gerichte en gecoördineerde samenwerking op juridisch en justitieel gebied,
- toe te zien op de naleving van de afspraken met betrekking tot de overdracht van Hongkong en Macao.

3.4. Wat de economische betrekkingen en handelsrelaties betreft wijst de Commissie erop dat China's toetreding tot de Wereldhandelsorganisatie alle handelsnaties ter wereld ten goede zou komen. Sinds China in juli 1986 heeft verzocht om opnieuw tot de GATT te worden toegelaten, stelt de Unie dan ook alles in het werk om te bereiken dat de beslissing hierover zo spoedig mogelijk wordt genomen.

De economische hervormingen van de afgelopen 18 jaar hebben China's economisch en maatschappelijk bestel ingrijpend gewijzigd. De Chinese machthebbers beseffen echter terdege dat dit hervormingsproces verdiept en verruimd moet worden als China het in de grondwet verankerde streven naar een „socialistische markteconomie” tegen de eeuwwisseling met succes bekroond wil zien. De weg naar een echte markteconomie is echter nog lang. Om dat doel te bereiken moet China concreet werk maken van de aangekondigde sociale hervormingen en o.m. zorgen voor een behoorlijke bescherming van de sociale rechten, incl. het recht van werkgevers en werknemers om zich aaneen te sluiten. Een andere grote uitdaging voor de toekomst is de hervorming van de staatsbedrijven en de opbouw van een sociaal vangnet om de gevolgen van die hervorming te kunnen ondervangen.

China heeft zijn buitenlandse handel in de afgelopen jaren geleidelijk aan geliberaliseerd: de douanerechten werden verlaagd, de trading rights werden verruimd, er kwam één enkele wisselkoers, er werden buitenlandse investeerders aangetrokken, enz. Dit alles moet weliswaar als een grote sprong voorwaarts worden gezien, maar dat neemt niet weg dat ook op dit vlak nog een lange weg moet worden afgelegd. Zo zijn in- en uitvoer nog steeds overwegend een staatsaangelegenheid, gelden voor tal van consumptiegoederen nog zeer hoge douanerechten en blijven nog steeds allerlei non-tarifaire belemmeringen als invoervergunningen en contingenteringen van kracht.

3.5. Wat het samenwerkingsbeleid aangaat onderscheidt de Commissie drie belangrijke werkterreinen:

3.5.1. Aangezien de Chinese regering zelf erkent dat de opleiding in China nog zeer te wensen overlaat, zou de Unie moeten meewerken aan de verdere uitbouw van het Chinese (permanente-)opleidingssysteem. Overwogen kan worden om naar het model van de China Europe International Business School in Shanghai een permanent instituut voor vak- en beroepsopleiding op te richten om het gebrek aan vaklieden op allerlei terreinen — van ingenieurs tot boekhouders — uit de wereld te helpen.

3.5.2. De economische en sociale hervormingen dienen nog krachtiger dan voorheen gestimuleerd te worden. Hiertoe moet een nóg omvangrijker programma worden opgezet, dat volledig op het individu moet

worden toegesneden en waarbij alle beroepen en kringen aan bod moeten komen. Er moet vooral werk worden gemaakt van de opbouw van een billijk en goed functionerend rechtssysteem. Met het oog daarop moet een uitwisselingsprogramma worden opgezet om jonge Chinese advocaten, rechters en gevangensbewaarders de kans te geven naar Europa te komen om er zich verder te bekwamen of stage te lopen bij administratieve of constitutionele gerechten en bij geselecteerde rechtshulpverleners.

3.5.3. Ook de samenwerking tussen het Chinese en het Europese bedrijfsleven moet verder worden uitgebouwd. Europa moet China helpen bij de verbetering van het algemene ondernemingsklimaat en bij het up to date brengen van de vakkennis van managers en economische beleidsverantwoordelijken (een absolute voorwaarde als het land zijn economie wil moderniseren). Verder moet de Unie de nodige informatie verstrekken en de weg effenen voor rechtstreekse contacten tussen Europese en Chinese zakenlui.

3.6. Twee toekomstgerichte samenwerkingsterreinen ten slotte zijn milieubescherming en wetenschappelijk-technische samenwerking:

China's milieuproblemen zijn een gevolg van twee factoren, nl. enerzijds het gebrekkige inzicht in de langetermijngevolgen van milieuverwaarlozing en anderzijds de toepassing van milieuvervuilende technologie of het gebrek aan de benodigde financiële middelen om hoge milieunormen te kunnen hanteren. De Unie dient dan ook zoveel mogelijk haar eigen kennis en kunde ter beschikking te stellen om de Chinese autoriteiten te helpen de juiste beslissingen te nemen en milieuvriendelijke technologieën in te zetten, met name om de milieuvuiling als gevolg van de verbranding van steenkool te verminderen. Zij dient daarbij in te spelen op de bereidheid van het Europese bedrijfsleven om op langere termijn een technologisch partnerschap met China aan te gaan. Wetenschappelijk-technische samenwerking zou een bijdrage leveren aan het zoeken naar wetenschappelijke oplossingen voor algemene problemen.

4. De verdere uitbouw van de betrekkingen met China: algemene opmerkingen

4.1. *Mensenrechten*

4.1.1. Het Comité schaart zich volledig achter het streven van de Unie om de eerbiediging van de mensenrechten en fundamentele vrijheden overal ter wereld te bevorderen⁽¹⁾. In dit verband wijst het erop dat China te boek staat als een land waar niet alleen politieke en burgerrechten maar ook economische, sociale en culturele rechten op grote schaal worden geschonden. China's economische ontwikkeling gaat weliswaar met enorme problemen gepaard, maar dat is geen geldig argument om fundamentele mensenrechten met voeten te treden zoals thans het geval is. Schendingen van de mensenrechten zijn niet alleen te betreuren omdat de slachtoffers van dergelijke praktijken onrecht wordt aangedaan, maar ook omdat naleving van de internationale mensenrechtennormen en een positieve houding tegenover politieke liberaliseringsmaatregelen van doorslaggevend belang zijn voor het bereiken van een duurzame sociale en politieke stabiliteit.

(1) Zie de Mededeling van de Commissie van 5 juli 1995, COM(95) 279 def., blz. 7.

4.1.2. Op het gebied van de mensenrechten wil de Unie drie soorten maatregelen gaan nemen. In de eerste plaats wil zij steun verlenen aan initiatieven die van de Chinese samenleving zelf uitgaan en erop gericht zijn de openheid en vrijheid op alle terreinen — ook op maatschappelijk en economisch vlak — te bevorderen, omdat dergelijke initiatieven zonder enige twijfel de totstandkoming van een op de beginselen van de rechtsstaat stoelende civiele samenleving zullen bespoedigen. In de tweede plaats wil zij de mensenrechtenproblematiek telkens opnieuw en op een systematische manier te berde brengen in het kader van de Europees-Chinese dialoog. In de derde plaats wil zij ook de internationale gemeenschap bij deze dialoog betrekken door de mensenrechtensituatie in China aan te kaarten in multilaterale instellingen als de Verenigde Naties. Door de goedkeuring van de slotverklaring en het actieprogramma van de Mensenrechtenconferentie van Wenen van juni 1993⁽¹⁾ is voor dit alles een duidelijk kader vastgelegd.

4.1.3. Het Comité is van oordeel dat de Unie rekening dient te houden met de specifieke problemen en omstandigheden in China en ook oog dient te hebben voor China's culturele tradities. Het vindt het echter onaanvaardbaar dat de Chinese autoriteiten op grond van dergelijke specifieke factoren met een eigen interpretatie van universele mensenrechtennormen voor de dag komen. Van een „flexibele interpretatie” van universele mensenrechtennormen kan alleen sprake zijn als de desbetreffende teksten uitdrukkelijk in die mogelijkheid voorzien.

4.2. Samenwerking op economisch en sociaal gebied

4.2.1. Het verheugt het Comité dat de Raad en de Commissie het hervormingsproces in China — dat met zijn 1,21 miljard inwoners op 9,6 miljoen km² het volkrijkste land ter wereld is en kan bogen op een duizenden jaren oude cultuur — ook op middellange en lange termijn willen blijven steunen.

4.2.2. Dit vlijtige volk staat politiek en economisch aan de vooravond van een belangrijk keerpunt in zijn geschiedenis, waarvan de gevolgen zich niet alleen in de Verenigde Staten en Azië maar vooral ook in Europa zullen doen gevoelen.

4.2.3. Europa heeft er dan ook alle belang bij het moeizaam op gang komende sociaal-economische hervormingsproces consequent te ondersteunen zodat Europa en China op middellange en lange termijn gezamenlijk en in een geest van onderling vertrouwen gemeenschappelijke taken kunnen aanpakken.

4.3. Daartoe is het zaak dat beide partijen nauwer met elkaar samenwerken en een vrijmoedige en open dialoog over alle onderwerpen van gemeenschappelijk belang aangaan. Bij deze dialoog moeten ook de diverse organisaties van China's civiele samenleving — die als gevolg van het hervormingsproces volop in beweging is — worden betrokken, ook al spruiten deze niet allemaal uit dezelfde politieke, economische en maatschappelijke orde voort.

4.3.1. Het Comité is van oordeel dat voor deze permanente sociaal-economische dialoog een institutioneel kader in het leven moet worden geroepen om te voorkomen dat de dialoog blijft steken in holle woorden en hoogdravende verklaringen. Alleen een geïnstitutionaliseerde dialoog zet werkelijk zoden aan de dijk.

Aan Chinese zijde is de aangewezen gesprekspartner voor een dergelijke groots opgezette dialoog het Nationaal Comité van de Politieke Consultatieve Conferentie (Chinese People's Political Consultative Conference — CPPCC)⁽²⁾.

De officiële uitnodiging van de CPPCC voor een bezoek van een ESC-delegatie aan Peking van 2 t/m 7 oktober 1996 en het — goed voorbereide — bezoek zelf kunnen als een vruchtbaar begin van de samenwerking met de CPPCC worden beschouwd.

4.4. Voorstellen voor een betere samenwerking

4.4.1. In het onderstaande worden enkele suggesties voor een verdieping en verruiming van de sociaal-economische samenwerking in de ruimste zin van het woord — waarbij ook de sociaal-economische organisaties betrokken dienen te worden — op een rijtje gezet. Deze opsomming maakt geen aanspraak op volledigheid en vormt slechts een greep uit de vele ideeën van het Comité hieromtrent. Het Comité dringt er met name op aan dat:

4.4.2. de Unie en China hun handelspolitieke betrekkingen, die als gevolg van de aanzienlijke onderlinge verschillen zijn verstoord, harmoniseren en de nodige vrouwenwekkende maatregelen nemen om hun traditionele handelsrelaties te verstevigen;

4.4.3. de Unie China door middel van samenwerking en technische assistentie helpt zijn economie geleidelijk te integreren in de wereldeconomie en zich voor te bereiden op zijn toekomstige WTO-verplichtingen zodat het spoedig kan worden toegelaten tot de Wereldhandelsorganisatie, een beslissing die pas kan worden genomen als het absoluut zeker is dat China aan de strenge eisen van het WTO-lidmaatschap kan voldoen en dat de WTO-regeling onverkort gehandhaafd kan blijven;

4.4.4. China wordt aangemaand de mensenrechten te eerbiedigen en de bepalingen van de VN-handvesten over politieke en burgerrechten en over economische, sociale en culturele rechten alsmede de bepalingen van de fundamentele IAO-verdragen over de vrijheid van vereniging, over het recht om vakbonden op te richten en collectieve onderhandelingen te voeren en over het verbod op dwangarbeid en discriminatie op het vlak van arbeid en werkgelegenheid in zijn eigen wetgeving op te nemen en in praktijk te brengen;

(2) De CPPCC werd in 1949 opgericht en bestaat uit vertegenwoordigers van de Chinese Communistische Partij en de diverse democratische partijen, uit partijlozen, uit vertegenwoordigers van massa-organisaties, etnische minderheden en diverse maatschappelijke kringen, alsmede uit een aantal publieke personen en uit het buitenland teruggekeerde Chinezen. Zij telt 2 099 leden, waaruit een Permanent Comité van 315 leden wordt gekozen. Zij verstrekt politiek advies, zorgt voor de nodige democratische controle en fungeert als spreekbuis van de bevolking bij de uitstippeling van het regeringsbeleid en bij de behandeling van politieke, culturele en sociale vraagstukken, ook op het niveau van de regionale en lokale overheden.

(1) Zie de resolutie van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties.

4.4.5. werkgevers- en werknemersorganisaties een autonome rol toebedeeld krijgen overeenkomstig de relevante IAO-verdragen;

4.4.6. de nodige voorwaarden worden geschapen om de middellange- en langetermijninvesteringen en de oprichting van joint ventures te bevorderen, waarbij vooral de oprichting van joint ventures met kleine en middelgrote ondernemingen moet worden gestimuleerd en terdege rekening moet worden gehouden met het rurale karakter van binnenland en periferie;

4.4.7. de Unie en China hun wetenschappelijk-technische samenwerking en met name de samenwerking op het gebied van onderwijs en opleiding, de samenwerking tussen universiteiten, hogescholen en taalinstututen en de uitwisseling van docenten, studenten, jonge technici en ambachtslieden opvoeren;

4.4.8. de Unie China helpt bij het aanpakken van zijn milieuproblemen, het uitbouwen van zijn infrastructuur en het verbeteren van zijn energievoorziening — drie terreinen waarop dringend maatregelen moeten worden genomen;

4.4.9. de Unie in het kader van haar steunverlening ter bevordering van het sociaal-economische hervormingsproces voorrang geeft aan maatregelen op het vlak van de bestrijding van armoede, de verbetering van de positie van de vrouw en de bescherming van kinderen en jongeren;

4.4.10. een ernstige inspanning wordt geleverd om de wederzijdse informatieverstrekking te verbeteren, zodat beide partijen de kans krijgen elkaar beter te leren kennen.

5. De verdere uitbouw van de betrekkingen met China: bijzondere opmerkingen

5.1. Het Comité is zich ervan bewust dat het nog wel even zal duren voordat China kan toetreden tot de Wereldhandelsorganisatie. Niettemin is het van mening dat China's lidmaatschap al concreet moet worden voorbereid. In dit verband:

5.1.1. dringt het erop aan dat de Unie en China hun liberaliseringsinspanningen voortzetten en daarbij speciaal letten op eventuele dumping-praktijken, teneinde hun onderlinge handel van zijn protectionistische „kluisters” te ontdoen en te komen tot een douanebeleid dat op langere termijn een vlot goederenverkeer garandeert;

5.1.2. pleit het voor een verbetering van de informatieverstrekking over het verloop van het onderlinge handelsverkeer via de oprichting van een databank, die systematisch moet worden gevoed met recente informatie over het handelsverkeer en waartoe alle belangstellenden on line toegang dienen te krijgen;

5.1.3. is het van oordeel dat ook de problematiek rond de zgn. trading rights zou moeten worden aangepakt en dat de Unie en China met elkaar zouden moeten gaan onderhandelen over een regeling voor de oprichting van Chinese vestigingen van buitenlandse ondernemingen, over duidelijker regels voor de afzet van producten op de Chinese markt en over het vestigingsrecht van advocaten, banken, verzekeringsmaatschappijen, expeditiebedrijven en accountants;

5.1.4. dringt het erop aan dat de in september 1995 ingevoerde geschillenbeslechtsingsregeling van de China International Economic and Trade Arbitration Commission (CIETAC), waarin nog geen termijnen voor de uitvoering van de uitspraken zijn neergelegd, onverwijld wordt aangevuld;

5.1.5. verzoekt het de Commissie om er bij de Chinese autoriteiten op aan te dringen ondernemingen met buitenlands bedrijfskapitaal (joint ventures) toe te staan producten in China in te voeren en op de markt te brengen om het productassortiment aldaar uit te breiden;

5.1.6. is het van mening dat het handelsverkeer tussen Europa en China er ten eerste bij gebaat zou zijn als China geregeld een bijgewerkte lijst van alle geldende invoerbepalingen (quota- of vergunningenregelingen en andere invoerbepalende maatregelen) zou publiceren en zou laten weten welke regelingen zonder officiële kennisgeving ingetrokken of juist ingevoerd zijn — een kwestie die, te oordelen naar de aanhoudende klachten van het bedrijfsleven, nog steeds niet geregeld is, alle toezeggingen van de Chinese autoriteiten ten spijt;

5.1.7. vestigt het er de aandacht op dat, conform het beginsel van absolute reciprociteit, onverwijld een bevredigende oplossing moet worden gevonden voor de beperkingen waaraan buitenlandse vertegenwoordigingen en hun medewerkers alsmede buitenlands personeel van joint ventures onderworpen zijn;

5.1.8. wijst het erop dat het Comité, als spreekbuis van de sociaal-economische belangengroepen in de Unie, vooral de situatie op het vlak van de fundamentele internationale arbeidsnormen met grote aandacht volgt en hoopt dat China uiteindelijk de IAO-verdragen over het recht vakbonden op te richten en collectieve onderhandelingen te voeren en over het verbod op dwangarbeid en discriminatie op het vlak van arbeid en werkgelegenheid zal ratificeren en onverwijld maatregelen zal nemen om met name de ernstige problemen op het stuk van de naleving van fundamentele vakbondsrechten uit de wereld te helpen.

Als grootste IAO-lid-staat dient China te worden aangespoord om de IAO-verdragen over de vrijheid van vereniging en het recht vakbonden op te richten (de IAO-verdragen 87 en 98) te ratificeren en toe te passen, te meer daar de overgrote meerderheid van de IAO-landen en zelfs de meeste ontwikkelingslanden dit al hebben gedaan.

5.2. Op 1 april 1996 is een nieuwe regeling voor de buitenlandse handel van kracht geworden, die nieuwe perspectieven creëert voor China's integratie in het wereldhandelssysteem. Deze regeling vormt het omvangrijkste liberaliseringspakket sinds 1979: voor meer dan 4 000 soorten producten worden de invoertarieven gemiddeld met meer dan 30 % teruggeschoefd.

Hierdoor daalt het gemiddelde niveau van China's douanetarieven van 35,9 % tot 23 %. Dit percentage ligt nog steeds een flink stuk hoger dan de 17 % die de Chinese autoriteiten in 1994 in het vooruitzicht hadden gesteld, maar de toen aangekondigde vermindering tot 17 % hangt samen met China's toetreding tot de Wereldhandelsorganisatie en zal dus nog wel even op zich laten wachten.

In november 1996 heeft China tijdens de APEC-conferentie in Manilla aangekondigd dat het van plan is het gemiddelde tariefniveau nog vóór het jaar 2000 tot 15 % terug te brengen.

5.3. Op 1 april 1996 is ook een nieuwe regeling voor buitenlandse investeerders in werking getreden. Buitenlandse investeerders dienen voortaan op geïmporteerde machines en grondstoffen douanerechten en omzetbelasting te betalen. Uitzonderingen worden alleen gemaakt voor bedrijven waarvan de vergunning van vóór 1 april 1996 dateert. De afschaffing van de vrijstellingen voor joint ventures was al in het concept van het nieuwe vijfjarenplan in het vooruitzicht gesteld. Volgens de autoriteiten is deze maatregel bedoeld om binnen- en buitenlandse bedrijven op gelijke voet te behandelen.

Buitenlandse investeerders ondervinden echter niet alleen hinder van non-tarifaire investerings- en handelsbelemmeringen, maar ook van het feit dat Chinese bedrijven er vaak in slagen de opgelegde belastingen te ontduiken.

5.4. Een efficiënte samenwerking op milieugebied, met als doel de respectieve milieunormen gelijk te trekken, is alleen mogelijk als China zijn markt openstelt voor Europese bedrijven en Europa bij zijn milieubeleid betrekt. Europa en China zouden de wederzijdse uitwisseling van informatie kunnen opvoeren en institutionaliseren en zouden ook Europese ondernemingen en specialisten bij hun milieudialog moeten betrekken, zodat Europa zijn milieutechnologische kennis en kunde kan doorgeven en ook China er zijn voordeel mee kan doen (b.v. in de energiesector).

5.5. De Commissie pleit terecht voor de oprichting van een Chinees netwerk van bedrijfsinformatiecentra en voor het bevorderen van rechtstreekse contacten tussen Europese en Chinese ondernemingen. Het denkt daarbij aan de organisatie — zowel in Europa als in China — van handels- en investeringsseminars waar ondernemers relevante economische informatie kunnen uitwisselen. Een dergelijk initiatief zou vooral kleine en middelgrote ondernemingen ten goede kunnen komen.

5.6. Een niet te onderschatten probleem is de Chinese belastingregeling voor buitenlandse bedrijven. Er is in China kennelijk geen gecodificeerde tekst met duidelijke regels voor de heffing van winst- en omzetbelasting.

De onderhandelingen met de belastingautoriteiten verlopen vaak zeer moeizaam en de uitkomst ervan wordt soms bepaald door de nationaliteit van de investeerder of het nut van de investering. Er dient dan ook dringend voor meer duidelijkheid te worden gezorgd.

5.7. Opleiding

Het Comité hecht groot belang aan de ontwikkeling van het menselijk potentieel en is dan ook van oordeel dat

de nodige initiatieven moeten worden genomen om de opleiding in China te verbeteren. Daarom staat het volledig achter het voorstel om na de oprichting van de Business School in Shanghai nog andere soortgelijke initiatieven te ontplooien. Te denken valt aan een programma ter bevordering van contacten en samenwerking tussen Europese en Chinese instellingen voor hoger onderwijs, maatregelen om Chinese studenten de mogelijkheid te bieden kennis te maken met de stand van wetenschap en techniek in Europa en ten slotte een vak- en beroepsopleidingsprogramma dat, uitgaande van concrete aanwijzingen van de marktdeelnemers, specifiek op de Chinese behoeften is toegesneden.

Anderzijds zal ook de komende generatie van Europese managers beter op de samenwerking met China moeten worden voorbereid. Zo zou in het kader van de studie economie meer aandacht moeten worden besteed aan de Chinese taal en cultuur om meer begrip voor de culturele eigenheid van het Chinese volk te kweken.

De sociaal-economische hervormingen dienen verder ondersteund te worden door middel van opleidingsmaatregelen en technische assistentie ten behoeve van sleutelsectoren. Ook nieuwe gebieden als auteursrechten, kwaliteitsbeleid, standaardisering, overheidsopdrachten en de uitbouw van advocatuur en magistratuur dienen bijzondere aandacht te krijgen. Aangezien China nog niet over een modern juridisch kader beschikt, is vooral de uitbouw van de advocatuur en magistratuur van vitaal belang.

5.8. Hongkong en Macao

De Unie volgt met grote belangstelling de problematiek rond de soevereiniteitsoverdracht in Hongkong en Macao. China heeft deze twee gebieden een verregaande vorm van autonomie toegezegd, wat naar de toekomst toe van zeer groot belang is want als „poort” tot verschillende Chinese regio's kunnen deze beide gebieden een cruciale bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van de handel met en de investeringen in China.

Voor Hongkong wordt als een testcase beschouwd. Iedereen is dan ook benieuwd of China bereid zal zijn bepaalde democratische instituties, die de ruggegraat van Hongkongs „civiele samenleving” vormen, over te nemen en de autonomieafpraak „één land, twee systemen” na te komen. In dit verband maakt het Comité zich zorgen over China's beslissing van maart 1996 om Hongkongs Wetgevende Raad (Legco) te vervangen door een voorlopig wetgevend orgaan dat wordt gekozen door een selectiecommissie waarvan de leden door de Chinese autoriteiten worden aangewezen. China heeft ook laten weten dat die nieuwe instantie Hongkongs Bill of Rights weer zal afschaffen.

Het Comité heeft dan ook met voldoening kennis genomen van de conclusies van de Europese Raad van Dublin van 13 en 14 december 1996, waarin sprake is van „volledige steun van de Europese Unie voor de bijzondere status van de S(peciale) A(dministratieve) R(egio) en haar burgers op alle gebieden, met inbegrip van hun recht op representatieve democratische instellingen, zoals die momenteel reeds bestaan” en waarin

wordt gepleit voor een vlotte machtsoverdracht in Macao in december 1999. Het Comité kijkt nu met grote belangstelling uit naar de mededeling van de Commissie over de economische samenwerking met de Speciale Administratieve Regio Hongkong.

China heeft duidelijk te verstaan gegeven dat in Hongkong gevestigde diplomatieke vertegenwoordigers alleen voor Hongkong en Macao bevoegd zullen zijn. Momenteel telt Hongkong een aantal diplomaten die ook voor China geaccrediteerd zijn en ook dáár mogen optreden. China probeert de EU-lid-staten ertoe te bewegen een consulaat te openen in Guangzhou, wat met name voor kleinere lid-staten problemen zou kunnen opleveren.

De Unie dient de ontwikkelingen in Hongkong op de voet te volgen en deze kwestie systematisch aan te kaarten in de dialoog met haar Chinese partner, uitgaande van wat in het hoofdstuk over de politieke betrekkingen met China in de Mededeling van de Commissie wordt verklaard. Het Comité van zijn kant zal de ontwikkelingen op het vlak van de vrijheid van vereniging en het recht vakbonden en werkgeversorganisaties op te richten en collectieve onderhandelingen te voeren met grote aandacht volgen en deze problematiek te berde brengen bij zijn contacten met de CPPCC.

5.9. Niet-gouvernementele organisaties

China kent geen niet-gouvernementele organisaties naar westers model.

Buitenlandse organisaties als Save the Children, Oxfam en Artsen zonder Grenzen, die al sinds jaar en dag in China actief zijn, hebben dankzij hun inzet het begrip en het vertrouwen van autoriteiten en bevolking weten te winnen. Met financiële steun van de Europese Unie of de UNESCO hebben zij al een aantal kleine projecten opgezet.

Zo heeft Save the Children een netwerk van crèches in het leven geroepen, waardoor deze organisatie nu in China te boek staat als een belangrijk instrument in China's ontwikkelingsproces. Hoewel het prestige van de NGO's hierdoor enigszins is toegenomen, doet de overheid niets om de oprichting van nieuwe organisaties te bevorderen of om de bestaande organisaties de nodige kantooruimte ter beschikking te stellen.

Het Comité zou het, in het licht van de groeiende wederzijdse openheid en het toenemende wederzijds begrip, ten zeerste toejuichen als China het recht van vereniging bij wet zou regelen om de oprichting van volledig onafhankelijke NGO's, en daarmee ook het nuttige werk van dergelijke caritatieve organisaties, te vergemakkelijken.

5.10. Positie van de vrouw

All-China Womens' Association is een wijdvertakte organisatie die nauwe banden onderhoudt met de overheid, vergaande bevoegdheden heeft en door de overheid financieel wordt gesteund. Zij telt maar liefst

5000 lokale afdelingen en heeft onlangs een opleidingsinstituut voor vrouwelijk administratief personeel opgericht, het China Womens' College.

Deze organisatie heeft tot doel de Chinese vrouwen beter te beschermen en hun dezelfde kansen te geven als mannen. Zij heeft te kennen gegeven dat de VN-Vrouwenconferentie van 1995, en met name de vaststelling van twaalf prioritaire werkerreinen, voor een stroomversnelling heeft gezorgd. De overheid besteedt nu terdege aandacht aan de situatie van de Chinese vrouwen en heeft in een nieuw programma voor de periode 1995-2000 elf prioritaire doelstellingen opgenomen.

Er zijn ook projecten opgezet om het analfabetisme tegen te gaan. Volgens de beschikbare gegevens zou 14 % van de Chinese bevolking — voor 70 % vrouwen — niet kunnen lezen of schrijven. De regering heeft verklaard dat zij het aantal vrouwelijke analfabeten met drie miljoen per jaar wil terugbrengen. Om dit doel te bereiken doet zij een beroep op vrouwen die wél kunnen lezen en schrijven. Dezen worden verzocht om in hun vrije tijd als „leraar” op te treden. Daarbij worden nieuwe methoden toegepast — leren lezen en schrijven via het aanleren van een vak — waarover de Verenigde Naties zich met lof hebben uitgelaten.

Vanwege de omvang van de Chinese bevolking en de daaruit voortvloeiende voedselproblemen is bij wet vastgelegd dat het aantal kinderen per gezin moet worden beperkt. Er is echter geen uniforme regeling en vooral de situatie van vrouwen van etnische minderheden is weinig benijdenswaardig. Toch is het beleid van de overheid erop gericht alle vrouwen een gelijke behandeling te garanderen. Met het oog daarop is een Commissie voor de rechten van vrouwen en kinderen opgericht.

China telt 136 vrouwenorganisaties, waarvan sommige sterk zijn gespecialiseerd (b.v. de organisatie Wetenschap en gezin) en die hun pijlen vooral op de „één-kindpolitiek” van de Chinese overheid richten. Verder telt het land 74 verschillende tijdschriften die bedoeld zijn om de communicatie met geletterde vrouwen te bevorderen.

Het genoemde programma voor de periode 1995-2000 is het eerste alomvattende programma ter verbetering van de situatie van de Chinese vrouwen en heeft tot doel de juridische situatie van de vrouwen te verbeteren, hun onderwijs- en gezondheidsproblemen aan te pakken, de toegang tot de arbeidsmarkt te vergemakkelijken, de arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden te verbeteren, inenting en medische behandelingen bij zwangerschap gedeeltelijk te vergoeden en zelfs de verdeling van huishoudelijk werk over beide partners te bevorderen.

Absolute prioriteit heeft echter de verbetering van de situatie van de tien miljoen vrouwen in sterk achtergebleven gebieden. Het is in de allereerste plaats zaak deze vrouwen ten minste een eenvoudig vak aan te leren.

5.11. Arbeids- en vakbondsproblemen

5.11.1. Het economische hervormingsproces heeft geleid — en leidt nog steeds — tot enorme problemen

op sociaal gebied en op het vlak van de werkgelegenheid en de arbeidsverhoudingen. Sommige van deze problemen zijn nieuw, andere daartegen bestonden al vóór 1979 maar zijn de laatste tijd duidelijker naar voren gekomen of in omvang toegenomen.

5.11.2. Het wegwerken van deze problemen gaat met enorme maatschappelijke kosten gepaard: massale werkloosheid, gedwongen arbeidsmobiliteit, het wegvalen van een sociaal vangnet, enz.

5.11.3. Het aanpakken van al deze problemen is in de eerste plaats een zaak van de regering en de partij aangezien China het zonder onafhankelijke werknemers- en werkgeversorganisaties moet stellen. Aan werkgeverszijde is er sinds het begin van het hervormingsproces nog vrijwel niets veranderd en ook de vakbonden staan nog volledig onder controle van regering en partij. De All China Federation of Trade Unions (ACFTU) is de enige door de regering erkende vakcentrale. Zonder toestemming van de ACFTU opgerichte vakbonden worden als illegaal beschouwd. Dit gaat lijnrecht in tegen het IAO-verdrag over het recht vakbonden op te richten. Pogingen om onafhankelijke vakbonden op te richten zijn tot dusverre steeds brutaal in de kiem gesmoord. De afgelopen jaren heeft de ACFTU geprobeerd om leden te werven onder de werknemers van buitenlandse ondernemingen en joint ventures. Zij is zich ook meer gaan interesseren voor collectieve onderhandelingen, zowel in buitenlandse als in Chinese bedrijven.

5.11.4. Wat de andere fundamentele mensenrechtenverdragen van de IAO betreft baart vooral het op grote schaal voorkomen van dwangarbeid grote zorg. De

meeste gevangenen in gewone gevangnissen of werk-kampen — incl. politieke gevangenen — worden voor hun werk nauwelijks of zelfs in het geheel niet betaald. Uit betrouwbare rapporten van mensenrechtenorganisaties blijkt dat dwangarbeid ook voorkomt bij gevangenen die in voorarrest zitten.

Er zijn zelfs bedrijven die assemblage- of andere werkzaamheden uitbesteden aan strafinrichtingen, waarmee zij met het oog daarop een contract hebben gesloten. De export van dergelijke producten heeft China trouwens al conflicten met sommige van zijn handelspartners opgeleverd. In 1991 is het vroegere exportverbod voor zulke producten weer van kracht geworden.

5.12. *Strategische samenwerking*

China speelt een belangrijke rol — een rol die in de toekomst nog zal toenemen — bij de instandhouding van het machtsevenwicht in de wereld. De samenwerking met dit land moet dan ook een strategische dimensie krijgen. Zij dient erop gericht te zijn bij te dragen tot de totstandkoming — binnen het kader van de Verenigde Naties en de andere internationale organisaties — van een effectieve en democratische internationale rechtsorde.

5.13. Ook het belang van een geïnstitutionaliseerde culturele dialoog tussen de Unie en China neemt almaar toe. Theorieën over een „botsing van culturen” in de loop van de volgende eeuw dwingen Europa ertoe alternatieve scenario's en strategieën uit te werken. Het Comité pleit dan ook voor een geïnstitutionaliseerde culturele dialoog met China, uitgaande van een multiculturele visie op het culturele reilen en zeilen van de wereld in de 21e eeuw.

Brussel, 19 maart 1997.

*De voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité*

T. JENKINS

BIJLAGE

bij het advies van het Economisch en Sociaal Comité

De economische situatie in China

1.1. *Het Negende Vijfjarenplan (1996-2000)*

Doelstellingen van het Negende Vijfjarenplan zijn een gemiddelde jaarlijkse groei van 8 à 9 %, een inflatieniveau van 7 à 8 % en een toename van de investeringen met 30 %.

Ter wille van de economische stabiliteit en dus ook van de sociale vrede zullen vooral de investeringen in de landbouwsector worden opgevoerd. Bovendien zal een extra inspanning worden geleverd om in plattelandsgebieden fabrieken op te richten om werk te verschaffen aan degenen die in de landbouwsector uit de boot vallen. De stichting van nieuwe steden speelt hierbij een belangrijke rol: alleen al in de afgelopen 10 jaar zijn in China meer dan 300 nieuwe steden ontstaan.

Middelgrote en grote staatsbedrijven — momenteel zijn dat er zo'n 100 000 — zullen via een kapitaalinjectie en via verbetering van de kwaliteit van productie en management weer gezond worden gemaakt.

Volgens economische experts uit Peking zullen er op langere termijn van de 100 000 middelgrote en grote bedrijven slechts een 1 000-tal overblijven. De andere zullen door de markt worden opgeslorpt of verdwijnen.

Daar de geplande afvloeiingen pas hun beslag kunnen krijgen wanneer voor de nodige vervangende werkgelegenheid is gezorgd, zal het nog lang duren voordat dit herstructureringsproces helemaal is afgerond. Volgens een studie van de regering zal daar waarschijnlijk nog zo'n dertig jaar overheen gaan.

China zal zijn weinig productieve staatssector — ongeveer 48 % van de staatsbedrijven is verliesgevend en dit percentage zal in de toekomst eerder toe- dan afnemen — dus nog even voor lief moeten nemen.

China's buitenlandse handel was in 1994 goed voor 236,7 miljard dollar. Aan het eind van het huidige vijfjarenplan moet dit 400 miljard dollar zijn geworden.

Om dit mogelijk te maken zal in de eerste plaats werk worden gemaakt van de verdere modernisering van de industrie, met name de elektronica- en machinebouwsector, om deze internationaal concurrerend te maken.

Een en ander heeft tot gevolg dat China zich razend snel ontwikkelt tot een leverancier van producten die Europa als zijn grote troef beschouwt.

Voor het Europese bedrijfsleven zit er dan ook niets anders op dan te investeren om enerzijds zijn technologische voorsprong op China veilig te stellen en anderzijds ook zelf een graantje mee te pikken van de snelle economische ontwikkeling die China in de komende jaren zal doormaken.

1.2. *De economische situatie in 1995/1996*

Volgens ramingen van het Chinese Planbureau zal China's economie in de komende vijf jaar een gemiddelde reële groei van 8 à 9 % kennen, tegenover 11,7 % in de periode 1991-1995. De inflatie, die onder het vijfjarenplan 1991-1995 nog gemiddeld 11,6 % bedroeg, wil Peking tot 8 à 9 % terugbrengen. Het restrictieve beleid zal worden voortgezet, ook al is het niet uitgesloten dat onder invloed van de gunstige economische vooruitzichten en van politieke druk een minder stringent monetair beleid zal worden gevoerd.

Peking ziet China's verdere economische ontwikkeling optimistisch tegemoet, ondanks de ernstige problemen waarmee het land momenteel te kampen heeft: de achterblijvende ontwikkeling van de landbouwsector, de noodlijdende staatssector en de toenemende kloof tussen het snel groeiende oosten en het achteropgeeraakte binnenland.

De industriële staatsbedrijven blijven China's grote zorgenkind. Het land staat voor een ernstig dilemma: moet het kiezen voor een toename van de inflatie dan wel voor een stijging van de werkloosheid? Als het restrictieve beleid consequent zou worden doorgevoerd, zouden er nog méér ontslagen moeten vallen, maar vanuit sociaal oogpunt is zulks volkomen uit den boze.

Om de toenemende migratie vanuit het binnenland naar de rijke kustprovincies een halt toe te roepen en tot een meer evenwichtige ontwikkeling van 's lands economie te komen is nog een veel grotere inspanning nodig. In het verleden hebben de oostelijke provincies steeds een voorkeursbehandeling gekregen, met als gevolg dat zij altijd méér buitenlandse investeringen hebben aangetrokken dan het binnenland (in de oostelijke provincies kwamen er van iedere 100 in vaste activa geïnvesteerde yuan 18 uit het buitenland, maar in het binnenland waren dit er slechts 2).

China's bruto binnenlands produkt is in 1995 reëel met 10,2 % gestegen, waardoor een belangrijke voorwaarde voor een „zachte landing” van de economie is vervuld. In 1994 bedroeg de toename van het BBP nog 11,8 % en in 1993 zelfs 13,4 %, waardoor de economie op de rand van oververhitting was beland.

Het restrictieve beleid van de Chinese regering heeft positieve resultaten opgeleverd op het vlak van de bestrijding van de inflatie, die in 1995 14,8 % bedroeg.

De particuliere besparingen bij banken en coöperatieve kredietinstellingen op het platteland zijn in 1995 verder toegenomen. Eind 1995 bedroegen de totale particuliere besparingen 3 550 miljard yuan, wat neerkomt op een toename van 40 % sinds begin 1995.

De buitenlandse investeringen hadden in 1995 en 1996 nog steeds voornamelijk het rijke oosten als bestemming: meer dan 70 % kwam in Guangdong, Fujian, Shanghai enz. terecht, terwijl Tibet en Binnen-Mongolië volledig uit de boot vielen.

Dit zal de wrevel over de achterstelling van het binnenland ten opzichte van het rijke oosten alleen maar doen toenemen. Peking heeft weliswaar veranderingen in het vooruitzicht gesteld, maar in de praktijk is daar nog niets van terechtgekomen. De nadelige gevolgen van het eenzijdige ontwikkelingsbeleid voor plattelandsgebieden — werkloosheid en ontvolking — zullen dan ook steeds erger worden.

De ontwikkeling van de buitenlandse investeringen lijkt op het eerste gezicht weinig problematisch. In 1995 is door alle buitenlandse bedrijven samen voor een bedrag van 37,7 miljard dollar geïnvesteerd (11,7 % meer dan in 1994). Samen met het positieve saldo op de handelsbalans zorgden deze investeringen voor een aanzienlijke toename van de deviezenreserves (die eind 1995 73,6 miljard dollar bedroegen). In totaal heeft China tot nu toe voor 133,4 miljard dollar aan buitenlandse investeringen ontvangen.

In het geval van de toegezegde maar nog niet uitgevoerde investeringen is het stijgingspercentage in 1995 tot 10,9 % teruggelopen, wat neerkomt op een daling van bijna 20 %. Deze afname is o.m. te wijten aan de krap-geldpolitiek van de regering, die tot gevolg heeft dat de lokale banken niet in staat zijn om de Chinese partner van een joint venture aan de benodigde financiële middelen te helpen.

Positief is dat er een verschuiving optreedt in de aard van de buitenlandse investeringen. Vroeger bestonden deze voor zowat éénderde uit speculatieve investeringen; het ging daarbij vooral om investeringen in de onroerend-goedsector, die grotendeels afkomstig waren uit Hongkong, Taiwan en Singapore. De laatste tijd wordt er echter steeds meer geïnvesteerd in de productiesector; opmerkelijk is vooral de toename van het aantal joint ventures die grote machines, elektronische apparatuur en producten ten behoeve van de infrastructuur en van de grondstoffenwinning en -verwerking produceren.

1.2.1. China's buitenlandse handel is in 1995 met 26,3 % toegenomen, wat het land een handelsoverschot ten belope van 20 miljard dollar opleverde (uitvoer: 126 miljard; invoer: 106,3 miljard).

In 1995 heeft de Europese Unie als handelspartner terrein verloren tegenover de Pacific-landen. Het EU-aandeel in de Chinese invoer nam in 1995 af tot 15 %. Frankrijk is op de ranglijst van de belangrijkste exporteurs ingehaald door Canada en Maleisië en staat nu op de dertiende plaats; Groot-Brittannië is niet alleen door Canada en Maleisië maar ook door Indonesië gepasseerd en moet nu genoegen nemen met de vijftiende plaats; bij de tien belangrijkste „leveranciers” van China zijn er nu nog slechts twee uit Europa, nl. Duitsland en Italië.

In het algemeen is de handel met Oost-Azië het sterkst gestegen. De toename was het grootst in het geval van de ASEAN-landen (+ 50,5 %); daarna komen achtereenvolgens Korea (+ 47,1 %), Japan (+ 26,9 %), Hongkong (+ 20,1 %) en Taiwan (+ 16,8 %).

Wat de structuur van de Chinese uitvoer betreft heeft zich in 1995 een verdere verschuiving in de richting van de uitvoer van verwerkte producten voorgedaan. Dit soort producten is momenteel goed voor 86,5 % van de totale uitvoer. Vooral de export van machines en transportmiddelen is sterk toegenomen: in deze sectoren bedroeg de toename maar liefst 61,3 %, terwijl de stijging in de kledingsector — van oudsher de belangrijkste Chinese exportsector — slechts 8 % bedroeg.

De toename van de invoer van verwerkte producten daarentegen lag met 8,1 % een flink stuk beneden het gemiddelde. Het restrictieve beleid van de Chinese regering heeft er zelfs voor gezorgd dat de invoer van de traditionele importproducten machines en transportmiddelen voor het eerst sinds het begin van het hervormingsbeleid negatieve groeicijfers te zien gaf (– 1,4 %).

Belangrijke importproducten waren in 1995 en 1996 vooral chemische producten (+ 49,4 %) en producten van de elektronische en elektrotechnische industrie (+ 34,9 %). De Unie is China's voornaamste leverancier van de meest geavanceerde technologieën (b.v. glasvezelkabels voor telecommunicatienetwerken). Eind juni 1996 had China met de Unie al 3 297 contracten voor de invoer van technologie, voor een totaalbedrag van 26,5 miljard dollar, ondertekend. Deze contracten waren samen goed voor 48,6 % van de totale Chinese invoer van technologische producten.

De invoer uit de Unie is over het geheel genomen met 7,3 % gestegen; de toename bedroeg 0,7 % in het geval van Italië, 10,6 % in het geval van Frankrijk, 7,6 % in het geval van Groot-Brittannië en 5,9 % in het geval van Duitsland. Bij Europa's belangrijkste concurrenten lagen de stijgingspercentages echter aanzienlijk hoger: 11,3 % in het geval van Japan, 14,3 % in het geval van de Verenigde Staten, 11,0 % in het geval van Taiwan en 40,9 % in het geval van Korea.

Als zoals verwacht de groei van de Chinese economie aanhoudt, zal dit nadelige gevolgen voor de internationale grondstoffen- en levensmiddelenmarkten met zich brengen.

In dit verband zij erop gewezen dat China goed is voor 22 % van de wereldbevolking, 7 % van de oppervlakte cultuurgrond, eveneens 7 % van de zoetwaterreserves en resp. 2 % en 11 % van de olie- en steenkoolreserves. De Unie dient hiermee terdege rekening te houden bij het uitstippelen van haar economisch beleid op lange termijn.

1.3. *Recente ontwikkelingen (1996)*⁽¹⁾

Op 19 januari 1997 heeft de voor het Planbureau verantwoordelijke minister, Chen Jinhua, de statistische gegevens over 1996 bekend gemaakt. Volgens die informatie heeft de Chinese economie een geslaagde „zachte landing” achter de rug. De groei en de inflatie, die de Chinese autoriteiten in 1996 wilden terugbrengen tot resp. 8 % en 10 %, kwamen uiteindelijk uit op resp. 9,7 % en 6,1 % (4,2 % in december 1996).

De investeringen zijn in 1996 nominaal met 18,9 % en reëel met 12,5 % gestegen. De consumptiegoederen-omzet is nominaal met 19,3 % en reëel met 12 % toegenomen.

De uitvoer was in 1996 goed voor 151,1 miljard dollar, wat neerkomt op een stijging van 1,5 %. De invoer is met 138,3 miljard dollar, d.i. 5,1 %, toegenomen.

De buitenlandse investeringen bedroegen 40 miljard dollar en de deviezenreserves 105 miljard dollar.

Volgens Chen Jinhua zal de economische groei in het tweede jaar van het Negende Vijfjarenplan aanhouden. Verwijzend naar het in 1993 van start gegane stabiliseringsbeleid liet de minister zich lovend uit over de „Deng-Xiaoping-doctrine” inzake de totstandbrenging van een „socialistische markteconomie met Chinese trekken”. Via macro-economisch toezicht zal er ook in de toekomst naar worden gestreefd de markteconomische krachten, met hun streven naar snelle winsten, in toom te houden.

De minister gaf evenwel toe dat er ook problemen zijn. De capaciteit van de olieraffinaderijen wordt slechts voor 70 % benut. Er zijn te veel textiel- en polyesterfabrieken. Maar liefst 45 % van de staatsondernemingen is verliesgevend; de totale ondernemingsverliezen in 1996 bedroegen volgens de officiële cijfers 69 miljard yuan (ongeveer 8,32 miljard dollar), wat neerkomt op een stijging van 45 % t.o.v. 1995. De totale schuld van de staatsondernemingen bedroeg 3,36 biljoen yuan (ongeveer 405 miljard dollar).

De spaartegoeden bij Chinese banken bedroegen op 31 december 1996 in totaal 3,85 biljoen yuan (ongeveer 464 miljard dollar). De Chinese regering heeft 30 miljard yuan (ongeveer 3,6 miljard dollar) uitgetrokken voor het geval dat de banken uit vrees voor faillissementen geen krediet meer ter beschikking willen stellen.

Om de noodlijdende staatsondernemingen voor de ondergang te behoeden heeft de regering massale ontslagen, belastingverlagingen en een moratorium voor rentebetalingen aan banken in het vooruitzicht gesteld.

Al bij al ziet het Chinese bewind 1997 met vertrouwen tegemoet, niet het minst vanwege het feit dat Hongkong weer in de „Chinese moederschoot” terugkeert.

⁽¹⁾ *Bron:* Frankfurter Allgemeine Zeitung, 20 januari 1997; de cijfers zijn ontleend aan officiële Chinese statistieken.

Advies van het Economisch en Sociaal Comité over „Ambacht en MKB”

(97/C 158/09)

Het Economisch en Sociaal Comité heeft op 19 december 1995 besloten, overeenkomstig artikel 23, tweede alinea, van het Reglement van Orde een advies op te stellen over „Ambacht en MKB”.

De Afdeling voor industrie, handel, ambacht en diensten, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 7 februari 1997 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Pezzini.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 344e Zitting (vergadering van 20 maart 1997) het volgende advies uitgebracht, dat met 112 stemmen vóór en één stem tegen, bij drie onthoudingen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. In het Verdrag van Rome van 1957 komt een gemeenschappelijk beleid ten behoeve van ondernemingen niet voor. Pas vanaf de jaren tachtig begint een dergelijk beleid vorm te krijgen. Dit gebeurt in het kielzog van de maatregelen voor de toepassing van het Witboek over de interne markt⁽¹⁾ en de nieuwe communautaire beleidsvormen. Doel daarvan is, de omstandigheden te verbeteren waaronder de Europese kleine en middelgrote bedrijven hun plaats kunnen vinden in de interne markt van na 1992.

1.2. Tijdens de Topconferenties van Edinburgh (december 1992), Kopenhagen (juni 1993) en Korfoe (juni 1994) wordt het belang van het MKB en de ambachtelijke ondernemingen voor de EU uiteindelijk formeel erkend. Bovendien worden een aantal initiatieven (waaronder het programma voor meerjarige acties ten gunste van het MKB — 1993-1996) en een resolutie goedgekeurd. Die (later in een „Actieprogramma voor het MKB” veranderde) resolutie is het vervolg op een memorandum van het Belgische voorzitterscollege en roept op tot versterking van het concurrentievermogen van de Europese, vooral kleine, middelgrote en ambachtelijke ondernemingen en verbetering van de werkgelegenheids-situatie.

1.3. De volgende cijfers⁽²⁾ zijn tekenend voor het belang van MKB en ambacht in de productiestructuur van de EU: 99 % van de Europese bedrijven heeft minder dan 250 werknemers in dienst. Bovendien mag ervan worden uitgegaan dat het merendeel daarvan uit kleine ambachtelijke bedrijfjes bestaat, aangezien 93 % van de EU-ondernemingen minder dan tien werknemers telt.

1.4. Het MKB is in de EU goed voor meer dan tweederde van alle arbeidsplaatsen, waarbij de „micro-bedrijven” (van 0 tot 9 werknemers) als werkgever nauwelijks voor grote ondernemingen onderdoen (goed voor 29 % van de werkgelegenheid). De afgelopen drie jaar is 75 % van alle nieuwe arbeidsplaatsen in Europa in het MKB en ambachtelijke ondernemingen gecreëerd. Als dan ook nog in aanmerking wordt genomen dat het

MKB meer dan 70 % van de totale omzet in de EU vertegenwoordigt, wordt duidelijk dat MKB en ambacht de economische en sociale hoekstenen van de Europese Unie zijn.

1.5. Enkele jaren geleden is daarom een EU-beleid ten gunste van MKB en ambacht opgestart, waarmee aan de reële behoeften van de ambachtelijke ondernemer moet worden voldaan en erkenning wordt gegeven aan diens belangrijke rol voor groei en werkgelegenheid.

2. Van „Avignon” tot „Berlijn”

2.1. De Commissie heeft zich er in de periode na de eerste te Avignon gehouden Europese conferentie over het ambacht (oktober 1990), in nauwe samenwerking met representatieve categorale organisaties, voor ingezet om aan de behoeften van ambachtelijke bedrijven te voldoen. „Avignon” heeft de impuls gegeven tot talrijke acties: de handleiding van de organisaties van ambacht en kleine ondernemingen; proefprojecten voor de beroepsopleiding van meewerkende echtgenoten; grensoverschrijdende opleidingen en vorming inzake normalisatie en certificering van kwaliteitsproducten. Dat de balans van deze jaren positief is, heeft geen betoog. Enerzijds kan worden vastgesteld dat de Commissie weliswaar een begin heeft gemaakt met de tegemoetkoming aan de behoeften van ambachtelijke en kleine ondernemingen, maar dat de veranderingen die daardoor sinds „Avignon” tot stand zijn gebracht, de noodzaak om de uitwisseling en dialoog tussen ondernemingen, hun nationale en Europese vertegenwoordigers en de vertegenwoordigers van de EU-lid-staten voort te zetten, alleen maar groter maakt; anderzijds leveren de structurele uitdagingen waarmee micro-ondernemingen in de nabije toekomst zullen worden geconfronteerd, tal van problemen op.

2.2. Die problemen houden verband met externe en interne factoren. De externe moeilijkheden vloeien voort uit het feit dat de concurrentie waaraan ambachtelijke bedrijven het hoofd moeten bieden, steeds scherper wordt, omdat:

— de EU één interne markt is gaan vormen;

⁽¹⁾ Witboek van de Commissie over de interne markt, Brussel, 1985.

⁽²⁾ Bron: Eurostat.

- grote ondernemingen „marktniches” hebben veroverd die van oudsher aan kleine en micro-ondernemingen waren voorbehouden;
- grootscheepse commerciële projecten, zoals super- en hypermarkten, tot stand worden gebracht, waarbij iedere nieuwe arbeidsplaats overeenkomt met het verlies van drie à vier arbeidsplaatsen in de traditionele ambachtelijke en handelsbedrijven;
- de „doe-het-zelf”-werkzaamheden toenemen;
- steeds meer „zwart” wordt gewerkt.

2.3. Bovendien ondervinden ambachtelijke en kleine ondernemingen een concurrentienadeel doordat zij onvoldoende en telaar worden geïnformeerd over belangrijke economische ontwikkelingen, gaande van normen en kwaliteitscertificatie tot wettelijke voorschriften inzake bijvoorbeeld milieubescherming en veiligheid op de werkplek. De interne moeilijkheden houden verband met:

- geringe financiële middelen;
- zware belastingdruk en hoge administratieve kosten;
- weinig kennis omtrent strategische bedrijfsvoering en de organisatie van een bedrijf;
- tekortschietende beroepsopleiding van de werknemers.

2.4. Tijdens de tweede conferentie van Berlijn van september 1994 is de lijst opgemaakt van de voornaamste redenen tot zorg voor het bedrijfsleven als gevolg van de zich momenteel in de EU voordoende economische en sociale veranderingen. Dankzij deze conferentie krijgt ambacht nu veel meer aandacht in EU-verband⁽¹⁾ en wordt bij de voorbereiding van de werkzaamheden (tijdens de voorbereidende conferenties) kwalitatief een nieuwe aanpak gevolgd. De 144 voorstellen die tijdens de conferentie van Berlijn zijn gedaan, zijn inmiddels aan de Commissie en de andere EU-instellingen voorgelegd en komen in grote lijnen op het volgende neer:

- meer inspraak voor vertegenwoordigers van ambachtelijke en kleine bedrijven bij de uitwerking van EU-regelgeving;
- toegang tot internationale markten voor ambachtelijke en kleine bedrijven;
- samenwerking met de Midden- en Oost-Europese landen;
- verbetering van het imago van het ambacht;
- kennis over de economische functie van ambachtelijke en kleine bedrijven;
- integratie van kleine en ambachtelijke bedrijven in de interne markt;
- beroepsopleiding;
- vereenvoudiging van de administratie;
- grensoverschrijdende zones;

⁽¹⁾ Commissie, ambacht en kleine ondernemingen in het Europese integratieproces, Resultaten van de tweede Europese conferentie over ambacht en kleine ondernemingen (Berlijn, 4 september 1995).

- financiering en toegang tot krediet;
- meer bekendheid voor de activiteiten van de diensten van de Commissie.

2.5. De Commissie heeft alle voorstellen bestudeerd en is tot de conclusie gekomen dat ongeveer de helft daarvan al is verwezenlijkt (door EU-beleid of door maatregelen die kort vóór de conferentie waren genomen). Het Comité verzoekt de Commissie om een analyse op te maken van de reeds verwezenlijkte voorstellen, en aan te geven hoe zij de resterende acties denkt uit te voeren.

2.6. Tot besluit kan worden gesteld dat de in Berlijn gehouden tweede Europese conferentie over ambacht en kleine ondernemingen een belangrijke mijlpaal is op de weg naar een grotere rol voor ambachtelijke bedrijven in de economie en het sociale en politieke leven van de EU. Bovendien is met deze conferentie opnieuw een stap gezet in de richting van méér kennis over en de oplossing van de problemen van de betrokken bedrijven. Alle ogen zijn nu gericht op de derde Europese conferentie over ambacht die in Milaan zal worden gehouden.

3. Het EU-beleid inzake MKB en ambacht

3.1. Het begrip „ambacht” dekt niet in alle lid-staten dezelfde lading. Ook de wettelijke definities — waar die bestaan — vertonen verschillen. In zijn advies van oktober 1992 over MKB en ambacht⁽²⁾ geeft het Comité de volgende opsomming van kenmerken van ondernemingen „met een ambachtelijk karakter” en van kleine bedrijven:

- een over het algemeen kleine omvang (slechts enkele regio's en landen vormen een uitzondering op die regel);
- een spilfunctie in de plaatselijke economie en/of in technologische speerpuntindustrieën;
- de productie van eenmalige goederen of kleinschalige producties;
- juridische en financiële autonomie;
- gezinskarakter, met een belangrijke rol voor de meewerkende echtgeno(o)t(e);
- een kundig bedrijfshoofd dat nauw met de werknemers samenwerkt.

3.2. Het belang van met name micro-ondernemingen en ambacht moet overigens niet alleen worden afgelezen aan hun aantal en/of bijdrage aan de economische bedrijvigheid, werkgelegenheid en toegevoegde waarde; er moet ook worden gekeken naar hun motorfunctie voor de communautaire economie. Door hun geheel eigen interne organisatie en positie op markten met

⁽²⁾ Advies van het Economisch en Sociaal Comité over het MKB en ambacht, PB nr. C 322 van 16. 12. 1992.

groeipotentieel spelen micro- en ambachtelijke ondernemingen een cruciale rol waar het gaat om productiviteit, innovatie en mobiliteit. Die laatste factoren zijn van essentieel belang voor de structurele ontwikkeling van de economie in haar geheel, maar vooral in de noodlijdende regio's.

3.3. Ambachtelijke bedrijven hebben echter te kampen met heel andere problemen dan middelgrote of grote bedrijven. Enkele van die problemen houden verband met het feit dat bedrijven steeds meer buiten de enge grenzen van de plaatselijke en traditionele markt moeten treden en een plaats op de Europese markt moeten veroveren.

3.4. Het is voor ambachtelijke bedrijven minder gemakkelijk dan voor middelgrote of grote bedrijven om zich door de doolhof van bestuurlijke en wettelijke regels en procedures heen te worstelen (men denke daarbij vooral aan de milieu- en interne-marktwetgeving).

3.5. Voor ambachtelijke bedrijven is het moeilijker om aan financiële middelen en/of krediet te komen, toegang te verkrijgen tot communautaire informatie en samen te werken met buitenlandse bedrijven. Ook is het minder gemakkelijk voor ambachtelijke ondernemers om voor hun bedrijf een Europese strategie te ontwikkelen. Het door de Commissie voorgestelde EU-beleid ten gunste van MKB en ambacht heeft dan ook tot doel die problemen voor de ambachtelijke bedrijven minder groot te maken en het voor hen op die manier gemakkelijker te maken om voor zich een plaats op de interne markt te veroveren. In ieder geval dient er een studie te worden gedaan naar de mogelijkheden voor ambachtelijke en vrouwelijke ondernemers om financiële middelen en/of krediet te verkrijgen.

3.5.1. Ook op het gebied van onderzoek en technologische ontwikkeling wordt het MKB niet vergeten: in het vierde kaderprogramma voor 1994-1998 zijn — voortbordurend op het succes van Craft (met bijvoorbeeld de uitvoerbaarheidspremies) — maatregelen ten gunste van het MKB opgenomen. Deze maatregelen zijn niet alleen gericht op traditionele kleine en middelgrote bedrijven, maar ook op bedrijven die hoogwaardige technologie produceren. Het doel ervan is, deze bedrijven aan te zetten tot deelname aan alle nieuwe communautaire programma's op OTO-gebied.

3.6. De impact van EU-beleid op de Europese productiestructuur kan alleen worden vergroot als de EU-autoriteiten onderscheid maken tussen maatregelen voor micro- en kleine bedrijven en maatregelen voor middelgrote bedrijven. De redenen daarvoor zijn uiteraard de grote verschillen tussen deze twee categorieën zowel wat de methoden voor productie en afzet als de wijze van organisatie/beheer van het bedrijf betreft.

3.7. Tegen deze achtergrond heeft de Commissie ervoor gekozen om niet rechtstreeks de bedrijven zelf, maar de instanties die voor ondernemingen als tussenschakel fungeren (Commissiedocument 502 def., blz. 12: „intermediairs”), te steunen. Gedoeld wordt op instanties die deze bedrijfscategorieën vertegenwoordigen, zoals beroepsorganisaties en categorale bonden.

3.8. De in EU-verband genomen maatregelen zijn van uiteenlopende aard en gaan van Europese informatiecentra (informatienetwerken) tot BC-NET (samenwerkingsverbanden), BSO, Europartnerschap en Interprise (samenwerking tussen ondernemingen). Verder zijn er nog acties voor toeleverende bedrijven en proefprojecten (Euromanagement, Handel 2000 en Beginkapitaal). Daarnaast heeft de EU vierentwintig fondsen in het leven geroepen die kapitaal leveren voor het opstarten van bedrijven of voor de beginperiode van net opgerichte bedrijven. Dergelijke bedrijven hebben behoefte aan steun bij de bedrijfsvoering en aan financiële middelen om projecten met een groei- en innovatiepotentieel te kunnen verwezenlijken.

3.9. Ambachtelijke bedrijven worden bovendien — zij het onvoldoende in het licht van hun betekenis voor de economie van de EU — gesteund in het kader van het regionaal beleid, de communautaire bestekken (CB's) en communautaire initiatieven (CI's), en door de Europese Investeringsbank (met name door het verstrekken van globale leningen).

3.10. De structuurfondsen staat voor de periode 1994-1999 een totaal bedrag van 141 miljard ecu ter beschikking. Met het leeuwendeel van dat hoge bedrag (de structuurfondsen slorpen immers zelf al circa 35 % van de hele jaarlijkse EU-begroting op) zullen de nationale communautaire bestekken (CB's) worden bekostigd, vooral voor infrastructuur. Slechts een klein deel van die middelen zal echter worden gebruikt voor de bevordering van MKB en ambacht, terwijl 9 % van het totale bedrag (13,450 miljard ecu) bovendien bestemd is voor communautaire initiatieven (CI's).

3.11. Speciale vermelding verdient het CI ten behoeve van het MKB, waarvan het budget (1 miljard ecu) voor de cofinanciering van een reeks acties ter ondersteuning van MKB en ambacht zal worden gebruikt.

3.12. Uiteraard moet nog wel een antwoord worden gevonden op de vraag hoe ambachtelijke bedrijven doeltreffend gebruik kunnen maken van het bestaande scala aan mogelijkheden of, anders gezegd, hoe ervoor kan worden gezorgd dat — overeenkomstig de wens van Commissie (Mededeling (95) 502) en Europees Parlement (Thyssen-verslag) — van de bestaande acties en programma's volop profijt wordt getrokken. Een optimale werking van die programma's/acties, alsook de verbetering van het contact tussen plaatselijke, nationale en EU-acties en van de overzichtelijkheid daarvan (voorwaarde waaraan moet worden voldaan om de deelname van bedrijven te vergroten) kan alleen worden bewerkstelligd door administratieve vereenvoudiging, verkorting van de tijd die nodig is voor de toegang tot financiering, de uitbreiding van de begeleidingsmogelijkheden en de verbreding en verdieping van de samenwerking (partnerschap) tussen EU-, nationale en regionale overheden en vertegenwoordigers van beroepskringen.

3.13. Daarin ligt ook de betekenis van het „Geïntegreerd programma voor het MKB en ambacht”⁽¹⁾ dat een nieuw kader schept waarbinnen de diverse mogelijkheden van de EU tot steunverlening bij de oprichting en de ontwikkeling van bedrijven, gemakkelijker kunnen worden opgespoord en gecombineerd. De Commissie heeft zich er met dit programma met name toe verbonden om voor ambachtelijke bedrijven gunstige wettelijke en bestuurlijke randvoorwaarden te scheppen. Dit programma maakt geen nieuwe financiële middelen vrij, maar bundelt de acties ten gunste van MKB en ambacht die onderdeel zijn van andere belevismvormen of fondsen (b.v. de structuurfondsen, OTO-programma's en beroepsopleidingsprojecten). Voor de financiering van de nieuwe acties zal uit bestaande belevisminstrumenten worden geput. Ten einde de programma's nog efficiënter aan te passen aan de bijzondere kenmerken van ambachtelijke en kleine bedrijven, verzoekt het Comité de Commissie een mededeling op te stellen over de deelname van de ambachtelijke sector aan de communautaire programma's.

3.14. De Europese organisaties van ambachtelijke en kleine bedrijven, die steeds nauwer bij de communautaire werkzaamheden worden betrokken, hebben de afgelopen jaren bij de tenuitvoerlegging van deze belevismvormen een belangrijke rol gespeeld. De ambachtsorganisaties zijn lid van talloze comités bij de EU-instellingen. De Commissie heeft zich overigens duidelijk voorstander getoond van iedere vorm van overleg tussen nationale organisaties en van de bundeling van hun bevoegdheden.

3.15. *Impact van EU-maatregelen op ambachtelijke ondernemingen*

Uit de analyse van de maatregelen die de EU de afgelopen jaren ten gunste van MKB en ambacht heeft genomen en de evaluatie van de impact van die maatregelen op de ambachtelijke productiestructuur, blijken niet alleen de talrijke verdiensten daarvan, maar ook de volgende knelpunten:

- de ten gunste van ambachtelijke ondernemingen genomen maatregelen zijn altijd deel van een groter geheel. Daardoor is het moeilijker de begunstigden te identificeren en worden de gunstige gevolgen ervan voor ambachtelijke ondernemingen dus minder groot. De betrokken maatregelen worden bovendien dikwijls genomen zonder voorafgaand overleg met sectorale organisaties;
- maatregelen voor ambachtelijke ondernemingen zijn nauwelijks op de specifieke kenmerken van ambachtelijke of, meer in het algemeen, micro-ondernemingen afgestemd;

— het aantal, overigens niet gecoördineerde, maatregelen is zo groot dat de ambachtelijke ondernemer er geen wegwijs meer in weet, waardoor de impact ervan op de ambachtelijke bedrijvigheid minder groot is. De initiatieven van de EU zouden dan ook moeten worden gecoördineerd. De slagkracht van lokale, nationale en EU-maatregelen zou kunnen worden vergroot door de oprichting van een verbindingsgroep ambachtelijke en kleine bedrijven binnen het Parlement en het ESC, en van een „interservice”-groep van de Commissie, die onder toezicht van D.-G. XXIII zou instaan voor de coördinatie van de acties van de Commissie ten behoeve van ambachtelijke en kleine ondernemingen.

3.15.1. Het voorgaande maakt duidelijk dat hier twee fundamentele problemen spelen: ten eerste kan niet langer worden gewerkt met een algemene definitie van kleine en middelgrote bedrijven, waaronder ook nog de — zowel ambachtelijke als commerciële — micro-ondernemingen vallen; ten tweede is rationalisering van de initiatieven geboden door deze op de specifieke kenmerken en behoeften van ambachtelijke ondernemingen af te stemmen.

3.15.2. De aanbeveling van de Commissie inzake een gemeenschappelijke definitie van het Europese MKB is een bijdrage aan de oplossing van het eerste probleem. Daarin stelt de Commissie dat in het MKB onderscheid moet worden gemaakt tussen middelgrote, kleine ondernemingen en micro-ondernemingen. Wat moet worden voorkomen is dat alle ambachtelijke ondernemingen, die in de lid-staten nog steeds op grond van hun specifieke kenmerken zullen worden gedefinieerd, over één kam worden geschoren. Volgens de aanbeveling hebben micro-ondernemingen minder dan tien werknemers in dienst (de omzet wordt hier buiten beschouwing gelaten), tegen 10 à 49 werknemers in kleine ondernemingen (met een omzet tot 7 miljoen ecu) en 50 à 249 werknemers voor middelgrote ondernemingen (met een omzet tot 40 miljoen ecu). Ondernemingen met 250 werknemers of meer worden als „groot” aangemerkt.

3.15.3. In verband met het tweede probleem moet worden vastgesteld dat de globale benadering van de Commissie bij alle EU-steunmaatregelen ten behoeve van MKB en ambacht verwarring sticht onder de lokale beheerders van de fondsen en de bedrijven waarvoor de steun is bestemd. Deze feitelijke situatie heeft haar weerslag op de uitwerking van de programma's en de mate waarin aan de daadwerkelijke behoeften van de ambachtelijke ondernemingen wordt voldaan. Het nieuwe meerjarenprogramma voor het MKB (1997-2000) zou hierdoor bij voorbaat al kunnen worden uitgehouden.

4. Wettelijke definitie van het begrip „ambacht”

4.1. Niet alle landen hebben een wettelijke definitie van het begrip „ambacht”, terwijl de definities in de landen die daarover wel beschikken, verschillen vertonen. Bij de bestudering van de wettelijke voorschriften op dit gebied blijkt dat de bestaande definities aan de hand van drie uitgangspunten worden onderverdeeld,

⁽¹⁾ COM(94) 207 def. van 3. 6. 1994; resolutie van de Raad van 10. 10. 1994, PB nr. C 294 van 22. 10. 1994; COM(95) 362 def. van 8. 9. 1995.

nl. bedrijfsgrootte/sector, beroepsactiviteit en artistieke activiteiten.

4.2. Die verscheidenheid moet niet als een probleem worden opgevat, maar als een bewijs van culturele en economische rijkdom en het uitgangspunt voor een gemeenschappelijke strategie waardoor de identiteit van het Europese ambacht in ere gehouden en verrijkt wordt.

4.3. In de „bedrijfsgrootte/sector”-benadering worden de voor de bedrijfsgrootte vastgestelde grenzen aan de hand van het aantal werknemers bepaald. Het verschil met de indeling „ambachtelijke beroepen” is dat in die laatste benadering geen kwantitatief onderscheid wordt gemaakt tussen ambachtelijke en micro-/kleine ondernemingen en dat wordt uitgegaan van de sector waartoe het betrokken bedrijf behoort. De voor de indeling „artistieke activiteiten” gevolgde benadering is van de drie het meest restrictieve, omdat daarin alleen ruimte is voor ambachtelijke bedrijven met een artistieke inslag⁽¹⁾.

4.4. Indeling „bedrijfsgrootte/sector”

De voornaamste maatstaf bij deze benadering is de grootte van een bedrijf uitgedrukt in aantal werknemers. Dat aantal kan afhankelijk zijn van de sector waarbinnen het betrokken bedrijf werkzaam is (in Italië) of voor alle sectoren hetzelfde zijn (in Frankrijk en Nederland). Deze benadering wordt dus gevolgd in Italië, Frankrijk en Nederland.

4.4.1. In Italië wordt voor het eerst een wettelijke regeling voor ambachtelijke ondernemingen ingevoerd bij wet nr. 860 van 25 juli 1956 (houdende voorschriften voor de juridische regeling van het ambachtelijke bedrijf). Momenteel is wet nr. 443 van 8 augustus 1985 van kracht. Krachtens die wet kan een bedrijf als ambachtelijk worden aangemerkt, óók als dat bedrijf werknemers in dienst heeft die onder leiding van de ondernemer of diens vennoten werken, op voorwaarde dat de volgende grenzen niet worden overschreden:

- a) voor ondernemingen die niet in serie produceren mag het aantal werknemers niet groter zijn dan 18 (de leerlingen inbegrepen, van wie er niet meer dan 9 mogen zijn). Het maximale aantal werknemers kan worden opgetrokken tot 22, als de extra werknemers tenminste leerlingen zijn;
- b) voor ondernemingen die in serie produceren (op voorwaarde dat die productie niet volledig is geautomatiseerd) is het maximale aantal werknemers 9 (met inbegrip van de leerlingen, van wie er niet meer dan vijf mogen zijn). Het maximale aantal werknemers kan worden opgetrokken tot 12, als de extra werknemers tenminste leerlingen zijn;
- c) voor ondernemingen die een artistieke of traditionele productie hebben of die maatkleiding produceren, mag het aantal werknemers de 32 niet overschrijden (met inbegrip van de leerlingen, van wie er niet

meer dan 16 mogen zijn). Het maximale aantal werknemers kan worden opgetrokken tot 40, als de extra werknemers leerlingen zijn. Of een onderneming tot deze categorie behoort, wordt vastgesteld bij presidentieel decreet, na overleg met de regio's en de nationale raad voor het ambacht;

- d) voor vervoersondernemingen is het maximale aantal werknemers 8;
- e) voor ondernemingen die in de bouw werkzaam zijn, mag het aantal werknemers de 10 niet overschrijden (met inbegrip van de leerlingen, van wie er niet meer dan 5 mogen zijn). Het maximale aantal werknemers kan worden opgetrokken tot 14, als de extra werknemers tenminste leerlingen zijn.

4.4.2. In Frankrijk vallen ambachtelijke ondernemingen hoofdzakelijk onder het Wetboek voor het ambacht (decreten 55-656 en 55-657 van 20 mei 1955, die kracht van wet hebben gekregen bij wet 58-346 van 3 april 1958 en de daarop volgende wijzigingen) en decreet 83-487 van 10 juni 1983 (gewijzigd bij decreet 88-109 van 2 februari 1988). Volgens decreet 62-235 van 1 maart 1962 mag een ambachtelijke onderneming niet meer dan 5 werknemers hebben. Dit aantal is bij decreet 76-879 van 21 september 1976 tot maximaal 10 opgetrokken. Thans is een decreet goedgekeurd waardoor het maximum is opgetrokken tot 15 („Droit de suite” — Decreet van december 1995 en Wet van 5 juli 1996). Onlangs is bovendien Wet 96/603 van 5 juli 1996 over de ontwikkeling en bevordering van handel en ambacht goedgekeurd, waarin het „droit de suite” ongewijzigd wordt gehandhaafd.

4.4.3. De in Nederland gebezigde (wel officiële, maar niet wettelijk vastgelegde) definitie houdt qua methode het midden tussen de benaderingen „bedrijfsgrootte/sector” en „ambachtelijke beroepen”, ook al weegt het criterium „bedrijfsgrootte” het zwaarst: volgens deze definitie mogen ambachtelijke bedrijven niet meer dan tien werknemers in dienst hebben en moeten deze tot een bepaalde sector behoren.

4.5. Indeling „ambachtelijke beroepen”

4.5.1. Deze benadering is bijzonder dynamisch, omdat daarvoor wordt uitgegaan van nationale wetten (de „Handwerksordnung 127” van 28 december 1965 in Duitsland, de „Gewerbeordnung 1994” in Oostenrijk en de Wet van 1990 in Luxemburg) waarin is vastgelegd welke sectoren als „ambachtelijk” kunnen worden aangemerkt, zonder dat wordt gekeken naar het aantal werknemers in een bedrijf. Dat „ambachtelijke” karakter van bepaalde sectoren hangt op zijn beurt weer af van „ambachtelijke beroepen”, waarvan er in Duitsland 127 en in Luxemburg 151 zijn geïdentificeerd en voor de uitoefening waarvan een specifiek diploma vereist is. De landen waarin deze benadering wordt gevolgd zijn dus Duitsland, Oostenrijk en Luxemburg.

4.5.2. In Duitsland is momenteel de nationale wet voor ambachtelijke ondernemingen van 28 december 1965 van kracht, die in de loop der jaren bij herhaling is gewijzigd (de laatste keren bij de wetten van 20 december 1993 en 5 oktober 1994).

⁽¹⁾ Voor meer informatie over de wetgeving inzake ambachtelijke bedrijven in Italië, Frankrijk en Duitsland: Ambachtelijke ondernemingen in Europa, Giacomelli G., Scudier G., Giacomelli Giovanna, Casella L., Padua, 1995.

4.5.3. De hoofdkenmerken waaraan ondernemingen moeten beantwoorden om volgens de Duitse traditie als „ambachtelijk” te kunnen worden aangemerkt, zijn in die wet als volgt gedefinieerd (hoofdstuk 1, titel 1, paragraaf 1): de zelfstandige uitoefening van een ambachtelijke activiteit als vast beroep is alleen toegestaan aan natuurlijke en rechtspersonen en aan verenigingen van personen die ingeschreven zijn bij de orde van het ambacht (eerste alinea), en een beroepsactiviteit is in de zin van deze wet van ambachtelijke aard als deze op ambachtelijke wijze wordt uitgeoefend en volledig of hoofdzakelijk overeenstemt met een van de in Bijlage A bij deze wet opgesomde beroepen (tweede alinea).

4.5.4. In Oostenrijk staat de definitie van ambachtelijke beroepen in de eerste paragraaf van de „ambachtsverordening”: de uitoefening van ambachtelijke activiteiten vooronderstelt vaardigheden die worden verworven door beroepsopleiding en ruime ervaring.

4.5.5. In Luxemburg moet voor de uitoefening van een ambachtelijke activiteit op voorhand bij het ministerie van economische zaken en middenstand schriftelijke toestemming worden aangevraagd. Die toestemming is zowel voor natuurlijke als voor rechtspersonen verplicht. Voor de uitoefening van een ambachtelijk beroep is een diploma en een bewijs van beroepsmatige eerbareheid vereist.

4.6. Indeling „artistieke activiteiten”

De voor deze categorie gevolgde benadering is zeer restrictief, omdat een bedrijf alleen als „ambachtelijk” wordt aangemerkt als zijn activiteiten van zuiver artistieke aard zijn. De meest gangbare betekenis die in Spanje aan het begrip „ambacht” wordt gegeven, beperkt zich tot als zelfstandige uitgevoerde, toegepaste vormen van kunst en artistieke studies (koninklijk decreet van 1982). Omdat rekening moet worden gehouden met de autonomie van de regio's zijn sinds 1985 (de wet daarvoor was van 1968) wetten goedgekeurd waarin voor iedere afzonderlijke plaatselijke situatie een regeling voor het ambacht is vastgelegd. Sinds 1995 wordt getracht de grenzen van de oorspronkelijke definitie te verleggen door ruimere en flexibelere criteria te hanteren. Die criteria zijn [met als uitgangspunt de criteria van het Schleyer-rapport⁽¹⁾] de volgende⁽²⁾:

- nauwe band tussen eigendom van en leiderschap over de onderneming;
- aanzienlijke benutting van menselijk kapitaal, dat kan worden ingezet voor de toepassing van de meest geavanceerde productie- en beheerstechnieken;

(1) Advies van het Comité over MKB en ambacht, PB nr. C 322 van 16. 12. 1992.

(2) De vier criteria van de Spaanse wetgever zijn de criteria die tijdens het eerste seminar over statistieken inzake ambacht in Europa zijn vastgelegd. Dit seminar was onder auspiciën van de Commissie (D.-G. XXIII) door het instituut G. Tagliacarne georganiseerd (Rome, september 1994).

- vaardigheden en bekwaamheden van de ondernemer die verband houden met zijn/haar activiteiten binnen het bedrijf en het productieproces;
- rechtstreeks en leidinggevende deelneming van de ondernemer aan de organisatie van het productieproces.

4.6.1. Het ambacht in het VK en voor een deel ook in Ierland wordt op die wijze benaderd, ook al bestaat er in deze landen geen wettelijke definitie van het ambacht. In het Verenigd Koninkrijk en Ierland zijn ambachtslieden uitsluitend zelfstandige handarbeiders die traditionele en kunstvoorwerpen produceren; in deze landen bestaat nog steeds een sector van kleine productie-eenheden — de zgn. „small business” — die een sterk industrieel karakter hebben, terwijl de ambachtelijke productie in de eerste plaats traditioneel en artistiek is.

TABEL 1

Spaanse wetgeving inzake ambacht

Spanje	Koninklijk decreet 1520/1982; 390/1992; Resolutie van 15 maart 1993
Autonome gemeenschap Catalonië	Verordening van 25 mei 1992; Reglement van 14 januari 1993
Autonome gemeenschap Galicië	Wet 4/1992; Decreet 94/1992; Decreet 141/1993, 145/1993; Verordening van 9 juli 1993; Verordening van 12 juli 1993; 68/1994.
Autonome gemeenschap Madrid	Verordening van 16 juni 1992
Autonome gemeenschap Navarra	Verordening van 12 mei 1992
Autonome gemeenschap Estremadura	Verordening van 4 februari 1993; Verordening van 5 februari 1993; Wet 3/1994
Autonome gemeenschap Rioja	Wet 2/1994
Autonome gemeenschap Baskenland	Decreet 22/94

Bron: Spaanse „Stichting voor het ambacht”

4.7. Daarnaast zijn er ook nog landen die om uiteenlopende redenen van geen van de drie genoemde benaderingswijzen uitgaan.

4.7.1. In België is een zeer restrictieve wet van kracht die aan ambachtelijke bedrijven slechts een beperkt economisch en sociaal belang toekent. In dit land is het begrip „ambacht” zeer nauw verbonden met dat van kleine en middelgrote bedrijven (KMO's), die op hun beurt weer onder de ruimere categorie van de „middenstand” vallen.

4.7.2. In Griekenland geldt een officiële, maar niet wettelijk vastgelegde definitie, terwijl er in Portugal en Finland geen enkele — officiële of wettelijke — definitie

bestaat. In Zweden zijn bij het Koninklijk Besluit van 26 juni 1973 de voorwaarden vastgelegd waaronder aan ambachtslieden diploma's kunnen worden uitgereikt: daarmee is het ambachtelijke aspect van bepaalde beroepen formeel erkend.

In Denemarken bestaat geen algemene definitie van ambacht, maar is wel een reeks criteria vastgelegd aan de hand waarvan bepaalde voorschriften kunnen worden toegepast. Het meest gehanteerde criterium betreft de grootte van het ambachtelijke bedrijf, dat in een studie over „Handenarbeid en kleine bedrijven” is opgenomen: „ambachtelijk” zijn alle bedrijven die goederen produceren met 1 à 5 arbeidskrachten, alsmede ondernemingen die herstellingen verrichten, diensten verlenen of in de bouw werkzaam zijn, ongeacht het aantal werknemers.

TABEL 2

De nationale wetten met een definitie van het begrip „ambacht”

Landen	Wetgeving
Oostenrijk	„Gewerbeordnung” van 1994
België	Wet van 1965
Frankrijk	Wetten van 1963 en 1983
Duitsland	„Handwerksordnung” van 1953 en 1965
Italië	Kaderwet nr. 443 van 1985
Luxemburg	Wet van 1990

Bron: Nationale wetgevingen.

4.7.3. Gezien de zeer grote verschillen in nationale wetgeving acht het Comité het raadzaam, een proces op te starten waardoor een voor alle lid-staten van de EU gemeenschappelijke wettelijke basis kan worden vastgelegd. De redenen daarvoor zijn vooral dat op die manier het belang van de ambachtelijke onderneming voor de Europese economie beter in cijfers kan worden uitgedrukt en dat de economische en sociale impact van de steunmaatregelen die de EU en de nemen om deze sector te ontwikkelen, kan worden vergroot.

5. Statistieken over het ambacht in de EU

5.1. Aantal ambachtelijke ondernemingen en werkgelegenheid

5.1.1. Over de productiestructuur van het MKB in de EU is veel bekend, maar de statistieken over ambachtelijke ondernemingen vertonen (behalve in bepaalde lid-staten) nog veel hiaten. Het belang van deze ondernemingen voor de EU-economie kan meestal niet op volledige en homogene wijze worden becijferd doordat de nationale statistieken op dit gebied nauwelijks worden gecoördineerd en de methoden die de lid-staten voor het vergaren van de gegevens gebruiken, ver uiteenlopen. Als gevolg van dat laatste is een significante vergelijking van de gegevens (óók met het oog op de toekomstige

uitbreiding van de EU met de LMOE) — als die al beschikbaar zijn — dikwijls niet mogelijk.

5.1.2. Exclusief de landbouw zijn er in de EU ongeveer 16 miljoen (16 030 000 in 1995) productiebedrijven⁽¹⁾.

5.1.3. Ongeveer de helft van die ondernemingen zijn eenpersoonsbedrijven (ambachtsbedrijven, kleine handelsondernemingen, zelfstandigen zonder werknemers in loondienst). Voor het overige gaat het vooral om micro-ondernemingen: 7 miljoen bedrijven met 1 à 9 werknemers en 1 miljoen bedrijven met 10 à 49 werknemers. Middelgrote (50 à 249 werknemers) en grote (250 of meer werknemers) bedrijven zijn niet talrijk (resp. 155 000 en 35 000 bedrijven), maar leggen economisch gezien wel veel gewicht in de schaal: deze bedrijven vertegenwoordigen 45 à 50 % van de Europese werkgelegenheid en omzet in de productiesector (exclusief de landbouw). Het gemiddelde aantal werknemers van Europese ondernemingen is ongeveer zes.

TABEL 3

Ondernemingen in de EU (1992, meest recente gegevens)

Land	Bedrijven* (1995, × 1 000)	Aantal werknemers** (1992, × miljoen)
O	145	2,480
B	410	2,410
DK	150	1,483
D	2 670	19,152
GR	690	1,908
S	2 200	8,634
F	1 965	12,959
IRL	130	0,824
I	3 375	12,833
L	15	0,143
NL	390	3,691
P	580	2,710
FIN	340	1,211
ZW	415	1,860
VK	2 565	16,358
EUR	16 030	88,656

Bron: * EIM, onderzoek naar en advisering van kleine ondernemingen, Europese Waarnemingspost voor het MKB, 1996.

** Eurostat, overzicht van het communautaire bedrijfsleven, Brussel, 1995.

(1) Het cijfer betreffende het aantal ondernemingen in EU-15 omvat ook de bedrijven met meer dan 250 werknemers. Deze laatste categorie vormen echter slechts 0,22 % van het totale aantal ondernemingen (35 000).

TABEL 4

Het Europese MKB naar grootte (uitgedrukt in aantal werknemers)

Grootte	in % van het totale aantal bedrijven (*) (1995)	% van de totale werkgelegenheid (**) (1992)
geen werknemers	49,72	9,32
1 à 9 werknemers	42,76	23,13
10 à 49 werknemers	6,33	18,80
50 à 249 werknemers	0,97	14,92
250 of meer werknemers	0,22	33,83
Totaal	100,00	100,00

Bron: (*) EIM, onderzoek naar een advisering van kleine ondernemingen, Europese waarnemingspost voor het MKB, 1996.
(**) Eurostat, overzicht van het bedrijfsleven in de EU, Brussel, 1995.

De drie nieuwe lid-staten van de EU (Oostenrijk, Zweden en Finland) hebben samen 900 000 bedrijven (5,6 % van het totaal) en ongeveer 5,55 miljoen arbeidskrachten (6,3 % van het totaal).

5.1.4. De beschikbare statistische gegevens maken de becijfering van het aantal Europese ondernemingen mogelijk, maar wat de ambachtelijke ondernemingen betreft laat de situatie nog te wensen over. In enkele landen is het aantal bedrijven en werknemers in werkelijkheid hoger: die te lage inschatting is het gevolg van de strikte toepassing van de definities en/of criteria. Zo is het officiële cijfer voor de ambachtelijke ondernemingen in Spanje, nl. 14 920, waarschijnlijk aan de lage kant⁽¹⁾. De tegenovergestelde fout kan zijn gemaakt in de landen waar ambachtelijke ondernemingen gelijk worden gesteld met bedrijven met minder dan negen werknemers.

5.1.5. De grootte van de ondernemingen is ook beïnvloed door het soort wettelijke definitie dat wordt toegepast: in landen waar aan het aantal werknemers van een ambachtelijk bedrijf geen grenzen worden gesteld, blijkt dat aantal veel hoger te liggen dan in landen waar dat wel gebeurt.

5.1.6. Dit korte overzicht maakt duidelijk dat het ontbreken van een EU-regulering voor ambachtelijke bedrijven de statistische weergave van de realiteit in de ambachtelijke sector beïnvloedt. Daarbij komen de volgende drie hoofdproblemen naar voren:

- momenteel is het onmogelijk statistieken op te stellen over de ambachtelijke ondernemingen in de EU, omdat de gekozen referentiejaar en de methoden voor het vergaren van de gegevens verschillen;
- er bestaat geen minimale gemeenschappelijke basis voor de voor het opstellen van statistieken te gebruiken methoden;
- de omvang van het verschijnsel „ambacht” wordt niet overal op dezelfde manier geïnterpreteerd.

⁽¹⁾ De ramingen voor Spanje zijn van IKEI (San Sebastian).

5.1.7. Het is dan ook niet verwonderlijk dat in de tijdens het tweede seminar over statistieken inzake het ambacht in Europa⁽²⁾ door vijftien Europese deskundigen (één per lid-staat) goedgekeurde slotresolutie gewag wordt gemaakt van een gemeenschappelijk proces dat op gang moet worden gebracht om een studie te kunnen doen naar een mogelijke statistische oplossing voor de hierboven geschetste problemen.

5.1.8. Tijdens dit seminar is een poging gedaan om de beschikbare statistische gegevens te bundelen op basis van de hiervoor al aangegeven verschillende benaderingswijzen. Deze poging heeft tot de volgende bevindingen geleid:

- 1) de gegevens zijn in economisch opzicht helemaal niet vergelijkbaar;
- 2) de beschikbare gegevens onderschatten de reële situatie;
- 3) in de landen met een wetgeving op dit gebied komt het economische belang van ambachtelijke ondernemingen in de nationale economie duidelijk tot uiting.

5.1.9. De meest significante indicator is het percentage dat ambachtelijke ondernemingen qua aantal en qua aantal werknemers t.o.v. het totale bedrijfsleven vertegenwoordigen.

TABEL 5

Ambachtelijke ondernemingen in de EU naar nationale indelingswijze (*)

Land	Aantal ondernemingen	Aantal arbeidskrachten	Gemiddelde grootte
Benadering „ambachtelijke beroepen”			
Duitsland (1994)	623 100	5 138 000	8,2
Oostenrijk (1994)	41 829	294 322	7,0
Luxemburg (1995)	4 065	43 335	10,7
Benadering „bedrijfs-grootte/sector”			
Italië (1995) (**)	1 325 584	3 108 470	2,3
Frankrijk (1995)	820 000	2 063 000	2,5
Nederland (1994)	127 000	317 000	2,6
Benadering „artistieke activiteiten”			
Spanje (1995)	14 920	46 345	3,1
Ierland (1992)	n.b.	78 200	n.b.
Verenigd Koninkrijk (1993)	16 892	n.b.	n.b.

⁽²⁾ Dit seminar werd onder auspiciën van de Commissie (D.-G. XXIII) door het Instituut Guglielmo Tagliacarne georganiseerd (Rome, 20 en 21 maart 1996).

Land	Aantal ondernemingen	Aantal arbeidskrachten	Gemiddelde grootte
Overige			
België (1992)	5 011	n.b.	n.b.
Denemarken (1993)	39 067	197 127	5,0
Griekenland (1988) (***)	133 000	287 000	2,1
Portugal (1992)	32 734	n.b.	n.b.
Finland (1992)	n.b.	116 000	n.b.
Zweden (1992)	n.b.	550 000	n.b.

(*) Gegevens zijn onderling niet vergelijkbaar, omdat wordt uitgegaan van nationale definities (waar die bestaan) of evaluaties op grond van nationale bronnen (als een wettelijke en/of officiële definitie ontbreekt).

(**) Het cijfer voor het aantal ondernemingen geldt voor 1995; het cijfer voor het aantal arbeidskrachten geldt voor 1994.

(***) alleen productie-ambacht.

Bronnen: Duitsland — ZDH
Oostenrijk — Instituut voor onderzoek voor kleine bedrijven
Luxemburg — „Chambre des métiers du Grand-Duché de Luxembourg”
Ierland — CSO, Labour Force Survey
Italië — Istat, Infocamere, Guglielmo Tagliacarne-Instituut
Frankrijk — SIREDI/INSEE
Nederland — EIM
Spanje — Fundación Española de Artesanía
VK — Crafts Council
België — Ensr, De Europese Waarnemingspost voor het MKB, tweede jaarverslag, 1994
Griekenland — NSSG, telling van bedrijven in industrie, handel en dienstverlening
Finland — Ministerie van handel en industrie
Zweden — Nationaal bureau voor de statistiek

5.1.10. Met alle beperkingen die daaraan verbonden zijn (vooral in het geval van landen waar het ambacht niet wettelijk is geregeld), is deze tabel uiterst belangwekkend omdat — zij het bij benadering (in sommige landen liggen de cijfers te hoog en in andere te laag) — een indicatie wordt gegeven van de omvang van het verschijnsel „ambachtelijke ondernemingen” in Europa.

5.1.11. De analyse van de voornaamste resultaten levert de volgende drie uiterst belangwekkende bevindingen op:

- over het algemeen hebben landen met een wettelijke definitie van ambacht naar verhouding meer ambachtelijke ondernemingen dan landen zonder een dergelijke definitie;
- in landen als Spanje en het Verenigd Koninkrijk wordt het belang van ambachtelijke bedrijven waarschijnlijk ondergewaardeerd. Het is geen toeval dat die beide landen in hun definitie van een ambachtelijke onderneming vooral de nadruk leggen op het „artistieke” karakter daarvan;
- in de landen waar de benadering „ambachtelijke beroepen” wordt gevolgd, vertegenwoordigen de ambachtelijke ondernemingen een hoog percentage van de totale werkgelegenheid in het MKB (met uitzondering van Italië). Dit betekent dat, los van de wettelijke definitie, het belang van ambachtelijke ondernemingen voor de Italiaanse werkgelegenheid een structureel kenmerk is van de nationale productiestructuur.

TABEL 6

Het MKB en ambachtelijke ondernemingen in de EU (*)

Land	Belang van ambachtelijke ondernemingen t.o.v. totaal MKB (**) (in %)	Belang van de werkgelegenheid van ambachtelijke ondernemingen t.o.v. totale werkgelegenheid MKB (in %)
O	28,8	11,7
B	1,2	n.b.
DK	26,0	13,3
D	23,3	25,4
GR	n.b.	15,0
SP	0,7	0,6
F	42,0	17,0
IRL	n.b.	10,4
I	39,3	24,1
L	27,1	28,0
NL	32,6	9,6
P	n.b.	n.b.
FIN	n.b.	10,1
ZW	n.b.	26,8
VK	0,7	n.b.

Bron: Tabel van het Guglielmo Tagliacarne-Instituut op grond van gegevens van EIM/Europese waarnemingspost voor het MKB.

(*) De in de tabel aangegeven percentages (zie ook tabel 5 en tabel 3) zijn indicatieve schattingen die de tendens weergeven (exclusief landbouw).

(**) In landen waar geen wettelijke definitie van ambacht bestaat, betreft het gegeven cijfer alleen productie-ambacht.

5.2. Ambacht, BBP en uitvoer

5.2.1. Een andere belangrijke factor is het aandeel van de ambachtelijke productie in het BBP. De gegevens die daarover beschikbaar zijn, betreffen slechts enkele lid-staten van de EU: zo is die bijdrage groot in Italië (12%), tegenover 9,6% in Duitsland en 5,6% in Oostenrijk. Nederland met 3,5%, Frankrijk met 5,1% en Griekenland met 3% nemen een tussenpositie in. Het — ondergewaardeerde — cijfer voor Spanje is 0,33%. In een groot aantal van deze landen is de bijdrage van het ambacht aan het BBP groter dan die van de landbouw (b.v. Italië).

Ambachtelijke ondernemingen en werkgelegenheid (Indexcijfer: 1991 = 100)

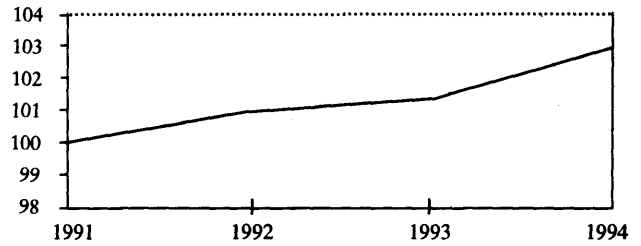
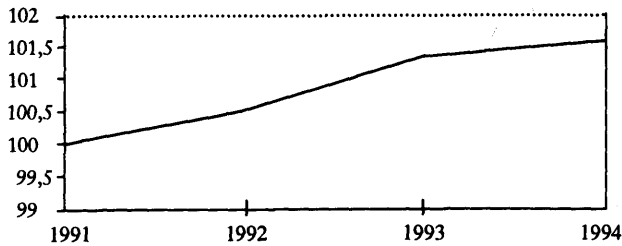
Benadering „ambachtelijke beroepen”

Ondernemingen

Werknemers

Oostenrijk

Oostenrijk

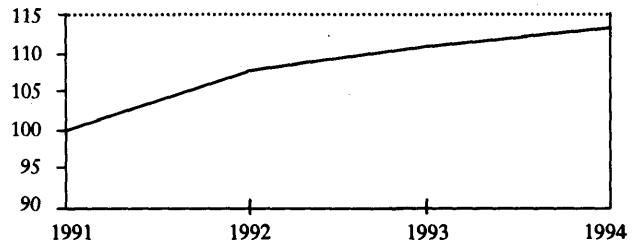
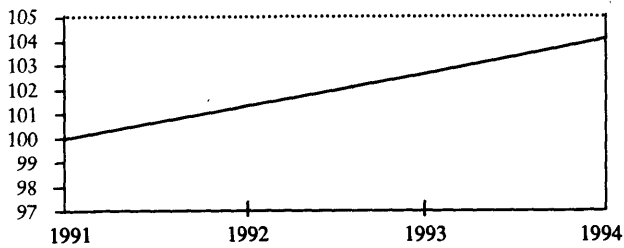

Bron: Guglielmo Tagliacarne-Instituut

Bron: Guglielmo Tagliacarne-Instituut

Duitsland

Duitsland

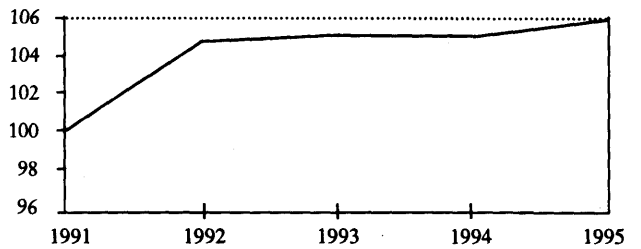
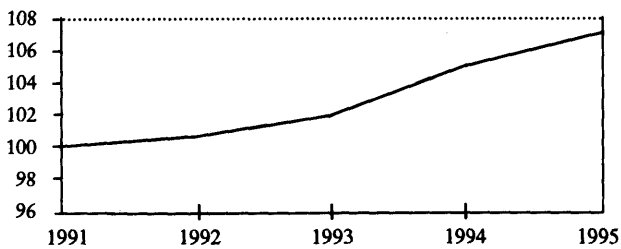

Bron: Guglielmo Tagliacarne-Instituut, op basis van gegevens „Zentralverband des Deutschen Handwerks”

Bron: Guglielmo Tagliacarne-Instituut, op basis van gegevens „Zentralverband des Deutschen Handwerks”

Luxemburg

Luxemburg

Bron: Guglielmo Tagliacarne-Instituut, op basis van gegevens van de „Chambre des Métiers” van Luxemburg

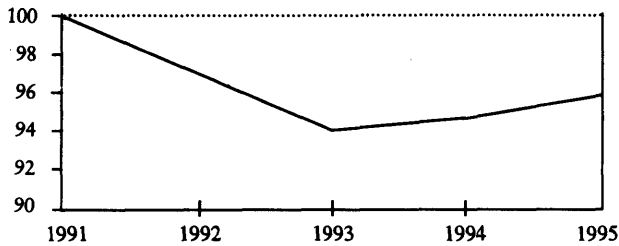
Bron: Guglielmo Tagliacarne-Instituut, op basis van gegevens van de „Chambre des Métiers” van Luxemburg

Ambachtelijke ondernemingen en werkgelegenheid (Indexcijfer: 1991 = 100)

Benadering „bedrijfsgrootte/sector”

Ondernemingen

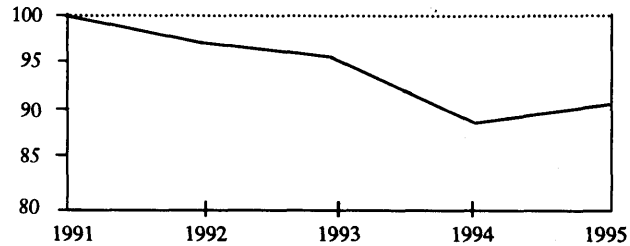
Frankrijk

Bron: Guglielmo Tagliacarne-Instituut, op basis van gegevens van „SIRENE/ANSEE”

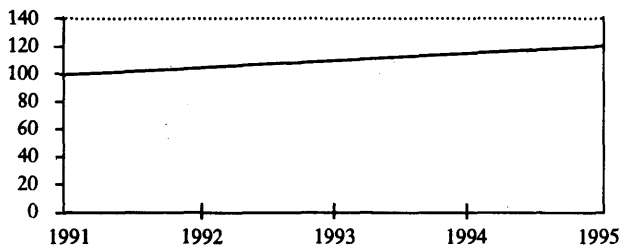
Werknemers

Frankrijk

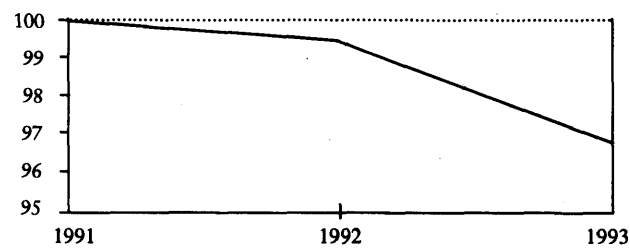
Bron: Guglielmo Tagliacarne-Instituut, op basis van gegevens van „SIRENE/ANSEE”

Italië

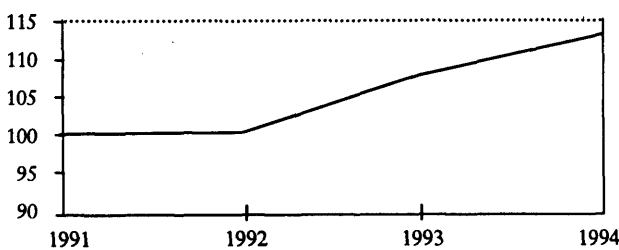
Bron: Guglielmo Tagliacarne-Instituut, op basis van gegevens van „ISTAT/CERVED”

Italië

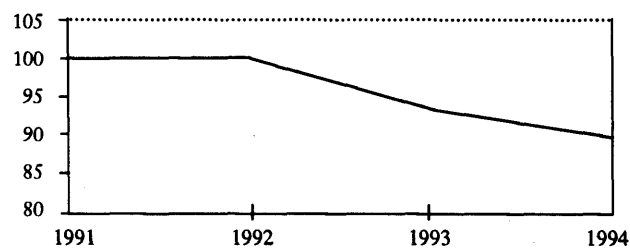
Bron: Guglielmo Tagliacarne-Instituut, op basis van gegevens van „ISTAT/CERVED”

Nederland

Bron: Guglielmo Tagliacarne-Instituut, op basis van gegevens van EIM, jaarboek ambacht

Nederland

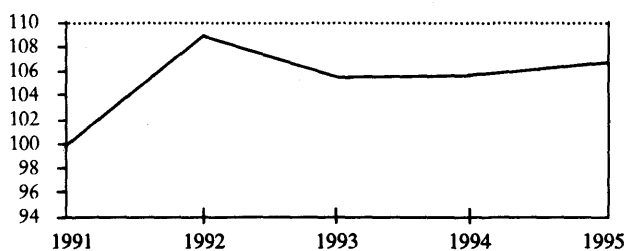
Bron: Guglielmo Tagliacarne-Instituut, op basis van gegevens van EIM, jaarboek ambacht

Ambachtelijke ondernemingen en werkgelegenheid (Indexcijfer: 1991 = 100)

Benadering „artistieke activiteiten”

Ondernemingen

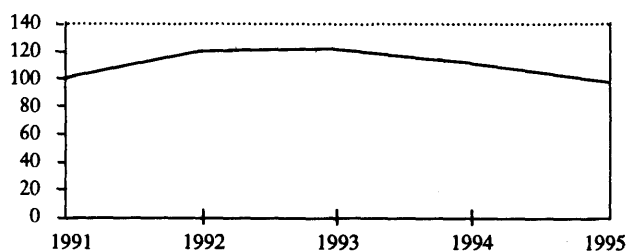
Spanje

Bron: Guglielmo Tagliacarne-Instituut, op basis van gegevens van de „Fundación Cultural Española para el fomento de la artesanía”

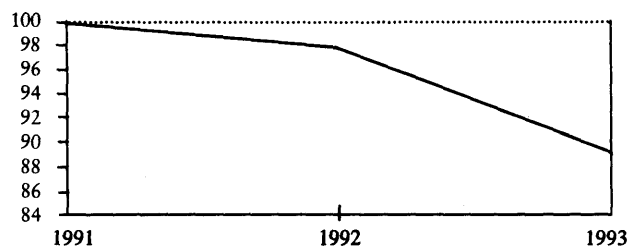
Werkgelegenheid

Spanje

Bron: Guglielmo Tagliacarne-Instituut, op basis van gegevens van de „Fundación Cultural Española para el fomento de la artesanía”

Ierland

Bron: Guglielmo Tagliacarne-Instituut, op basis van gegevens van CSO

TABEL 7

Aandeel van de ambachtelijke productie in het BBP in een aantal EU-lid-staten

Land	% van het BBP
Frankrijk (1993)	5,1
Duitsland (1992)	9,6
Griekenland (1988)	3,0
Italië (1993)	12,0
Luxemburg (1994)	15,0
Nederland (1994)	3,5
Spanje (1993)	0,3

Bron: Nationale statistieken.

5.2.2. In een aantal landen zijn gegevens beschikbaar over de uitvoer van ambachtelijke producten. Hieruit kan worden afgeleid dat het niet onmogelijk is voor kleine en micro-ondernemingen om hun producten uit te voeren en dat grotere ondernemingen niet de enige zijn die een aandeel op buitenlandse markten kunnen verwerven. Italië vervult in dat verband een voorbeeldfunctie: in 1994 vertegenwoordigde de uitvoer van ambachtelijke producten uit dit land 18,3 % van de totale uitvoer (dat percentage is hoger dan de bijdrage aan het BBP). Ook in Denemarken is de uitvoer van ambachtelijke producten zeer aanzienlijk (6 % van de totale uitvoer). Het aandeel van de ambachtelijke uitvoer in de totale uitvoer van Duitsland en Frankrijk (resp. 2 % en 4,2 %) ligt onder het procentuele aandeel van de ambachtelijke productie in het BBP. In Oostenrijk vertegenwoordigt de uitvoer van ambachtelijke producten 2,8 % van de totale uitvoer.

TABEL 8

Uitvoer van ambachtelijke producten (*)

Land	in % van de totale uitvoer
Denemarken	6,0
Duitsland	2,0
Frankrijk	4,2
Italië	18,3
Oostenrijk	2,8

Bron: Nationale statistieken.

(*) De cijfers zijn aan de lage kant, omdat alleen is gekeken naar rechtstreekse uitvoer.

5.3. De trends in het Europese ambachtswezen tijdens de afgelopen vijf jaar

5.3.1. Het aantal ambachtelijke bedrijven is de afgelopen jaren in veel Europese landen toegenomen. Bij de bestudering van de beschikbare gegevens over acht landen, nl. Duitsland, Frankrijk, Italië, Ierland, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk en Spanje, blijkt dat dit in bijna al die landen (1991-1994/1995) het geval is. De in Frankrijk en Spanje vastgestelde tendensen verschillen omdat het verloop van de stijging ongelijk is: in Frankrijk neemt het aantal ambachtelijke bedrijven in 1991-1993 af, om weer te gaan stijgen in 1994/1995, maar onvoldoende om het eerder opgelopen verlies weer goed te maken. In Spanje wordt een piek in 1992 gevolgd door een daling in 1993 en een nieuwe stijging in 1994/1995. De ontwikkeling van de werkgelegenheid is minder homogeen: een stijging in Duitsland, Oostenrijk en Luxemburg en een daling in alle andere landen. In Italië, Frankrijk en Nederland verloopt de groei van het aantal ambachtelijke bedrijven en van de werkgelegenheid de afgelopen jaren dichotomisch: een stijging aan de ene en een daling aan de andere kant. Een gedeeltelijke verklaring voor die dichotomie is dat veel leerlingen hun baan hebben opgegeven om zelf een ambachtelijk bedrijf te beginnen, waardoor werk in loondienst dus in zelfstandig werk wordt omgezet.

5.4. Regionale aspecten

5.4.1. De spreiding van de ambachtelijke productie over de diverse Europese regio's is veel minder homogeen dan meestal wordt gedacht. In Italië, Duitsland en Oostenrijk bestaat een rechtstreeks verband tussen het hoge ontwikkelingspeil van een regio (uitgedrukt in BBP per hoofd van de bevolking) en bedrijfsdichtheid. In Frankrijk ligt dat verband andersom: daar is de bedrijfsdichtheid het grootst in gebieden met een middelmatig of laag BBP per hoofd van de bevolking. In tegenstelling tot wat meestal wordt gedacht, leert de praktijk dus dat de ambachtelijke sector zowel in hoogontwikkelde regio's als in gebieden met een ontwikkelingsachterstand aanwezig is; in veel streken is het ambacht de katalysator

geweest voor het ontstaan van talrijke ondernemersinitiatieven (b.v. in Italië). Zo zijn in Italië de regio's met de meeste ambachtelijke ondernemingen: Toscane, de Marken en Veneto, regio's die qua economische ontwikkeling op de middelmaat of daarboven zitten⁽¹⁾. Het ambacht bevordert de ontwikkeling, met name in gebieden met een hoge concentratie aan bedrijven en/of in industriële zones. Uit een analyse van het Guglielmo Tagliacarne-Instituut blijkt dat de concentratie van ambachtelijke bedrijven juist erg hoog is in de meest dynamische industriële zones of de gebieden met een boven het gemiddelde liggende aantrekkingskracht. Dit geldt vooral voor de noordoostelijke regio's van Italië (Veneto) en Midden-Italië (Toscane en de Marken)⁽²⁾. Hetzelfde gaat op voor Duitsland, waar de concentratie van ambachtelijke bedrijven het hoogst is in regio's als Baden-Württemberg of Beieren, die tot de regio's met de hoogste inkomens in Europa behoren. De desbetreffende gebieden in Oostenrijk zijn de regio van Wenen en Neder-Oostenrijk. Daarentegen is de concentratie van ambachtelijke bedrijven in Frankrijk het hoogst in gebieden met een BBP per inwoner dat op de middelmaat of daaronder zit⁽³⁾ (Corsica, Midi-Pyrénées, Limousin en Languedoc-Roussillon).

5.4.2. Van de zwakkere gebieden in de EU is de concentratie van ambachtelijke bedrijven in Zuid-Italië (Mezzogiorno) laag, in de Spaanse regio Andalusië (een gebied met ontwikkelingsachterstand) juist weer hoog, en in het Verenigd Koninkrijk het hoogst in Schotland.

TABEL 9

Regio's met de grootste ambachtelijke dichtheid in enkele EU-lid-staten (aantal werknemers en ondernemingen als % van het nationale totaal)

Land	Regio
Duitsland	Baden-Württemberg, Beieren
Frankrijk	Corsica, Midi-Pyrénées, Limousin, Languedoc-Roussillon
Verenigd Koninkrijk	Schotland, Regio van Londen
Italië	Toscane, Marken, Veneto
Oostenrijk	Regio van Wenen, Niederösterreich
Spanje	Andalusië, Regio van Madrid

Bron: Nationale statistieken.

5.5. Het hier gegeven statistische overzicht is uiteraard versnipperd en onvolledig als gevolg van de ontoereikendheid van de beschikbare gegevens. Daaruit spreekt opnieuw de dringende noodzaak van een Europees programma voor de verbetering van de statistieken over het ambachtswezen.

(1) cf. Inkomen en werkgelegenheid in ambachtelijke ondernemingen, G. Tagliacarne-Instituut, Rome 1995.

(2) Rapport over ondernemingen en lokale economie, G. Tagliacarne-Instituut/Unioncamere, Rome 1995.

(3) Bron: ministerie van het MKB — Directoraat ambacht, Frankrijk en ambacht, Parijs 1995.

TABEL 10

Regio's van Italië naar dichtheid van ambachtelijke ondernemingen per 10 000 inwoners (in aflopende volgorde)

	Regio's	Dichtheid ambachtelijke ondernemingen (1991)	BBP per hoofd van de bevolking (gemiddelde Italië = 100)
1)	Marche	310	100,4
2)	Emilia-Romagna	305	123,4
3)	Veneto	281	112,7
4)	Toscana	279	105,5
5)	Umbrië	254	99,0
6)	Lombardije	245	126,4
7)	Valle d'Aosta	245	126,7
8)	Trentino	243	122,2
9)	Friuli V.G.	236	118,2
10)	Piëmonte	225	112,8
11)	Abruzzzen	206	89,6
12)	Ligurië	191	116,6
13)	Molise	187	77,4
14)	Basilicata	177	63,6
15)	Sardinië	172	76,6
16)	Apulië	144	73,2
17)	Latium	115	113,7
18)	Sicilië	114	69,6
19)	Calabrië	113	59,0
20)	Campanië	102	69,5
	Italië	200	100,0

Bron: G. Tagliacarne Instituut.

TABEL 11

Regio's van Frankrijk naar dichtheid van ambachtelijke ondernemingen per 10 000 inwoners (in aflopende volgorde) (*)

	Regio's	Dichtheid ambachtelijke ondernemingen (**)	Gemiddelde Frankrijk = 100 (***)
1)	Corsica	232	71
2)	Languedoc-Roussillon	184	79
3)	Limousin	183	78
4)	Midi-Pyrénées	182	86
5)	Auvergne	171	80
6)	Aquitaine	166	88
7)	Rhône-Alpes	166	99
8)	Poitou-Charentes	161	79
9)	Provence-Alpes-Côte d'Azur	160	90
10)	Bretagne	149	82
11)	Basse-Normandie	143	88

	Regio's	Dichtheid ambachtelijke ondernemingen (**)	Gemiddelde Frankrijk = 100 (***)
12)	Bourgogne	142	88
13)	Franche-Comté	142	92
14)	Centre	137	91
15)	Pays-de-la-Loire	132	85
16)	Champagne-Ardenne	118	99
17)	Île de France	113	151
18)	Elzas	112	100
19)	Haute-Normandie	110	96
20)	Lotharingen	107	85
21)	Picardië	107	85
22)	Nord-Pas-De-Calais	81	79
	Frankrijk zonder overzeese departementen	137	n.d.
	Overzeese departementen	181	n.d.
	Frankrijk	138	100

(*) Deze dichtheid komt overeen met het aantal in het ambachtsregister opgenomen personen per 10 000 inwoners (1994).

(**) Bron: Frankrijk en ambacht, ministerie van het MKB, handel en ambacht, directoraat: ambacht.

(***) G. Tagliacarne-Instituut met gegevens van Eurostat.

TABEL 12

Enkele regio's van Duitsland naar dichtheid van ambachtelijke ondernemingen per 10 000 inwoners

	Regio's	Dichtheid ambachtelijke ondernemingen (1994)	BBP per hoofd van de bevolking (gemiddelde Duitsland = 100)
1)	Beieren	85	115
2)	Baden-Württemberg	83	113
3)	Sachsen	78	56
4)	Thüringen	76	55
5)	Rijnland-Palts	76	90
6)	Hessen	71	134
7)	Mecklenburg-Vorpommern	63	56
8)	Saksen-Anhalt	63	56
9)	Sleeswijk-Holstein	62	95
10)	Saarland	60	93
11)	Nedersaksen	60	93
12)	Noord Rijn-Westfalen	57	102
13)	Hamburg	52	186
14)	Bremen	49	138
15)	Berlijn	44	100
	Duitsland	69	100

Bron: Statistisches Bundesamt, dichtheid ambachtelijke ondernemingen 1994.

TABEL 13

Regionale spreiding van ambachtelijke ondernemingen in Oostenrijk

Regio's	in %
Burgenland	3
Niederösterreich	19
Wenen	20
Karinthië	7
Steiermark	13
Oberösterreich	17
Salzburg	7
Tirol	9
Vorarlberg	5
Oostenrijk	100

Bron: IFG-ramingen.

6. Opleidingen in ambachtelijke beroepen: inleiding

6.1. Wellicht meer dan in andere sectoren zorgen de bedrijven in de ambachtelijke sector voornamelijk zelf voor de opleidingen en vormen de door de ambachtslieden verworven bekwaamheden en vaardigheden de toetssteen om uit te maken of iemand een bepaald beroep wel of niet mag uitoefenen: de aan de uitoefening van een bepaald ambachtelijk beroep verbonden voorwaarden hebben dikwijls betrekking op een geheel van regels, certificaten en attesten waardoor formeel is vastgelegd over welke bekwaamheden en vaardigheden iemand moet beschikken om een bepaalde ambachtelijke activiteit te mogen uitoefenen. „Opleiding” in die betekenis is een *conditio sine qua non* voor de voortdurende groei en ontwikkeling van de ambachtelijke sector, vooral gezien de mogelijkheden en de structuur van een dergelijke vorming. Deze komt niet alleen neer op de formele overdracht van een geheel van basis- en gespecialiseerde kennis, maar ook van manuele en andere vaardigheden en bepaalde voor het uitoefenen van een specifiek ambacht vereiste vormen van gedrag en bedrijfsvoering.

6.2. Het in een land bestaande stelsel van (basis- en voortgezette) beroepsopleiding is dus bepalend voor de professionele kwaliteit van in het MKB, en vooral in kleine en middelgrote ambachtelijke ondernemingen, werkzame personen, maar ook voor de continuïteit en de verdere ontwikkeling daarvan.

6.3. Hoekstenen van deze opleidingsstelsels zijn de koppeling tussen school en bedrijfsleven (theoretisch/praktisch en alternerend onderwijs, het leerlingwezen, arbeidscontracten waarin arbeid en opleiding samengaan) en steeds terugkerende na- en bijscholing. Vooral dit laatste heeft een dubbel voordeel: door voortdurende scholing kan worden voorkomen dat de ambachtelijke taakstelling inhoudelijk verouderd raakt, maar ook dat — dikwijls unieke en soms alleen op informele wijze overgedragen — traditionele kennis verloren gaat.

6.4. Tenslotte blijkt uit de wijze waarop in sommige landen aan de hand van een stelsel van nauwkeurige

normen en strakke procedures (examens, certificaten, praktijkproeven, enz.) de *status* van ambachtslieden wordt gereguleerd, dat de instandhouding van de specifieke kenmerken van ambachtelijke beroepen, en daardoor van hun unieke karakter, in veel landen als een noodzaak wordt ervaren. Daarin ligt ook de garantie voor de erkenning van de kwaliteit van ambachtelijk werk, ook ter bescherming van consumenten en eindverbruikers. Ter illustratie: in Zweden is voor de uitoefening van honderd beroepen — die als typisch „ambachtelijk” zijn aangemerkt en een breed scala aan beroepen beslaan (van bakker tot ijsventer) — een zgn. „certificaat voor gezellen en ambachtslieden” vereist.

6.5. De institutionele achtergrond

6.5.1. Op allerlei op complexe wijze met elkaar gerelateerde niveaus worden beroepsopleidingsactiviteiten (basis- en voortgezette opleidingen) uitgewerkt, georganiseerd en uitgevoerd. De structuur daarvan kan als volgt worden weergegeven: a) centrale overheid (ministeries, ministeriële departementen en overheidsinstanties); b) plaatselijke overheid; c) representatieve organisaties van de ambachtelijke sector zelf (nationale organisaties, maar ook de plaatselijke vertakkingen daarvan, die dikwijls overal in het land over eigen opleidingscentra beschikken).

6.5.2. Vooral bepaalde opleidingsinstituten en -centra spelen in dit verband een belangrijke rol: het AMU in Denemarken (met opleidingscentra in tal van Deense steden), de „beroepenkamers” in Duitsland, de „COLO” in Nederland (nationale beroepsopleidingscentra), de „LEA” in het Verenigd Koninkrijk („local education authorities”).

Er bestaat een nauw verband tussen stelsels voor basis- en voortgezette opleidingen en het MKB, vooral bij ambachtelijke ondernemingen. Wel zijn er landen die geen opleidingen hebben waar alleen onderricht wordt gegeven in ambachtelijke beroepen: in Ierland is het ambachtelijk onderwijs onderdeel van het middelbaar onderwijs en van opleidingsprogramma's voor werkløzen, en in Denemarken maakt dat deel uit van de basisberoepsopleiding (EUD) van het hoger beroepsopleiding (HTX) en van het al eerder genoemde AMU (stelsel voor op de arbeidsmarkt gerichte opleidingen, dat met name bedoeld is om geschoolde en halfgeschoolde werknemers scholings- en bijscholingsmogelijkheden te bieden).

6.5.3. Het onderscheid tussen deze twee soorten beroepsopleidingen heeft voornamelijk te maken met de doelgroepen: basisberoepsopleidingen voor jongeren en voortdurende scholing voor volwassenen. Ook de doelstellingen verschillen: in het eerste geval moet de opleiding jongeren voorbereiden op intreding op de arbeidsmarkt en hen daarbij begeleiden, met name door hun de theoretische en praktische kennis bij te brengen die nodig is om een economische activiteit te beginnen en/of een beroep te gaan uitoefenen. De efficiëntie van de opleiding hangt daarbij af van de mate waarin deze aansluit op het productiestelsel. In het tweede geval gaat het erom vaardigheden van volwassenen op peil te

houden of deze bij te scholen of te herscholen, waarbij de efficiëntie van de opleiding afhangt van de regelmaat van de bijscholing en de mate waarin het begrip „levenslang leren” wordt ingevuld.

6.5.4. Theoretisch/praktisch en/of alternerend (werk/school) onderwijs zijn doeltreffende middelen om te komen tot de hierboven bedoelde integratie, omdat in beide systemen de praktische vorming in bedrijven wordt afgewisseld met cursussen en opleidingen in beroeps- of technische scholen.

In het theoretisch/praktisch onderwijs zijn bedrijf en school gelijkwaardige partners die taken en verantwoordelijkheden delen. Mits „bedrijf” en „school” onderling vlot toegankelijk zijn, is deze vorm van onderwijs de voorwaarde voor de verwezenlijking van een actief opleidingsbeleid ter bevordering van de ontwikkeling van economische sectoren.

6.5.5. Het alternerend (werk/school) onderwijs levert bovendien het bewijs van de mogelijkheid en noodzaak om beide systemen op een manier op te zetten waardoor beide — als gevolg van hun wederzijdse verantwoordelijkheid — tot elkaars ontwikkeling en verrijking bijdragen.

De meest toegepaste methode in dit verband is zonder twijfel die van het leerlingwezen, waarin arbeid met een opleiding wordt gecombineerd. Dankzij het hiervoor gesloten „leerling- of stagecontract” verwerven jongeren de nodige basiskennis om in een bedrijf te kunnen gaan werken. De regels voor de jongere die stage loopt of „leerling” is, zijn vastgelegd in een overeenkomst tussen hem/haar en het gastbedrijf (het hierboven al genoemde „leerling- of stagecontract”) via hun wettelijke vertegenwoordigers.

6.5.6. Vooral in ambachtelijke bedrijven is de rol van de ondernemer als opleider van het grootste belang: niet alleen moet er gezorgd worden voor de overdracht van beroepsvaardigheden, maar ook moeten de knepen van het vak op het gebied van het beheer van kleine of micro-bedrijven worden bijgebracht; het aanleren van een ambachtelijk beroep vergt namelijk niet alleen een zorgvuldige begeleiding in nauwe samenwerking tussen opleider en leerling, die door een stap voor stap verlopend opleidingsproces wordt versterkt, maar tevens het aanleren van specifieke vaardigheden op het gebied van planning, marktverkenning en — in het algemeen — bedrijfsvoering.

De opleidingsactiviteiten zijn — meestal — het resultaat van een nauwe samenwerking tussen overheidsinstanties en de sociale partners van de ambachtelijke sector.

6.5.7. Het leerlingwezen is dikwijls — en niet alleen in de ambachtelijke sector — een voorwaarde waaraan moet worden voldaan om een beroep te mogen uitoefenen. In Oostenrijk moet voor 200 beroepen eerst stage worden gelopen. In het Verenigd Koninkrijk maakt het in september 1995 opgestarte „nieuwe leerlingwezen” (Modern Apprenticeship System) deel uit van het stelsel van „nationale beroepskwalificaties” (NVQ's of „National Vocation Qualifications”). Hierbij wordt uitgegaan van de in de betrokken sector vereiste vaardigheden. Als deze zijn verworven, mag op een bepaald niveau een bepaalde beroepsactiviteit worden uitgeoefend (er zijn

momenteel in het Verenigd Koninkrijk 500 NVQ's vastgelegd voor 150 beroepen, waarmee meer dan 80 % van alle beroepen wordt bestreken). In Ierland valt het grootste deel van de opleidingsactiviteit in het kader van het leerlingwezen onder één enkel systeem: het „Standard Based Apprenticeship Programme” en is het nationale arbeidsbureau (FAS) verantwoordelijk voor de planning van alle activiteiten van leerlingen tijdens de diverse opleidingsstadia en voor de opleiding die de leerling daarnaast volgt in beroepsscholen (Vocational Schools), regionale technische scholen (Regional Technical Colleges) en het technologisch instituut van Dublin (Dublin Institute of Technology).

6.5.8. Aan het einde van de stage moet dikwijls een theoretisch/praktijkexamen worden afgelegd. In Duitsland en in Oostenrijk bestaat dat examen uit een theoretische proef en een praktijkoefening waarbij de leerling moet laten zien dat hij/zij in staat is om een product te maken of om daadwerkelijk een bepaalde handeling te verrichten die het bewijs vormt dat de betrokkene over de kwalificatie en de vaardigheden beschikt die nodig zijn voor de uitoefening van het desbetreffende specifieke beroep. Als dit examen met goed gevolg wordt afgelegd, krijgt de betrokkene een „attest” als bewijs van zijn/haar geschiktheid om een bepaald beroep uit te oefenen (b.v. schrijver).

6.5.9. De voor de ambachtelijke sector representatieve organisaties richten vaak zelf opleidingscentra op en houden zich bezig met het beheer daarvan (b.v. in Finland: de „stichting voor ambachtelijke opleidingen”, in Frankrijk: de „opleidingscentra voor leerlingen”, in Italië: de opleidingscentra van de twee voornaamste organisaties van de ambachtelijke sector, nl. de „Confartigianato” en de CNA) of bevorderen actief het volgen van ambachtelijke opleidingen (in het Verenigd Koninkrijk zetten de door de overheid gesteunde „ambachtelijke raden” zich ervoor in dat op alle niveaus van het formele en informele onderwijs onderricht in ambachtelijke thema's wordt gegeven).

6.5.10. Ambachtelijke activiteiten, en vooral ook activiteiten die verband houden met de opleiding in ambachtelijke beroepen, zijn aan regels gebonden waarvoor nationale wetten zijn uitgevaardigd: in Spanje zijn in de wet op het verplichte middelbaar onderwijs (ESO) de voornaamste regels voor de opleiding „ambachtelijke activiteiten en design” vastgelegd; in Italië is de „kaderwet voor het ambacht” van kracht; in Oostenrijk geldt de „wet op het beroepsonderwijs” (Berufsausbildungsgesetz), in Duitsland het „programma voor beroepsopleidingen” (Handwerksordnung en Berufsausbildungsgesetz) en in Nederland de op 1 januari 1995 in werking getreden „Kaderregeling Bedrijfstakgewijze Scholing”, enz.

In Frankrijk is in september 1994 door de „bond van het ambacht” (UPA) en de sociale partners een paritaire overeenkomst voor beroepsopleidingen gesloten, die vooral is gericht op de ontwikkeling van het leerlingwezen en waarin o.m. is geregeld dat ambachtelijke werknemers vrij moeten krijgen om een opleiding te volgen.

6.5.11. De hoogte van het loon van een leerling is dikwijls afhankelijk van het soort werk dat wordt verricht en wordt vaak jaarlijks verhoogd. Zo worden die lonen in Denemarken — op grond van het soort werk, de duur van de opleiding en de leeftijd van de leerling (ouder of jonger dan achttien jaar — door speciale sectorale commissies vastgelegd, waarin ook vertegenwoordigers van de sociale partners zitting hebben.

6.6. *Deelneming van ambachtelijke ondernemingen aan opleidingsactiviteiten*

Het grondbeginsel voor de beroepsopleidingsstrategie moet zijn dat vooral de ambachtelijke ondernemingen zelf het middelpunt voor alle mogelijke opleidingsactiviteiten moeten vormen.

Het is niet voor niets dat de commissie sociale zaken van het Europees Parlement in het Thyssen-verslag erop heeft aangedrongen dat steun voor opleidingen in de eerste plaats aan ambachtelijke ondernemingen wordt toegekend. Bovendien wil de commissie dat de volgende acties worden ondernomen:

- er moet recht worden gedaan aan de rol van ondernemers als opleiders door hun de titel van „stageleider” toe te kennen;
- ervaring en kennis moeten worden uitgewisseld;
- leerlingendiploma's moeten overal in Europa worden erkend.

6.6.1. Opleidingsinitiatieven om de oprichting van ambachtelijke ondernemingen te stimuleren en te steunen, zijn meestal onderdeel van op de oprichting van nieuwe ondernemingen gerichte nationale of regionale programma's of initiatieven. Deze opleidingen moeten dus worden gezien als één van de middelen (uit het geheel van diensten die gericht zijn op de oprichting van bedrijven, zoals financiële stimulansen, advisering en technische bijstand, „tutorship”) om voor overdracht van basiskennis omtrent bedrijfsvoering te zorgen.

6.6.2. Het grootste probleem bij het opzetten van een dergelijke opleiding is van culturele aard:

- ambachtelijke ondernemers baseren hun bedrijfsstrategie over het algemeen uitsluitend op hun productie in enge zin;
- ambachtelijke ondernemingen zijn te productgericht;
- vooral nieuwe ondernemingen die aan de oorspronkelijke zijn ontsproten, ondervinden de gevolgen van dit probleem.

6.6.3. Opleiding wordt op die manier een factor van groei voor bestaande, maar vooral ook voor nieuwe ambachtelijke ondernemingen, omdat:

- de ondernemer door een opleiding kan leren om bedrijfsproblemen die niet rechtstreeks met de productie te maken hebben, te identificeren en op te lossen;

- nieuwe ondernemers een ruimere kijk krijgen op bedrijfs- en marktstrategieën;
- de samenwerking tussen micro-ondernemingen kan worden vergroot, ter verbetering van de handelsbetrekkingen, de uitwisseling van know-how, enz.;
- ondernemers door taalonderricht zich ook op buitenlandse markten kunnen gaan richten.

6.6.4. De hier bedoelde opleidingen mogen echter niet incidenteel of als toegift worden verstrekt: hun eerste doel moet continuïteit zijn. In feite moet er een strategie worden uitgewerkt die op permanente scholing van nieuwe ondernemers is gericht.

6.6.5. In dat verband kunnen drie voorbeelden van al in Europa verwezenlijkte acties worden genoemd. In Ierland zijn de belangrijkste programma's voor het MKB („Enterprise Development Program”, het „Training Support Scheme”, het „Plato Program” en de „Country Enterprise Board”) gericht op assistentie bij bedrijfsvoering, opleiding, alsmede begeleiding/advisering van en steun aan (potentiële) nieuwe ondernemers. In Griekenland is de arbeidsbemiddelingsorganisatie OAED belast met de uitvoering van een steunprogramma ten behoeve van nieuwe ondernemers (o.a. met middelen uit het ESF), dat vooral is gericht op het verlenen van financiële steun aan nieuwe ondernemers.

In Luxemburg is de Kamer van Koophandel — met haar „bureau voor de oprichting van bedrijven” (SCE) — belast met het, door middel van persoonlijke contacten, informeren en adviseren van jongeren die een ambachtelijk bedrijf willen starten.

7. Nationaal beleid ten gunste van ambachtelijke ondernemingen en het MKB

7.1. In het Witboek „Groeï, concurrentievermogen en werkgelegenheid” van commissievoorzitter Delors wordt erkend dat MKB en ambacht een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de economische groei in Europa. Ook de lid-staten zien in kleine ondernemingen een motor voor de groei, vooral in regio's met een ontwikkelingsachterstand, en bovendien een van de belangrijkste bronnen van werkgelegenheid. Ambacht is en was in dat opzicht altijd al belangrijk: uit een in 1988 in Italië uitgevoerd onderzoek ⁽¹⁾ blijkt dat ongeveer tweederde van de nieuwe ondernemers ooit „ambachtelijke” ervaring heeft opgedaan. Door ander onderzoek is bevestigd dat de werkgelegenheid in kleine en micro-ondernemingen bij een ongunstige conjunctuur beter in stand wordt gehouden dan in middelgrote/grote ondernemingen.

⁽¹⁾ Onderzoek van het G. Tagliacarne-Instituut over heel Italië.

7.2. De gevolgtrekking daaruit is dan ook dat kleine en ambachtelijke ondernemingen veel nieuwe arbeidsplaatsen kunnen opleveren en dat er veel van dat soort nieuwe bedrijven kunnen worden opgezet als doelgerichte — en dus geen lukrake — steun wordt verleend.

7.3. Wetgeving in die zin wordt over het algemeen in de EU-lid-staten uitgevaardigd ter verwezenlijking van de volgende doelstellingen:

- verbetering van het concurrentievermogen van de ondernemingen;
- vergroting van het aanpassingsvermogen van kleine ondernemingen aan economische en technologische veranderingen;
- instandhouding van werkgelegenheid en het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen;
- waarborging van een grote verscheidenheid aan en betere kwaliteit van producten en diensten ten behoeve van de bevolking.

7.4. Hieronder volgt een schematisch overzicht van de voornaamste maatregelen ten gunste van MKB en ambacht die de EU-lid-staten de afgelopen jaren hebben genomen:

7.5. Oostenrijk

- steun aan het MKB (wet op de bevordering van het MKB, 1996);
- gunstige kredietvoorwaarden;
- faciliteiten voor advisering en opleiding;
- steun voor onderzoek en ontwikkeling;
- steun met het oog op internationalisering van bedrijven.

7.6. België

- invoering van een „Barometer voor klein en middelgrote ondernemingen” ter vergroting van de kennis omtrent de problemen van het MKB, waardoor het mogelijk wordt de juiste steunmaatregelen te nemen;
- verhoging van het budget voor het fonds ter vergemakkelijking van de overname van bedrijven;
- hervormingen van het sociale-zekerheidsstelsel.

7.7. Denemarken

- hervorming van het fiscaal beleid, verhoging van de overheidsinvesteringen en belastinghervorming;
- faciliteiten voor ondernemingen.

7.8. Duitsland

- belastingfaciliteiten voor ondernemingen;
- rentesubsidie;
- verlaging van de belasting op bedrijfswinsten;

- dertig-punten-programma ter verwezenlijking van het Witboek van Commissievoorzitter Delors en faciliteiten voor nieuwe ondernemingen.

7.9. Griekenland

- hervormingen op het gebied van privatiseringen, belastingen en mededinging;
- regionale steun.

7.10. Finland

- ontwikkelingsfonds/speciale garanties voor dienstverlening aan bedrijven;
- gunstige verzekeringsvoorwaarden voor het MKB;
- faciliteiten voor vennoten van ondernemingen met minderheidsparticipatie.

7.11. Frankrijk

- „Madelin”-plan: belastinghervorming, toegang tot krediet, concurrentie, administratieve procedures, samenwerking tussen bedrijven;
- waarborgfonds voor productieve investeringen;
- FFCGA;
- meerjarenprogramma voor ambacht (belastinghervorming, toegang tot kredietverlening, mededinging, administratieve procedures);
- MKB-programma voor 1995;
- Wet van juli 1996 betreffende de ontwikkeling en bevordering van handel en ambacht.

7.12. Ierland

- verlichting van de belastingdruk op bedrijfswinsten;
- steun aan nieuwe ondernemingen („Seed Capital Scheme”).

7.13. Italië

- stimulering van technologische vernieuwing door een programma voor economische groei, onderverdeeld in acht subprojecten (belastingfaciliteiten, rechtstreekse subsidiëring, enz.);
- acties van het ambachtsfonds („Artigiancassa”) met financiële steunverlening (steun aan jonge en aan vrouwelijke ondernemers, milieubescherming, dienstverlening aan bedrijven, technologische vernieuwing, enz.) en faciliteiten (rentesubsidie, subsidiaire borgstelling) ten behoeve van ambachtelijke ondernemingen (in 1995 is 26 878 maal rentesubsidie en 2 214 maal borgstelling verleend);
- wetten 488 en 341 (belastingfaciliteiten, subsidies, enz.).

7.14. *Nederland*

- programma „Meer werk, weer werk” ter vergroting van de flexibiliteit van de arbeidsmarkt;
- subsidiëring van onderzoek en ontwikkeling;
- programma voor het leerlingwezen;
- belastingfaciliteiten.

7.15. *Portugal*

- Pedip II-programma (programma voor de ontwikkeling van het MKB);
- Procom-programma (programma voor de handel);
- uitvoerbevordering;
- financiële participatie.

7.16. *Verenigd Koninkrijk*

- samenwerking en verbetering van het concurrentievermogen;
- programma voor bankgaranties;
- bevordering van investeringen;
- „Uniform Business Rate”.

7.17. *Spanje*

- kredietlijnen voor het MKB bij het instituut voor openbare kredietverlening (ICO);
- bedrijfskapitaalbijdragen;
- regionale maatregelen.

8. **Waar liggen de prioriteiten voor de ambachtelijke ondernemingen in Europa? Discussiepunten**

8.1. Uitgaande van de in documenten van het Comité, de Commissie en het Europees Parlement uitvoerig beschreven specifieke kenmerken en problemen van ambachtelijke ondernemingen en gezien het belang van het ambacht voor de Europese economie (aantal ondernemingen, werkgelegenheid en bijdrage aan het BBP), vindt het Comité dat deze sector moet worden gesteund door een adequaat en gericht EU-beleid dat tevens een aanvulling vormt op het beleid t.b.v. het MKB. Bovendien moet dat beleid recht doen aan de specifieke kenmerken en de economische en sociale rol van ambachtelijke ondernemingen en vooral in deze sector een ideale voedingsbodem zien voor de oprichting van nieuwe ondernemingen en het scheppen van nieuwe werkgelegenheid.

8.2. Bij acties om de ontwikkeling van ambachtelijke ondernemingen te bevorderen, moet worden uitgegaan van de volgende vier prioriteiten:

- bij overleg en onderhandelingen op communautair, nationaal en plaatselijk vlak en de uitvoering van

sociaal en economisch EU-beleid moet aandacht worden geschonken aan de specifieke kenmerken van ambachtelijke ondernemingen t.o.v. die van de overige kleine en middelgrote bedrijven;

- er moet een Europese identiteit voor het ambacht worden ontwikkeld en erkenning komen voor de Europese ambachtelijke cultuur;
- de economische ontwikkeling van ambachtelijke ondernemingen moet worden bevorderd door hun concurrentievermogen te vergroten en hun integratie in de interne markt te vergemakkelijken;
- ambachtelijke ondernemingen en hun vertegenwoordigers moeten worden gestimuleerd om deel te nemen aan de uitwisseling van informatie en het overleg in EU-verband en in het kader van de betrekkingen van de EU met derde landen.

8.3. In dit advies pleit het Comité voor actie rond elf thema's. Het pretendeert daarmee niet een oplossing te bieden voor alle problemen van de Europese micro-ondernemingen; maar deze elf actiepunten moeten wel worden gezien als een uitgangspunt voor het uitstippelen van een beleid waardoor aan hun behoeften kan worden tegemoet gekomen.

8.4. Die elf actiepunten zijn:

8.4.1. *Sociaal overleg*

De belangen van het MKB, met inbegrip van ambachtelijke ondernemingen, moeten worden behartigd in het overleg als bedoeld in artikel 4 van de Overeenkomst betreffende de sociale politiek van het Verdrag betreffende de Europese Unie, voor zover deze zijn vertegenwoordigd in organisaties op EU-niveau⁽¹⁾.

8.4.2. *Versterking van het concurrentievermogen van ondernemingen*

Ondernemers zouden tijdens de hele duur van het bestaan van hun onderneming, t.a.v. de werknemers ervan, maar ook voor de overname van hun bedrijf, moeten worden geholpen met deskundig advies („life long advising”).

Daartoe moet het volgende worden gedaan:

- 1) de specifieke financiële steun van de nationale ministeries voor kleine en ambachtelijke ondernemingen moet met middelen van het ESF en de structuurfondsen worden aangevuld en uitgebreid om de opleving van de economie te stimuleren;
- 2) de opleiding en de vorming van de personen die zich in de beroepsorganisaties met de bevordering en stimulering van bedrijven bezighouden, moeten worden gesteund, en hun onderlinge samenwerking en uitwisseling in de diverse lid-staten van de EU moeten worden bevorderd.

⁽¹⁾ Advies van het Comité over de sociale dialoog (PB nr. C 89 van 19. 3. 1997), paragraaf 1.8.

8.4.3. Oprichting van de Europese Academie voor ambachtelijke en kleine ondernemingen

Deze academie moet dienen als middel om ambacht te „promoten”, als centrum waar de werkzaamheden van alle Europese onderzoeks- en opleidingsinstituten voor het ambacht worden gecoördineerd en als forum waar de problemen van het Europese ambacht en de projecten van de Commissie worden besproken en bestudeerd en waar voorstellen ter zake worden geformuleerd.

8.4.4. Ontwikkeling van een Europese identiteit voor ambacht en kleine ondernemingen en erkenning van de ambachtelijke cultuur in Europa

De acties die hiervoor worden voorgesteld, zijn:

- 1) versterking van de opleidingscentra in de lid-staten, vooral met het oog op de verdieping en toepassing van nieuwe technologieën;
- 2) vergroting van de kennis over de economische functie van ambacht en kleine ondernemingen door de verbetering van statistische analyses en gericht onderzoek, met name m.b.t. het ondernemerschap van vrouwen en de werkgelegenheid van jongeren en gehandicapten in deze sector;
- 3) instelling van een vaste waarnemingspost voor het ambacht in Europa als onderdeel van de Europese waarnemingspost voor het MKB;
- 4) bevordering van de vrijheid van vestiging en van dienstverlening krachtens Richtlijn 64/427/EEG van 7 juli 1964⁽¹⁾.

8.4.5. Bevordering van het leerlingwezen en van het alternerend onderwijs

Het leerlingwezen is algemeen erkend als een middel bij uitstek voor de overdracht van kennis over ambachtelijke activiteiten, en alternerend onderwijs wordt in dat verband gezien als uitermate belangrijk voor de groei van ambachtelijke ondernemingen. Tegen deze achtergrond kunnen de volgende vier werkkerreinen worden geïdentificeerd:

- 1) het belang van het bedrijf op het gebied van opleiding moet erkenning krijgen door in samenwerking met de representatieve ambachtsorganisaties een Europese titel voor ambachtslieden in het leven te roepen;

⁽¹⁾ Deze Richtlijn behoorde tot de eerste van de Europese Gemeenschap. De EU heeft vervolgens in de periode 1964-1982 nog zes richtlijnen over zelfstandige activiteiten in industrie en ambacht vastgesteld. Deze richtlijnen bekrachtigen de vrijheid van vestiging en van dienstverlening voor de meeste ambachtelijke beroepen.

- 2) de uitwisseling van kennis en bekwaamheden tussen ondernemingen bevorderen, met name tussen jongeren die hun leertijd achter de rug hebben en hun „opleiders” in bedrijven en/of gespecialiseerde centra;

- 3) de erkenning van als afsluiting van de leertijd verworven diploma's moet worden bevorderd, met als uiteindelijk doel het creëren van een Europees diploma (het overleg tussen de Franse APCM of „Assemblée permanente des Chambres de Métiers” en de Duitse ZDH of „Zentralverband des Deutschen Handwerks” is een voorbeeld dat navolging zou kunnen verdienen);

- 4) de acties ter bevordering van de werkgelegenheid en het starten van nieuwe bedrijven moet verder worden onderbouwd met regelingen voor financiële steun, meer flexibiliteit op de arbeidsmarkt en permanente scholing voor leerlingen/nieuwe ondernemers.

8.4.6. Verbetering van de voorlichting van micro-ondernemingen

Gezien de in tal van documenten van het Comité en tijdens de conferentie van Berlijn benadrukte specifieke kenmerken van kleine en micro-ondernemingen, behoeft de noodzaak van verbetering van de voorlichting van die ondernemingen verder geen betoog. Op dit gebied kunnen de volgende acties worden ondernomen:

- 1) verbetering van de werkzaamheden van de Euro-Info-centra (meer samenwerking met categorale organisaties, op deze ondernemingen afgestemde informatie, meer aandacht voor de kwaliteit dan voor de kwantiteit van die informatie, of deze nu in de vorm van documenten of van geautomatiseerde informatie wordt verschaft);
- 2) de in de organisaties van ambacht en van kleine ondernemingen en hun netwerken aanwezige competentie moet beter worden gebruikt om informatie en advies door te geven. Bovendien kan die competentie worden aangewend om ervoor te zorgen dat de voor het ambacht bestemde financiële steun van de EU en van de lid-staten, met name t.b.v. innovatie en de overdracht van technologie, beter worden benut;
- 3) ontwikkeling van een innovatie-cultuur als stimulans om ervoor te zorgen dat micro-ondernemingen meer nieuwe technologieën en kwaliteitscertificatie toepassen;
- 4) benutting van de resultaten van de te München georganiseerde conferentie ter voorbereiding van de komende derde Europese conferentie te Milaan over de integratie van ambachtelijke ondernemingen in de informatiemaatschappij.

8.4.7. Vereenvoudiging van de administratieve formaliteiten

Op dit gebied kunnen met voorrang de volgende acties worden ondernomen:

- 1) er moeten t.a.v. de toepassing van de regelgeving (waarvan de kosten voor ambachtslieden en handelaars gezien hun omzetcijfers hoog zijn en de

toepassing voor hen grote moeilijkheden oplevert) andere termijnen gelden voor micro-ondernemingen dan voor andere ondernemingen, met uitzondering van voorschriften van het arbeidsrecht;

- 2) de steun voor de oprichting of de overdracht van ondernemingen moet worden verbeterd door middel van belastingmaatregelen die het opzetten en ontwikkelen van ambachtelijke ondernemingen (met name in grensgebieden) vergemakkelijken;
- 3) er moeten stimulansen worden gegeven voor de oprichting van „beheerscentra” die kleine ondernemers helpen bij het vervullen van nationale boekhoudkundige en belastingformaliteiten;
- 4) er moet worden nagegaan welke impact nieuwe EU-wetgeving op ambachtelijke ondernemingen heeft, vooral met oog voor hun specifieke kenmerken in vergelijking met het MKB in het algemeen. Het doel daarvan is, ervoor te zorgen dat de regels doeltreffend worden toegepast en qua kosten en beheer geen rampzalige gevolgen hebben voor ambachtelijke ondernemingen doordat bij het uitwerken daarvan geen rekening is gehouden met hun specifieke kenmerken.

8.4.8. Stimulering van samenwerking en uitwisseling tussen micro-ondernemingen en hun organisaties

Micro-ondernemingen hebben hulp nodig om de ontwikkeling van de economie bij te kunnen houden: daarom moet hun onderlinge samenwerking en de uitwisseling van informatie en ervaring tussen bedrijven binnen en buiten de EU worden bevorderd.

Op dit gebied kunnen de volgende acties worden ondernomen:

- 1) bevordering van het overleg tussen ambachtelijke beroepsorganisaties en van de samenwerking tussen technische centra waarvan de activiteiten met het ambacht verband houden;
- 2) toekenning van de hoogste prioriteit aan de verlening van economische en financiële steun uit de structuurfondsen aan micro- en kleine ondernemingen;
- 3) bevordering van de onderlinge aaneensluiting van bedrijven en stimulering van de samenwerking door

het ambacht te helpen zich ook binnen de lid-staten in gemeenschappelijke ondernemingen te organiseren.

De hiervoor uit te werken strategie moet in overleg met lokale organisaties, lid-staten en EU tot stand worden gebracht.

8.4.9. Bevordering van de innovatiecultuur van ambachtelijke en kleine ondernemers

Meer bereidheid tot innovatie is een essentiële voorwaarde voor economische groei, verbetering van het concurrentievermogen en groei van de werkgelegenheid. Daarvoor moet een innovatiecultuur in het leven worden geroepen, niet alleen t.a.v. het te produceren goed, maar ook t.a.v. de organisatie van het bedrijf en de handel.

8.4.10. Verbetering en ontwikkeling van de vervoers- en communicatienetwerken

Internationalisering van het bedrijfsleven en globalisering van de markten houdt ook en vooral in dat de vervoers- en communicatiemogelijkheden tussen economische actoren verder worden ontwikkeld. Ambachtelijke ondernemingen zouden veel baat hebben bij netwerken waardoor hun producten zo goedkoop mogelijk kunnen worden vervoerd en waarbij de communicatie met andere ambachtelijke ondernemingen met behulp van de meest geavanceerde communicatietechnieken (Internet, elektronische post, enz.) wordt vergemakkelijkt.

8.4.11. Versterking van de maatregelen die het creëren van werkgelegenheid in ambachtelijke bedrijven ondersteunen

Eenvoudige maatregelen om het herstel en de oprichting van ondernemingen te vergemakkelijken, kunnen op de volgende gebieden worden genomen:

- financiële steun, zoals toegang tot krediet tegen aangepaste rentevoeten, onderlinge borgstelling, of bescherming van het familiebezit;
- de totstandbrenging van een echt billijke belastingregeling t.a.v. meerwaarde, opbrengst uit kapitaal, het recht op BTW-mutatie en -terugvordering;
- totstandbrenging van een mededingingsethiek.

Brussel, 20 maart 1997.

De voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

T. JENKINS

Advies van het Economisch en Sociaal Comité over:

- het „Voorstel voor een besluit van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van het basisbesluit betreffende het programma Socrates met het oog op de opnemng van Turkije in de lijst van in aanmerking komende landen”,
- het „Voorstel voor een besluit van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van het basisbesluit betreffende het programma Jeugd voor Europa III met het oog op de opnemng van Turkije in de lijst van in aanmerking komende landen”, en
- het „Voorstel voor een besluit van de Raad tot wijziging van het basisbesluit betreffende het programma Leonardo met het oog op de opnemng van Turkije in de lijst van in aanmerking komende landen”⁽¹⁾

(97/C 158/10)

Het Economisch en Sociaal Comité heeft op 30 januari 1997 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 23, derde lid, van zijn Reglement van Orde een advies op te stellen over de voornoemde voorstellen.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft, overeenkomstig de bepalingen van artikel 20 van zijn Reglement van Orde mevrouw Cassina tot algemeen rapporteur benoemd en over de bepalingen van artikel 50 de urgentieprocedure toegepast.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 344e Zitting (vergadering van 20 maart 1997) het volgende advies uitgebracht, dat met 88 stemmen vóór, 15 stemmen tegen, bij 22 onthoudingen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. In doc. COM(96) 199 def. van 13 mei 1996 beveelt de Commissie de Raad aan zijn goedkeuring te hechten aan een wijziging van de basisbesluiten met betrekking tot de programma's Leonardo, Socrates en Jeugd voor Europa III om Turkije in de lijst van de daarvoor in aanmerking komende landen op te nemen. Het besluit van de Raad van 6 december 1994 inzake het programma Leonardo en de besluiten van het Europees Parlement en de Raad van 14 maart 1995 inzake de programma's Socrates en Jeugd voor Europa III voorzien in de openstelling van die programma's voor de geassocieerde landen van Midden- en Oost-Europa, Cyprus en Malta, maar vermelden niet Turkije, een land dat al sinds 1963 met de Gemeenschap is geassocieerd.

1.2. Doel van het voorstel van de Commissie is Turkije op voet van gelijkheid met de andere geassocieerde landen te behandelen. Het is in die categorie het enige land dat al sinds 31 december 1995, met uitzondering van de landbouwproducten, een douane-unie met de EG vormt. Bovendien sluit bovengenoemd voorstel aan bij het door Turkije tijdens de Associatieraad van 30 oktober 1995 geformuleerde verzoek om te mogen deelnemen.

1.3. De Commissie is van mening dat in het kader van de douane-unie deelname van Turkije aan deze programma's in het belang is van de Gemeenschap, en wel in twee opzichten: Europese jongeren krijgen de mogelijkheid in contact te komen met Turkse jongeren en er wordt bijgedragen tot de versterking van de democratie en de eerbiediging van de mensenrechten in Turkije. Deze doelstellingen worden ook in de

kosteneffecten-analyse (punt 9 van het Financieel Memorandum) centraal gesteld.

1.4. De doelgroep bestaat voornamelijk uit leerlingen, studenten en jongeren, aldus de Commissie, waarbij universiteiten en universitaire opleidingsinstituten als bemiddelende instanties zullen optreden.

1.5. De Commissie merkt op dat de in dit verband vereiste financiële bijdrage ofwel rechtstreeks door Turkije kan worden geleverd, ofwel dat zij daartoe put uit de voor financiële samenwerking met Turkije bestemde middelen (of een combinatie van beide). De Commissie zal de begrotingsautoriteit daartoe t.z.t. een voorstel voorleggen.

2. Opmerkingen

2.1. Tot zijn spijt moet het Comité vaststellen dat, hoewel de artikelen 126 en 127 (Socrates), 126 (Jeugd voor Europa), en 127 (Leonardo) de rechtsgrondslag vormen voor de onderhavige voorstellen en raadpleging van het ESC derhalve verplicht is en in mei 1996 ook was aangekondigd, er toch geen formele adviesaanvraag is ingediend. Reden voor het ESC om in aansluiting op het in het gemengd raadgevend comité gehouden debat ter zake (12 december 1996), gebruik te maken van zijn in artikel 23, derde lid van het Reglement van Orde neergelegde initiatiefrecht.

2.2. Het ESC spreekt zijn ernstige bezorgdheid uit over het moeizame democratiseringsproces en de situatie van de mensenrechten in Turkije. Ook beseft het ten volle dat inzake probleemgebieden Koerden en Cyprus de laatste maanden geen vooruitgang is geboekt. Deson-

⁽¹⁾ PB nr. C 186 van 26. 6. 1996, blz. 8-9.

danks wil het Comité vasthouden aan de lijn die het in zijn initiatiefadvies van 1993 en in zijn werkzaamheden binnen het (in 1995 opgerichte) gemengd raadgevend comité heeft voorgestaan. Het Comité benadrukt daarbij ook nu weer dat juist op het gebied van onderwijs en opleiding, de uitwisseling van mensen en culturen tussen de lid-staten en derde landen als dimensie duidelijk zwaarder moet wegen dan welke andere overweging van economische of praktische aard dan ook. Het ESC heeft in veel van zijn adviezen over de externe betrekkingen van de EU benadrukt dat maatschappelijke en beroepsorganisaties in de EU prioritaire waarde hechten aan samenwerking met derde landen op het gebied van cultuur en onderwijs.

2.3. Het onderhavige voorstel wordt derhalve door het Comité onderschreven en gesteund.

2.4. Hoewel het Europees Parlement besloten heeft de de procedure op gang te brengen om de kredieten in verband met het financieel reglement EG-Turkije in de ijskast te plaatsen, merkt het Comité op dat het Europees Parlement in zijn resolutie van 19 september 1996 er wél bij de Commissie op aandringt dat zij alle in het kader van het MEDA-programma beschikbare middelen voor projecten in Turkije blokkeert, „met uitzondering van middelen ter bevordering van democratie, mensenrechten en de burgerlijke samenleving”.

2.4.1. Het ESC is van mening dat het onderhavige voorstel zonder meer binnen de door het Europees Parlement voorgestelde uitzondering past en hoopt dat besluiten ter zake op korte termijn van kracht zullen worden.

2.5. Het ESC deelt de in democratische kringen in de EU en in Turkije zelf heersende bezorgheid ten aanzien van verklaringen van de Turkse regering en haar optreden dan wel nalatigheid in tal van situaties. Toch blijft het ervan overtuigd dat samenwerking op sleutel terreinen als onderwijs, opleiding en uitwisseling van jongeren, in het kader van de externe betrekkingen van de EU van onschatbare waarde is voor het contact

tussen burgermaatschappijen — en daarom nimmer mag worden opgegeven.

2.6. Onderwijs, opleiding en uitwisseling van jongeren vormen strategisch gezien een belangrijk uitgangspunt voor het streven naar verbetering van de mensenrechtensituatie en van de democratie in een land. Mensen die via een stage of studieverblijf in het buitenland in aanraking komen met een samenleving waar democratie en pluralisme voorop staan, ervaren vaak gedurende hun hele leven de positieve uitwerking hiervan. We mogen niet vergeten dat bij een dergelijk cultureel en educatief proces mensen zijn betrokken die in hun eigen land op termijn waarschijnlijk belangrijke economische en politieke verantwoordelijkheid gaan dragen. De investering in menselijke hulpbronnen moet altijd gezien worden als een investering in de vrede, democratie en verdraagzaamheid en dus in de toekomst van het land. Dit is de diepere betekenis die schuilgaat achter de openstelling van de culturele en educatieve EU-programma's voor jongeren uit derde landen. Zo zetten we ons op samenhangende wijze in voor de versterking van het Europese model van economische en sociale ontwikkeling, een model dat wordt gekenmerkt door solidariteit en door een op pluralisme stoelend bestuur.

2.7. Er zij nogmaals op gewezen dat artikel 127 van EG-Verdrag („Onderwijs, Beroepsopleiding en Jeugd”) de rechtsgrondslag vormt voor het Socrates-programma, waarin uitdrukkelijk staat vermeld dat „de Gemeenschap en de lid-staten de samenwerking met derde landen bevorderen...”.

2.8. Het ESC verzoekt de Commissie op duidelijke en doorzichtige wijze aan te geven welke begrotingslijnen precies benut kunnen worden om Turkse jongeren, leerlingen en studenten daadwerkelijk toegang te verlenen tot de programma's Leonardo, Socrates en Jeugd voor Europa III. Tot slot verklaart het bereid te zijn om, met het oog op de vereiste samenhang en efficiëntie bij het realiseren van de doelstellingen en voor zover zijn bevoegdheden reiken, al het mogelijke te doen om bovengenoemde programma's in Turkije op de rails te zetten.

Brussel, 20 maart 1997.

*De voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité*

T. JENKINS

Advies van het Economisch en Sociaal Comité over het „Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad betreffende de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lid-staten inzake de indeling, de verpakking en het kenmerken van gevaarlijke preparaten”

(97/C 158/11)

De Raad heeft op 1 oktober 1996 besloten, overeenkomstig de bepalingen van artikel 100 A van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor milieu, volksgezondheid en consumentenvraagstukken, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 7 maart 1997 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Gardner.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn op 19 en 20 maart 1997 gehouden 344e Zitting (vergadering van 20 maart 1997) het volgende advies uitgebracht, dat met 94 stemmen vóór, 2 stemmen tegen bij 5 onthoudingen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. De indeling, de verpakking en de etikettering van gevaarlijke preparaten worden op dit moment geregeld bij Richtlijn 88/379/EEG⁽¹⁾. Het nieuwe voorstel is bedoeld om de richtlijn aan te passen en overzichtelijker te maken. Voorts bevat het voorstel de volgende nieuwe elementen:

1.1.1. De indeling, de verpakking en de etikettering van gewasbeschermingsmiddelen, en het opstellen van inlichtingenbladen aangaande hun veiligheid, vallen nu eveneens onder de bepalingen van de richtlijn. Richtlijn 91/414/EEG⁽²⁾ betreffende het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen blijft van kracht, maar dient te worden aangepast met het oog op de intrekking van Richtlijn 78/631/EEG⁽³⁾ inzake de indeling, de verpakking en de etikettering van bestrijdingsmiddelen.

1.1.2. Het opstellen van inlichtingenbladen wordt nu ook verplicht gesteld voor bepaalde niet als gevaarlijk ingedeelde preparaten.

1.1.3. Er wordt een nieuwe indeling van milieurisico's voorgesteld. Hiermee wordt aangeknoopt bij de invoering van de desbetreffende criteria in Richtlijn 67/548/EEG⁽⁴⁾ inzake de indeling, de verpakking en de etikettering van gevaarlijke stoffen.

1.1.4. Ook de etikettering van bepaalde sensibiliserende stoffen is nu verplicht, ook al worden de bij de indeling gehanteerde algemene grenswaarden niet bereikt.

2. Algemene opmerkingen

2.1. Het merendeel van de voorgestelde wijzigingen was noodzakelijk en kon niet langer uitblijven. Hoewel

de presentatie verbeterd is, blijft de tekst voor leken moeilijk, vooral omdat heel wat bijzonderheden geregeld zijn in andere richtlijnen, met name de richtlijn inzake gevaarlijke stoffen (67/548/EEG). Het Comité hecht evenwel zijn goedkeuring aan het voorstel, onder voorbehoud van de volgende opmerkingen:

2.1.1. Het Comité beklemtoont dat de consument duidelijk moet worden ingelicht over de veiligheids- en milieurisico's van huishoudelijke en tuinproducten, zodat zij voorzorgsmaatregelen kunnen nemen, en waar mogelijk voor een alternatief product kunnen kiezen.

2.1.2. Met name bij de volgende vernieuwingen rijzen problemen:

2.2. De opneming van gewasbeschermingsmiddelen

2.2.1. Gewasbeschermingsmiddelen vallen voortaan onder dezelfde algemene voorschriften als de andere preparaten. Met name wat de indeling betreft, blijft de harmonisatie algemeen. Het ontbreken van specifieke bepalingen inzake de etikettering kan zowel voor de gebruiker als voor de met de uitvoering belaste autoriteiten tot verwarring en misverstanden leiden. De voorschriften dienen van meet af aan ondubbelzinnig te zijn.

2.3. De opneming van bepaalde als niet gevaarlijk ingedeelde preparaten

2.3.1. De bestaande voorschriften worden aangevuld met de verplichting om inlichtingenbladen over de veiligheid op te stellen. De problemen die dit meebrengt, komen in paragraaf 3.11 aan de orde.

2.4. Gevaren voor het milieu

2.4.1. Risico's voor het milieu krijgen nu evenveel aandacht en worden behandeld volgens dezelfde uitvoerige procedure als giftige eigenschappen.

⁽¹⁾ PB nr. L 187 van 16. 7. 1988.

⁽²⁾ PB nr. L 230 van 19. 8. 1991.

⁽³⁾ PB nr. L 206 van 29. 7. 1978.

⁽⁴⁾ PB nr. L 196 van 16. 8. 1967.

2.4.2. In de bijlagen zouden alleen de technische aspecten van de beoordeling behandeld mogen worden. Zo komt de hoofdzaak (in de artikelen) beter uit de verf, terwijl de technische bepalingen in korte tijd kunnen worden aangepast aan de vooruitgang op wetenschappelijk of ander gebied.

2.5. Alternatieve benamingen

2.5.1. De bestaande beperkingen betreffende de stoffen waarvoor alternatieve benamingen mogen worden gebruikt, worden gehandhaafd. Nieuw is de procedure ter goedkeuring van alternatieve benamingen. Nadere details hierover zijn terug te vinden in de paragrafen 3.8 en 3.10.

3. Bijzondere opmerkingen

3.1. Artikel 1, lid 4

3.1.1. Bepaald wordt dat de artikelen betreffende de indeling, de verpakking, de etikettering en de inlichtingenbladen aangaande de veiligheid ook van toepassing zijn op gewasbeschermingsmiddelen. De bepalingen van Richtlijn 91/414/EEG blijven evenwel van kracht. Het valt te verwachten dat twee verschillende regelingen voor etikettering verwarring zullen scheppen.

3.1.2. Volgens het Comité zou de verstandigste oplossing zijn om Richtlijn 91/414/EEG waar nodig te wijzigen. Deze aangepaste bepalingen zouden samen met de nieuwe richtlijn in werking treden. De kwestie van de etikettering komt ter sprake in paragraaf 3.7.

3.2. Artikel 1, lid 5

3.2.1. Deze richtlijn is niet van toepassing op het vervoer en de transportverpakkingen. De Commissie dient er in de zich hiermee bezighoudende internationale instanties op aan te dringen dat de vervoersvoorschriften (zoals b.v. vastgelegd in Richtlijn 94/55/EG van 21. 11. 94) uit het oogpunt van indeling, verpakking en etikettering met deze richtlijn worden geharmoniseerd.

3.3. Artikel 5 — *Beoordeling van de uit de fysisch-chemische eigenschappen voortvloeiende gevaren*

3.3.1. De beoordelingsmethoden blijven in grote lijnen ongewijzigd. Wel is een nieuwe bepaling opgenomen om te vermijden dat bepaalde proeven onnodig worden herhaald. Dit lijkt zinvol.

3.4. Artikel 6 — *Beoordeling van de gevaren voor de gezondheid*

3.4.1. In het licht van de opgedane ervaring is het aantal toegestane variaties uitgebreid. Er dient echter duidelijk te worden aangegeven dat deze regel enkel van toepassing is indien de eigenschappen van het preparaat zijn vastgesteld aan de hand van proeven, en niet op basis van de verschillende bestanddelen.

3.4.2. Ook hier is een bepaling opgenomen om nodeloze herhaling van proeven te vermijden, wat in dit geval tot een vermindering van het aantal dierproeven zal leiden.

3.5. Artikel 7

3.5.1. Dit artikel is nieuw en heeft betrekking op de beoordeling van de gevaren voor het milieu. Nadere details zijn opgenomen in bijlage III. De voorgestelde werkwijze is een getrouwe afspiegeling van de methode voor de beoordeling van de giftigheidsgraad.

3.5.2. Zie ook paragraaf 2.4.

3.6. Artikel 8, lid 4

3.6.1. Deze nieuwe bepaling zal van nut zijn bij de omzetting en de uitvoering van de richtlijn.

3.7. Artikel 10, lid 1.2 — *Etikettering van gewasbeschermingsmiddelen*

3.7.1. Zoals al opgemerkt in paragraaf 3.1, brengt de opneming van gewasbeschermingsmiddelen in de algemene richtlijn vooral problemen mee voor de etikettering. Het Comité stelt voor om duidelijke, ondubbelzinnige voorschriften voor de etikettering van gewasbeschermingsmiddelen op te nemen in een bijlage bij de richtlijn. Evenals de noodzakelijke wijzigingen van Richtlijn 91/414/EEG dient deze vernieuwing uiterlijk bij de inwerkingtreding van de nieuwe richtlijn een feit te zijn.

3.8. Artikel 10, lid 2.3.5 — *Het gebruik van alternatieve benamingen*

3.8.1. Overeenkomstig deze bepalingen zijn alternatieve benamingen enkel toegestaan voor stoffen die een acute dodelijke werking hebben.

3.8.2. Alle informatie waarover consumenten en gebruikers dienen te beschikken, moet op het etiket vermeld worden. Daarbij mag niet voorbij worden gegaan aan de vigerende voorschriften voor de bescherming van industriële know-how, voorzover de gezondheid van gebruikers en consumenten hierdoor niet in gevaar wordt gebracht. Hierbij kan de in bijlage VI, deel B opgenomen lijst uitkomst bieden.

3.9. Artikel 10, lid 2.5 en lid 2.6

3.9.1. Hieruit volgt dat op één etiket wel zes waarschuwingszinnen (R-zinnen) én zes veiligheidsaanbevelingen (S-zinnen) kunnen staan. De vermelding van zes R-zinnen zal waarschijnlijk slechts sporadisch voorkomen bij bijzonder gevaarlijke producten; de vermelding van alle zes S-zinnen daarentegen zal vrij gebruikelijk blijken.

3.9.2. Zo'n veelheid van vermeldingen naast de scheikundige benamingen maakt bevattelijke informatie onontbeerlijk. Overigens verschaft het inlichtingenblad nauwkeuriger en vollediger informatie voor gebruik op het werk.

3.9.3. Zonder afbreuk te willen doen aan de bepalingen van de ontwerp-richtlijn, verzoekt het Comité de Commissie na te gaan in hoeverre het grote publiek en de gebruikers de bestaande etikettering begrijpen, en welke de behoeften zijn. Waar nodig moeten de in bijlage VI van Richtlijn 67/548/EEG opgenomen criteria voor het etiketteren van gevaarlijke stoffen en preparaten aan de hand van deze onderzoeksresultaten worden herzien. Voorts moet worden bekeken hoe het grote publiek kan worden voorgelicht.

3.9.4. Daarbij zou men eventueel kunnen terugvallen op het onderzoek waarmee D.-G. XXIV van start gaat in de levensmiddelensector⁽¹⁾, waar zich vergelijkbare problemen voordoen.

3.10. Artikel 11 — Procedure voor het gebruik van alternatieve benamingen

3.10.1. Uitsluitend op basis van de tekst van artikel 11 zou een verzoek mogen worden ingediend om een alternatieve benaming te mogen gebruiken.

3.11. Artikel 16, lid 2 — Inlichtingenblad aangaande de veiligheid

3.11.1. Overeenkomstig deze bepalingen zijn inlichtingenbladen vereist voor preparaten die niet zijn ingedeeld als gevaarlijk in de zin van de artikelen 5, 6 en 7, maar die in afzonderlijke concentratie ≥ 1 gewichtspercent (voor gasvormige preparaten $\geq 0,2$ volumeprocent), hetzij een stof met gevaarlijke effecten voor de gezondheid, hetzij een stof waarvoor uit hoofde van de communautaire wetgeving grenzen gelden voor de blootstelling op het werk, bevatten.

3.11.2. Dergelijke preparaten komen veel voor. Het opstellen en aanpassen van volledige inlichtingenbladen kost handenvol geld en brengt een hoop administratieve rompslomp mee, zowel voor de producent als voor de met de uitvoering belaste autoriteiten. Met name het MKB, dat niet altijd over de nodige technische en menselijke hulpmiddelen beschikt, ondervindt problemen op dit vlak.

3.11.3. Volledige inlichtingenbladen zijn gerechtvaardigd in het geval van stoffen waarvoor grenzen gelden voor de blootstelling op het werk (artikel 16, lid 2, tweede streepje).

3.11.4. Indien slechts een van de bestanddelen gevaarlijk is voor de gezondheid (artikel 16, lid 2), loont het niet om een volledig inlichtingenblad op te stellen. Voor dit soort preparaten zouden vereenvoudigde inlichtingenbladen moeten worden ingevoerd, die alleen de gegevens verstrekken die strikt noodzakelijk zijn voor gebruiker of consument. Dit strookt overigens met het bepaalde in de derde paragraaf van de inleiding van de bijlage bij Richtlijn 93/112/EG⁽²⁾ betreffende het systeem voor specifieke informatie inzake gevaarlijke preparaten (onbelangrijke eigenschappen).

3.11.5. Nadere bepalingen omtrent dergelijke inlichtingenbladen zouden in het voorstel kunnen worden opgenomen, zodat alle lid-staten dezelfde uitgangspunten hanteren.

3.12. Artikel 23

3.12.1. Het voorstel valt onder de in artikel 100 A vastgelegde procedure, die uiterst lang en ingewikkeld is. Vandaar dat het weinig realistisch zou zijn exacte data voor de tenuitvoerlegging vast te leggen.

3.12.2. De tenuitvoerlegging moet dan ook een aanvang nemen op de eerste dag van de publicatie in het PB, waarbij overeenkomstig de toelichting een overgangperiode van vijf jaar in acht wordt genomen.

3.13. Bijlage V, C.1 — Aanvullende vermeldingen voor bepaalde sensibiliserende stoffen

3.13.1. Voorgesteld wordt dat de verpakking van preparaten met bepaalde sensibiliserende stoffen die nochtans onder de voorgestelde concentratiegrenzen liggen de volgende vermelding draagt: „Bevat < naam van de sensibiliserende stof >. Kan een allergische reactie bij reeds gesensibiliseerde personen veroorzaken”.

3.13.2. Vermelding van de naam op het etiket om gesensibiliseerde personen te waarschuwen, lijkt een redelijke vereiste.

(1) PB nr. C 265 van 12. 9. 1996.

(2) PB nr. L 314 van 16. 12. 1993.

3.14. *Bijlage VI, deel A (A), eerste streepje*

3.14.1. „R23” dient te worden gelezen als „R22”. De

eerste vermelding verwijst naar de giftigheid (giftig bij inademen), terwijl de laatste naar gevaarlijke effecten verwijst (gevaarlijk bij opname in de maag).

Brussel, 20 maart 1997.

De voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

T. JENKINS
